

Ekonomisk utsatthet och social trygghet 2021

RAPPORT 2024:2

ÅSUB rapportserie

I ÅSUBs rapportserie publiceras resultatet från ÅSUBs utredningsverksamhet och forskning. Det samhällsekonomiska området är centralt men verksamheten omfattar även många andra samhällsområden. ÅSUBs metodkompetens är särskilt inriktad mot ekonomiska lägesanalyser, prognoser, ekonomisk modellutveckling, surveyundersökningar samt utvärdering av politikinsatser. Utrednings- och forskningsverksamheten är i huvudsak uppdragsfinansierad och har kunder både inom Åland och internationellt.

De senaste rapporterna från ÅSUB

2021:1 Ålands befolkningsutveckling under EU-tiden – Flyttningsrörelser, arbetsmarknad och samhällsdeltagande – åländska erfarenheter under 25 år i EU

2021:2 Konjunkturläget våren 2021

2021:3 Utbildning och arbetsmarknad 2035 – Vägarna till välstånd efter pandemin

2021:4 Ålänningsars alkohol-, narkotika- och tobaksbruk samt spelvanor 2021

2021:5 Arbetsmarknadsbarometern 2021

2021:6 Ålänningsarnas kultur och fritidsvanor 2020

2022:1 Ålands ekonomi under EU-medlemskapets första 25 år

2022:2 Barn, elever och studerande med neuropsykiatriska funktionsvariationer. En utvärdering för fortsatt utveckling av utbildningssystemet på Åland

2022:3 Konjunkturläget våren 2022

2022:4 Åläningar och miljön – en enkätundersökning om miljömedvetenhet och -engagemang 2022

2022:5 Arbetsmarknadsbarometern 2022

2022:6 Tillitsstudie för Åland 2022 – Om förtroende, delaktighet och upplevelsen av att blomstra

2022:7 Kollektivtrafik på Åland 2022

2023:1 Konjunkturläget våren 2023

2023:2 Arbetsmarknadsbarometern 2023

2024:1 Medborgarundersökning Mariehamn – hösten 2023

För upplysningar:

Sanna Roos, +358 18 25489
fornamn.efternamn@asub.ax

<https://www.facebook.com/AASUB>

<https://twitter.com/StatsAland>

ISSN 1455-1977 (print)

ISSN 2737-0798 (online)

Förord

Ålands landskapsregering har gett ÅSUB i uppdrag att göra en uppföljning av ÅSUBs tidigare rapporter om ekonomisk utsatthet. Utredningarna har i praktiken blivit återkommande och genomförs med några års mellanrum. De tidigare undersökningarna har publicerats 2007, 2014–2015 samt 2018.

Den här rapporten grundar sig på mikrodata från 2021. Huvudfrågan har varit: vilken effekt har de skattefria transfereringarna: barnbidrag, bostadsbidrag, utkomststöd, underhållsbidrag och vårdbidrag, haft var för sig och sammantagna för att höja de utsatta hushållens disponibla inkomst? Huvudsyftet med studien har således varit att undersöka hur den del av det sociala trygghetssystemet som faller under Ålands lagstiftningsbehörighet fungerar i praktiken, och i vilken mån de olika bidragen minskar risken för relativ fattigdom för olika typer av hushåll på Åland.

Med resultaten från de tidigare utredningarna till hands genomfördes en allmän höjning av barnbidragen och ensamförsörjartillägget 2008. Ensamförsörjartillägget har efter det justerats två gånger, 2019 och 2022. Den del av barnbidraget som räknades som inkomst vid fastställandet av utkomststödet minskades så att effekten på utkomststödet blev mindre. Senare bibehöll landskapsregeringen nivåerna för barnbidraget trots att de sänktes i Finland i övrigt. Den senaste studien som genomfördes 2018 och grundade sig på 2016 års data visade att bidragsberoendet hos hushåll med utkomststöd över lag hade ökat. Att Åland inte följde förändringarna i rikslagen 2015, som innebar att gränsen för godtagbara maximala boendeutgifter sänktes, har till viss del inneburit att det allmänna bostadsbidraget kunnat fortsätta att begränsa behovet av utkomststöd.

Den här utredningen har gett möjlighet att följa upp effekterna av de förändringar som genomförts och hur de olika bidragen nu samverkar för att stöda ekonomiskt utsatta hushåll.

Utredningen använder inledningsvis publicerad statistik från olika myndigheter såsom Statistikcentralen, FPA och THL (Institutet för hälsa och välfärd). I den senare delen av analysen används individbaserade data om befolkningens inkomster och transfereringar samt om i vilket slag av hushåll personerna bor.

Uppföljningen av hur olika hushållstyper påverkas av de aktuella sociala stöden och hur de olika stöden samverkar grundar sig på samma kvantitativa metoder som vid 2007-, 2015- och 2018-års studier. Som grund används den relativa fattigdomsgränsen (OECD-skalan) som referenspunkt för att bedöma omfattningen av den ekonomiska utsattheten.

Forskningschef *Sanna Roos* har varit ansvarig för projektet och är även författare till rapporten. ÅSUBs förhoppning är att resultaten från studien ska komma till användning i den fortsatta utvecklingen av den del av stödsystemen som Åland har möjlighet att besluta om.

Mariehamn i januari 2024

Katarina Fellman
Direktör

Innehåll

Figurförteckning	6
Tabellförteckning	8
1. Sammanfattning	11
2. Bakgrund och upplägg	14
2.1 Bakgrund och syfte	14
2.2 Innehåll och upplägg	15
2.3 Begrepp, metoder och data	17
Centrala begrepp	17
Om metoder och data i den här undersökningen	18
3. Fördelning av inkomster och ekonomiska resurser	21
3.1 Ojämn inkomstfördelning bidrar till relativ fattigdom	21
3.2 Sambandet mellan risk för fattigdom och arbetslöshet	24
3.3 Hushåll och personer utan beskattningsbar inkomst	26
4. Utkomststödet och de sociala transfereringarna över tid	29
4.1 Sociala bidrag som faller under Ålands lagstiftningsbehörighet	29
4.2 Förändring i andelen utkomststödtagare över tid	31
4.3 Underutnyttjas utkomststödet på Åland?	33
4.4 Regionala trender	35
4.5 Sambandet mellan allmänt bostadsbidrag och arbetslöshet	38
5. Den relativa fattigdomsgränsen på Åland	41
5.1 Beräkningar med konsumtionsenhetskala	41
5.2 Den relativa fattigdomsgränsen	42
5.3 Den relativa fattigdomsgränsen på Åland i internationell jämförelse	44
6. Fattigdomsgränserna före skattefria transfereringar	46
6.1 Vilka ligger under gränsen?	46
6.2 Enpersonshushåll under den relativa fattigdomsgränsen	48
7. Den relativa fattigdomsgränsen efter skattefria transfereringar	51
7.1 Bidragens effekt – den övergripande bilden	51
7.2 Effekt av det allmänna bostadsbidraget på risken för relativ fattigdom hos ensamboende	51
8. Utkomststödet och stödets kostnader	53
9. Transfereringarnas effekt på utkomststödtagarnas inkomster	57
9.1 Avståndet till fattigdomsgränsen	57
9.2 Förändringar i avståndet till fattigdomsgränsen efter hushållstyp	58
9.3 Sammanfattning av bidragens effekt och hushållens beroende av dem	70

En samlad bild av bidragens effekt.....	70
En samlad bild av hushållens beroende av bidrag.....	72
En samlad bild av förändringar i graden av relativ fattigdom bland hushåll som erhållit utkomststöd.....	74
10. Prisutveckling och ekonomisk utsatthet	76
11. Slutsatser och reflektioner	80
Referenser	83
Bilaga 1. Kvalitetsbilaga	86
Bilaga 2. Sammanställning av olika relativa fattigdomsgränser	89

Figurförteckning

Figur 1. Ginikoefficient för disponibel penninginkomst för Åland och Finland 2004–2021	21
Figur 2. Sambandet mellan ginikoefficient för disponibel penninginkomst och arbetslöshetstal (%) 1995–2021	24
Figur 3. Procentuell årlig tillväxt av hushållens disponibla penninginkomst per konsumtionsenhet för Åland och Finland 2004–2021 (2021 års penningvärde)	25
Figur 4. Andel (%) hushåll utan beskattningsbar inkomst efter referenspersonernas modersmål 2004, 2012, 2016 och 2021	27
Figur 5. Andel (%) utkomststödstagare av befolkningen och arbetslöshetstal (%) på Åland och i Finland 2012–2021	31
Figur 6. Sambandet mellan andel (%) utkomststödstagare av befolkningen och arbetslöshetstal (%) 1995–2021	32
Figur 7. Andel (%) hushåll som erhållit utkomststöd och arbetslöshetstal (%) 2000–2019	33
Figur 8. Medeltal för kapitalinkomster (euro) på Åland år 2021 efter kön och ålder	35
Figur 9. Andel (%) hushåll med utkomststöd och arbetslösa i Mariehamn 2000–2022	36
Figur 10. Andel (%) hushåll med utkomststöd och arbetslösa på landsbygden 2000–2022	37
Figur 11. Andel (%) hushåll med utkomststöd och arbetslösa i skärgården 2000–2022	37
Figur 12. Andel (%) hushåll med allmänt bostadsbidrag och öppen arbetslöshet (%) 1996–2021	38
Figur 13. Sambandet mellan andel (%) hushåll med allmänt bostadsbidrag och arbetslöshetsgrad (%) 1996–2021	39
Figur 14. Andel (%) utkomststödtagare och mottagare av allmänt bostadsbidrag samt arbetslöshetstal (%) 2004–2021	40
Figur 15. Andel (%) personer under fattigdomsgränsen i Finland, Åland, Sverige och EU åren 2004, 2012, 2016 och 2021. Disponibel inkomst, modifierade OECD-skalan	45
Figur 16. Andel (%) hushåll under den relativa fattigdomsgränsen före skattefria transfereringar 2012, 2016 och 2021, efter hushållets sammansättning	47
Figur 17. Andel (%) enpersonshushåll under den relativa fattigdomsgränsen före skattefria transfereringar 2012, 2016 och 2021, efter referenspersonens kön och åldersgrupp	50
Figur 18. Andel (%) utkomststödtagare (hushållens referenspersoner) efter ekonomisk verksamhet 2012, 2016 och 2021	54
Figur 19. Andel (%) utkomststödtagare av invånarna och utgifter för utkomststöd (euro per invånare, löpande priser) för Åland och Finland 2004–2021	55
Figur 20. Avstånd (%) till den relativa fattigdomsgränsen bland hushåll bestående av ensamboende utkomststödtagare 2004, 2012, 2016 och 2021, efter bidrag	59
Figur 21. Hushåll bestående av ensamboende utkomststödtagare: inkomster, skatter och bidrag som andel av gränsvärdet för låg ekonomisk standard (procent) 2021	59
Figur 22. Avstånd (%) till den relativa fattigdomsgränsen bland hushåll bestående av ensamstående utkomststödtagare med ett barn 2004, 2012, 2016 och 2021, efter bidrag	60
Figur 23. Hushåll bestående av ensamstående utkomststödtagare med ett barn: inkomster, skatter och bidrag som andel av gränsvärdet för låg ekonomisk standard (procent) 2021	61

Figur 24. Avstånd (%) till den relativa fattigdomsgränsen bland hushåll bestående av ensamstående utkomststödtagare med två barn 2004, 2012, 2016 och 2021, efter bidrag	62
Figur 25. Hushåll bestående av ensamstående utkomststödtagare med två barn: inkomster, skatter och bidrag som andel av gränsvärdet för låg ekonomisk standard (procent) 2016	63
Figur 26. Avstånd (%) till den relativa fattigdomsgränsen bland hushåll bestående av två vuxna och ett barn med utkomststöd 2004, 2012, 2016 och 2021, efter bidrag	64
Figur 27. Hushåll bestående av två vuxna och ett barn med utkomststöd: inkomster, skatter och bidrag som andel av gränsvärdet för låg ekonomisk standard (procent) 2021	65
Figur 28. Avstånd (%) till den relativa fattigdomsgränsen bland hushåll bestående av två vuxna och två barn med utkomststöd 2004, 2012, 2016 och 2021, efter bidrag	66
Figur 29. Hushåll bestående av två vuxna och två barn med utkomststöd: inkomster, skatter och bidrag som andel av gränsvärdet för låg ekonomisk standard (procent) 2021	67
Figur 30. Avstånd (%) till den relativa fattigdomsgränsen bland hushåll bestående av två vuxna med utkomststöd 2004, 2012, 2016 och 2021, efter bidrag	68
Figur 31. Hushåll bestående av två vuxna med utkomststöd: inkomster, skatter och bidrag som andel av gränsvärdet för låg ekonomisk standard (procent) 2021	69
Figur 32. Avstånd (%) till den relativa fattigdomsgränsen bland hushåll bestående av ensamboende med utkomststöd och vårdbidrag för pensionärer 2012, 2016 och 2021, efter bidrag	70
Figur 33. KPI på Åland efter procentuella förändringar under tolv månadersperioder (inflation) januari 2016–december 2021	76
Figur 34. Prisindex för referensbudget och KPI i Finland efter procentuella förändringar (inflation) 2015–2021	78

Tabellförteckning

Tabell 1. Antal hushåll totalt och som mottagare av utkomststöd i analysunderlaget 2004, 2012, 2016 och 2021	19
Tabell 2. Procentuell fördelning av hushållens nettoinkomster 2004, 2012, 2016 och 2021	22
Tabell 3. Procentuell fördelning av hushållens nettoinkomster per decil 2004, 2012, 2016 och 2021	23
Tabell 4. Andel (%) av inkomster hos de 40 procent av hushållen med lägst inkomst, 2004, 2012, 2016 och 2021	23
Tabell 5. Procentuell tillväxt av netto- och disponibel inkomst hos de 40 procent av hushållen med lägst inkomst samt alla hushåll (2021 års penningvärde)	24
Tabell 6. Antal hushåll utan beskattningsbar inkomst efter referenspersonernas åldersgrupp 2004, 2012, 2016 och 2021	26
Tabell 7. Andel (%) hushåll utan beskattningsbar inkomst efter referenspersonernas åldersgrupp 2004, 2012, 2016 och 2021	26
Tabell 8. Andel (%) fall/familjer (utom flyktingar) som erhållit utkomststöd 2004–2021	36
Tabell 9. OECD:s konsumtionsenhetskala	41
Tabell 10. Fattigdomsgränsen (OECD-skalan). Nettoinkomst per år 2004, 2012, 2016 och 2021.....	43
Tabell 11. Andel (%) personer och hushåll under fattigdomsgränserna efter skattefria transfereringar (disponibel inkomst), 2004, 2012, 2016 och 2021	45
Tabell 12. Andel (%) hushåll under den relativa fattigdomsgränsen före skattefria transfereringar 2004, 2012, 2016 och 2021, efter antal personer i bostadshushållet	46
Tabell 13. Andel (%) ensamboende under fattigdomsgränsen före skattefria transfereringar 2004, 2012, 2016 och 2021, efter kön och åldersgrupp	49
Tabell 14. Andel (%) hushåll under den relativa fattigdomsgränsen före och efter transfereringar, 2004, 2012, 2016 och 2021	51
Tabell 15. Andel (%) ensamboende under den relativa fattigdomsgränsen före och efter det allmänna bostadsbidraget efter kön, år 2004, 2012, 2016 och 2021	52
Tabell 16. Beräkningsgrunder för det grundläggande utkomststödet	53
Tabell 17. Antal och andel (%) hushåll som fått utkomststöd efter hushållstyp 2004, 2012, 2016 och 2021	54
Tabell 18. Medelinkomst (netto, per konsumtionsenhet) för hushåll med utkomststöd och för hushåll i den första decilen 2004, 2012, 2016 och 2021 (euro, 2021 års penningvärde)	55
Tabell 19. De skattefria bidragens andel (%) av utkomststödstagarnas nettoinkomst per konsumtionsenhet 2004, 2012, 2016 och 2021, efter hushållstyp	71
Tabell 20. Förändringsriktningar i beroendet av bostadsbidrag hos hushåll med utkomststöd 2004–2021, efter hushållstyp	72
Tabell 21. Förändringsriktningar i beroendet av utkomststöd hos hushåll med utkomststöd 2004–2021, efter hushållstyp	73
Tabell 22. Sammanvägda förändringsriktningar i beroendet av skattefria stöd hos hushåll med utkomststöd 2004–2021, efter hushållstyp	73
Tabell 23. Nettoinkomstens och de skattefria bidragens andel av utkomststödstagarnas disponibla inkomst per konsumtionsenhet 2004, 2012, 2016 och 2021, efter hushållstyp	74
Tabell 24. Avstånd till den relativa fattigdomsgränsen (fattigdomsindex) hos hushåll med utkomststöd 2004, 2012, 2016 och 2021	75

Tabell 25. Andelen hushåll och personer under fattigdomsgränser 2004, 2012, 2016 och 2021 innan och efter skattefria transfereringar. OECD-skalan respektive modifierade OECD-skalan	89
--	----

1. Sammanfattning

Denna rapport är en uppföljning av ÅSUB:s tidigare utredningar *Ekonomisk utsatthet och social trygghet på Åland* (ÅSUB Rapport 2007:5, 2015:2 och 2018:6). Den första byggde på individmaterial från 2004, den andra från 2012 och den tredje från 2016. Föreliggande rapport i sin tur bygger på uppgifter från 2021 som är de senast tillgängliga för vår analys. Analyserna genomförs på ett sätt som möjliggör jämförelser mellan resultaten från de tidigare studierna.

Liksom tidigare är syftet även denna gång att undersöka hur den del av det sociala trygghetssystemet som faller under Ålands lagstiftningsbehörighet fungerar i praktiken och i vilken mån de olika bidragen minskar risken för relativ fattigdom. De främsta bidragsformerna som analyseras är barnbidrag, bostadsbidrag, utkomststöd samt underhållsbidrag och vårdbidrag. Analysens syfte är att på ett övergripande plan redogöra för trender, förändringar och samband i det skattefria bidragssystemets betydelse för olika hushållstyper och även i vissa fall för åldersgrupper och kön. Ett annat viktigt mål med utredningen är att synliggöra hur eventuella ändringar i bidragen som analyseras eventuellt påverkat utfallet för de ekonomiskt utsatta hushållen på Åland.

Långsiktigt perspektiv på inkomstskillnader och sociala transfereringar

I rapporten analyseras fördelningen av inkomster och ekonomiska resurser samt förändringar i inkomstfördelningen. Enligt de mått som används på inkomstspridning (bland annat ginikoefficient) har Åland blivit mer ojämlikt. Sedan 2016 har det rikaste skiktets andel av de totala nettoinkomsterna på Åland ökat. Samtidigt har andelen av hushållens totala nettoinkomster som tillföll den fattigaste tiondelen av hushållen ändrats endast marginellt. Andelen av brutto-, netto-, och disponibla inkomsten hos de 40 procent av hushållen med lägst inkomster förblev relativt oförändrad år 2021. En mycket liten grupp av hushåll har ingen inkomst; 93 hushåll år 2021 (0,7 procent av alla hushåll på Åland).

Vi har kartlagt även de sociala transfereringarnas långsiktiga utveckling. Resultaten visade att sambandet mellan arbetslöshet och andelen hushåll med utkomststöd är relativt svag, medan sambandet mellan arbetslöshet och andelen hushåll med allmänt bostadsbidrag är relativt starkt. Arbetslöshet är med andra ord en viktig förklaringsfaktor till förändringar i andelen hushåll med bostadsbidrag. Det anmärkningsvärda är att de övergripande trenderna i utkomststöd och arbetslöshet går åt motsatta håll, det vill säga andelen hushåll med utkomststöd har minskat, medan arbetslöshetsgraden har ökat. Under de senaste åren har arbetslöshetstalet varit större än andelen utkomststödtagare på Åland, medan andelen utkomststödtagare varit större än arbetslöshetstalet i Finland.

Om fattigdomsgränser

Fattigdomsgränserna räknas ut genom att ta hänsyn till hushållens sammansättning som i sin tur påverkar vad inkomsterna räcker till och det finns många beräkningsmetoder för dessa gränser. Enligt den beräkningsmetod som använts i ÅSUB:s rapporter (baserad på den så kallade OECD-skalan och 60 procent av medianen av nettoinkomsten) låg 16,6 procent av hushållen under den relativa fattigdomsgränsen år 2021. Uttryckt i euro innebar det 16 544 på årsbasis för ett

enpersonshushåll. Motsvarande gräns var 18,1 procent år 2004, 17,3 år 2012 och 17,1 procent år 2016.

För att jämföra Åland internationellt används en annan fattigdomsgräns (baserad på den så kallade modifierade OECD-skalan och 60 procent av medianen av disponibel inkomst) som visar att andelen personer under fattigdomsgränsen sjunkit på Åland sedan 2004. Totalt 13,1 procent av befolkningen på Åland hamnade under fattigdomsgränsen år 2021 jämfört med 12,7 procent i Finland, 16,0 procent i Sverige och 16,5 procent i EU.

Vi fann, liksom i ÅSUB:s tidigare undersökningar om ekonomisk utsatthet, att ensamstående med två barn löper störst risk att hamna under fattigdomsgränsen räknad på nettoinkomsten innan tillskottet av skattefria bidrag. Dessutom låg cirka vart fjärde ensamhushåll under den relativa fattigdomsgränsen år 2021, likt år 2016. Ekonomisk utsatthet innan transfereringar har minskat i synnerhet för åldersgrupperna 70 år och äldre, medan den yngsta åldersgruppen bland männen (18–29 år) är den grupp som fått se sin position försämrast mest sedan år 2004. De ensamboende kvinnornas ställning har förbättrats och sedan 2004 har andelen under den relativa fattigdomsgränsen sjunkit från 32 procent till 25 procent år 2021. Motsvarande andel för ensamboende män har legat runt 21–23 procent.

I utredningen analyseras även de skattefria bidragens effekter på hushållens nettoinkomst stegvis för varje bidragsform till den slutliga disponibla inkomsten. Bidragens omfördelningseffekt var svagare år 2021 jämfört med år 2016. En tydlig utveckling har varit en lägre nivå på nettoinkomst i hushåll med utkomststöd sedan 2016. Ingen av de hushållssammansättningar som analyserats i den här undersökningen och som erhållit utkomststöd nådde över gränsen för låg ekonomisk standard 2021 efter att de skattefria transfereringarna beaktats i beräkningarna.

Hur ser situationen ut för de hushåll som erhåller utkomststöd?

Sammanlagt 443 hushåll beviljades utkomststöd år 2021 (467 år 2016). Den största gruppen bland mottagare av utkomststöd är ensamboende män (42 procent) följda av ensamboende kvinnor (27 procent) och ensamstående kvinnor med barn (13 procent). Andelarna har varit relativt oförändrade sedan ÅSUB:s första undersökning år 2004. Den vanligaste ekonomiska verksamheten hos referenspersonen i de hushåll som erhållit utkomststöd kan kategoriseras som arbetslös (38 procent).

Rapporten återger i detalj hur de olika inkomst- och bidragsslagen stegvis förändrar avståndet till den relativa fattigdomsgränsen bland hushåll med utkomststöd. Resultaten visar att samtliga hushållssammansättningar placerar sig under den relativa fattigdomsgränsen år 2021. De hushållssammansättningar som i underlaget för individmaterialet år 2021 ligger längst ifrån gränsen till relativ fattigdom är hushåll med två vuxna utan eller med ett barn. Vi behöver dock uppmärksamma att antalet observationer var litet, vilket gör att situationen hos enskilda fall kan relativt starkt påverka utfallet i den specifika hushållsgruppen. Generellt kan dock noteras att nettoinkomsternas andel av de disponibla inkomsterna var relativt liten år 2021, vilket indikerar att utgångsläget bland de flesta hushållssammansättningar med utkomststöd var generellt sett mer utsatt år 2021 jämfört med ÅSUB:s tidigare undersökningar med material från 2004, 2012 och 2016.

Sammanfattningsvis fann vi att bidragsberoendet har ökat överlag såväl i det längre perspektivet (2004–2021) som i det kortare (2016–2021). Undantagen var

hushållformerna ensamstående med två vuxna och två barn, vars bidragsberoende minskat något.

Det allmänna bostadsbidraget har blivit en allt viktigare stödform för de utsatta hushållen med utkomststöd, 11-22 procent av de disponibla inkomsterna per konsumtionsenhet, medan beroendet av utkomststöd ligger på 3-14 procent av den disponibla inkomsten beroende på hushållets sammansättning.

Slutsatser

I slutsatserna ingår reflektioner om bland annat prisutvecklingen som behöver följas upp då inflationen ofta drabbar i synnerhet de hushåll som är ekonomiskt utsatta. Stödbeloppen för vissa bidrag har inte justerats på ett systematiskt sätt, vilket ofta kan leda till att beloppen ligger efter den allmänna kostnadsutvecklingen. Reglerade uppjusteringar av stödbeloppen skulle även öka transparensen i bidragssystemet överlag. De lagförändringar som eventuellt genomförs för det allmänna bostadsbidraget behöver noggrant beakta eventuella effekter som uppstår genom ändringarna för en växande grupp av hushåll som erhåller bidraget.

Slutligen framstår det som viktigt att lyfta fram arbetsmarknadsfrågorna, exempelvis långtidsarbetslösheten, och att man på Åland så långt som möjligt bör sträva efter att alla hushåll har en grundläggande inkomst genom arbete. Dessutom behöver utvecklingen av den sjunkande nettoinkomsten bland ekonomiskt utsatta hushåll och de ökade inkomstskillnaderna i samhället följas upp. Utkomststödet är ett ekonomiskt stöd som beviljas i sista hand med syftet att trygga en persons och familjs utkomst. Eventuellt finns det flera faktorer som leder till den låga utnyttjandegraden av utkomststödet på Åland, exempelvis tillämpningen kring beviljandet av stödet eller informationen som eventuellt inte når potentiella utkomststödstagare. Ekonomiskt utsatta hushåll, i synnerhet ensamboende och ensamförsörjande, belastas även av andra kostnader som bör beaktas i helhetsbilden för dessa hushåll.

2. Bakgrund och upplägg

Ålands statistik- och utredningsbyrå (ÅSUB) har genomfört en serie av undersökningar om ekonomisk utsatthet och social trygghet på uppdrag av Ålands lanskapsregering. De tidigare undersökningarna bygger på materialet från åren 2004, 2012 och 2016. Den här undersökningen är en uppföljning till dessa med material för år 2021.

2.1 Bakgrund och syfte

ÅSUBs första undersökning om ekonomisk utsatthet och social trygghet på Åland (2007) bygger på individmaterial från 2004¹. Huvudsyftet för undersökningen var att kartlägga hur den del av det sociala bidragssystemet som faller under Ålands lagstiftningsbehörighet fungerar i praktiken, och i vilken mån de olika bidragen minskar risken för relativ fattigdom. På basen av rapportens slutsatser höjdes barnbidragen och ensamförsörjartillägget. Vidare minskades den del av barnbidraget som räknades som inkomst vid fastställandet av utkomststödet.

Den följande undersökningen om ekonomisk utsatthet slutfördes i två faser. I den första delstudien (2014) användes aggregerade kvantitativa data och även kvalitativt material samlades in genom intervjuer med ekonomiskt utsatta barnfamiljer². Fas två var en kvantitativ studie (2015) och byggde på data från 2012³. Undersökningen omfattar därmed barnfamiljers erfarenheter och upplevelser av ekonomisk utsatthet samtidigt som den följer upp ändringar i och effekterna av bidragssystemet på ekonomisk utsatthet på Åland. Efter utredningen valde Ålands lanskapsregering att bibehålla nivåerna för barnbidraget trots att man sänkte dem i Finland i övrigt.

Huvudsyftet med ÅSUBs tredje kvantitativa undersökning om ekonomisk utsatthet (2018) var att följa upp resultatet från de tidigare undersökningarna med hjälp av individdata från år 2016⁴. I rapporten lyfts den ekonomiska situationen bland olika hushålls- och familjetyper fram samt påverkan av de förändringar i bidragssystemen som genomförts sedan de tidigare undersökningarna kartläggs med individmaterial från 2004 och 2012. Särskilt fokus var på äldre personers ekonomiska situation. Resultaten visade sammanfattningsvis att bidragsberoendet hos hushåll med utkomststöd över lag hade ökat. Sedan undersökningen publicerades har en ny lag om kommunal socialvård trätt i kraft (landskapslag 2020:12 om socialvård) och Kommunernas socialtjänst k.f. (KST) har numera hand om all socialvård i landskapet, förutom äldreomsorg⁵.

År 2021 publicerade ÅSUB en kvalitativ översikt om de särskilt utsatta och utkomststödet i kommunerna på Åland⁶. Utkomstpunkten för översikten var tidigare resultat om ekonomisk utsatthet på Åland som indikerat att de potentiella klienternas benägenhet att utnyttja utkomststödet är särskilt lågt i ett småskaligt samhälle. Den

¹ ÅSUB Rapport 2007:5.

² ÅSUB Rapport 2014:7.

³ ÅSUB Rapport 2015:2.

⁴ ÅSUB Rapport 2018:6.

⁵ Barnomsorgen är sedan 2021 en del av utbildningsväsendet.

⁶ ÅSUB Översikter och indikatorer 2021:3.

kvalitativa kartläggningen strävade efter att fånga sådana aspekter i stödsystemet som de tillgängliga statistiska indikatorerna har svårt att beskriva.

Pandemiåret 2020 har generellt visat att flexibilitet i stödsystemet är en förutsättning i krissituationer och under påföljande återhämtning. Om dessa åtgärder riktas till vissa klientgrupper kan det dock finnas andra ekonomiskt utsatta grupper som eventuellt faller utanför systemet, exempelvis hushåll med låga inkomster som saknar rätten till utkomststöd. Enligt studier om ekonomisk utsatthet finns viktiga lärdomar att dra från tiden under och efter coronapandemin. Bland annat behövs transparens och jämlikhet i åtgärder riktade till de ekonomiskt utsatta samt riktade åtgärder av personligt stöd för de mest utsatta⁷. Även åtgärder som bidrar till att företag kan behålla personal under kristider har stor betydelse för hushållens ekonomi⁸.

I den här undersökningen analyseras individdata från 2021. Huvudsyftet med undersökningen är att följa upp resultatet från de tidigare undersökningarna och bidra med uppdaterade fakta som underlag för beslut. Det övergripande målet med utredningen är att skapa underlag för utvärdering av hur de olika skattefria sociala stödformerna fungerar och samverkar för olika hushållstyper, samt att utgöra underlag för eventuella justeringar i grunderna för dessa transfereringar.

2.2 Innehåll och upplägg

Liksom de föregående studierna med individmaterial från 2004, 2012 och 2016 bygger denna utredning på tillgången till sekretessbelagda individuppgifter från Statistikcentralen (SC), Institutet för hälsa och välfärd (THL) och Folkpensionsanstalten (FPA) som kopplas samman för analys. Det gäller i första hand data om inkomst och olika bidrag för år 2021. Vår analys begränsas i tid till just år 2021 med tillgång till de senast tillgängliga heltäckande inkomstuppgifterna. Uppdragsgivarens önskan har dessutom varit att beakta prisförhöjningar och deras eventuell inverkan på ekonomisk utsatthet på Åland.

Kapitel 3 ger en översikt av inkomstfördelningen på Åland i ett jämförande perspektiv. Vi använder bland annat ginikoefficienten för att mäta inkomstfördelningen på Åland. Enligt gängse metoder relateras olika toppskikt (topp 10 och topp 1 procent, etc.) till den övriga befolkningen.⁹ Dessutom jämför vi fördelningen av hushållens beskattningsbara och disponibla inkomster för åren 2004, 2012, 2016 och 2021. Vi mäter även inkomstandelen för de 40 procent som har lägst inkomster i förhållande till genomsnittet. Kapitlet ger därmed en översiktlig bakgrund till de därpå följande kapitlen som innehåller analyser av transfereringar och utkomststöd baserade på individuppgifter.

Kapitel 4 studerar närmare utkomststödet och de sociala transfereringarnas utveckling över tid. Här presenteras bland annat andelen mottagare av utkomststöd på

⁷ Eronen, Hiilamo, Ilmarinen et.al., 2021.

⁸ Regeringens proposition 2021/22:100. Fördelningspolitisk redogörelse.

⁹ Metoden används av bland andra den franske ekonomen Piketty, Tomas (2014) i boken *Capital in the Twenty-First Century*. För en sammanfattning om hur deciler används som en metod för kartläggning av inkomstfördelning av Eurostat, se [ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_statistics_on_income_and_living_conditions_\(EU-SILC\)_methodology_-_distribution_of_income](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_statistics_on_income_and_living_conditions_(EU-SILC)_methodology_-_distribution_of_income)

Åland från början av 1990-talet och framåt. Sambandet mellan arbetslöshet och de olika bidragsformerna klargörs. Vi utökar våra analyser att även beröra fördelningen av kapitalinkomsterna på Åland.

I kapitel 5 beräknar vi de åländska fattigdomsgränserna genom att ta hänsyn till hur hushållens sammansättning påverkar inkomsten. Samtliga ÅSUBs utredningar om ekonomisk utsatthet grundar sig på fattigdomsgränser som är beräknade specifikt för Åland, vilket är centralt för att kunna särskilja den åländska kontexten för ekonomisk utsatthet. I detta kapitel presenteras uttömmande beräkningar av de olika fattigdomsgränserna utifrån såväl hushåll som personer och dessutom utifrån olika inkomstbaser, alltifrån beskattningsbar inkomst till disponibel inkomst. Vi beräknar även fattigdomsgränsen för åländska regioner och dessutom jämförs den åländska fattigdomsgränsen med Finland, Sverige och EU.

I kapitel 6 studerar vi närmare de relativa fattigdomsgränserna före skattefria transfereringar. En av huvudfrågorna i den här undersökningen är att identifiera vilka socioekonomiska och hushållsgrupper som löper risk för fattigdom vilket vi kartlägger närmare i detta kapitel. Även könsfördelningen beaktas. Genomgående görs jämförelser med resultaten från de föregående utredningarna som baserade sig på data från 2004, 2012 och 2016.

I kapitel 7 analyseras det sociala biståndets effekt på den relativa fattigdomsgraden. Här mäter vi effekten av de skattefria överföringarna på avståndet till den initiala relativa fattigdomsgränsen. Resultaten visar den välfärdshöjande effekten av såväl barnbidrag som bostadsbidrag och i förekommande fall underhåll och utkomststöd som adderas till nettoinkomsten. I beräkningarna tar vi hänsyn till hushållens sammansättning och försörjningsbörda genom konsumtionsvikten enligt den så kallade OECD-skalan. Ett avsnitt i kapitlet redogör för de teoretiska effekterna av ett höjt bostadsbidrag.

I kapitel 8 redogör vi för beräkningsgrunderna för utkomststöd och ser vilka som behöver utkomststöd på Åland. Där jämför vi även kostnaderna för utkomststödet på Åland med kostnaderna i Finland.

Huvudsyftet för kapitel 9 är att beräkna transfereringarnas effekt på utkomststödtagarnas disponibla inkomster. Särskild vikt läggs vid att klargöra de mer utsatta hushållens situation. Det gäller bland annat de ensamboende, ensamförsörjarna och äldre. Vi redogör för de enskilda bidragens effekt på utkomststödtagarnas inkomster och kartlägger beroendet av bidrag bland hushåll som erhållit utkomststöd.

I kapitel 10 gör vi en bedömning av vad prisutvecklingen under perioden 2004–2021 inneburit för olika hushållsgrupper. Den ideala kartläggningen av hur ekonomisk utsatthet förändras över tid skulle, förutom bedömning av hushållens inkomstutveckling, även beakta utgiftsutvecklingen som påverkas bland annat av inflationen.

Vi avslutar i kapitel 11 med övergripande slutsatser och reflektion.

2.3 Begrepp, metoder och data

Inom forskning används olika begrepp och mätinstrument för att beskriva ekonomisk utsatthet. Eftersom varje mätinstrument har olika funktioner rekommenderas att ekonomisk utsatthet beskrivs med hjälp av flera mått. Detta hjälper att få fram en mer nyanserad bild av utsattheten jämfört med resultaten som skapas av enskilda mätinstrument.

Centrala begrepp

Fattigdom. Fattigdom beskrivs som avsaknad av resurser som medför att man inte har den levnadsnivå som anses vara allmänt accepterad eller skälig i samhället. Absolut fattigdom innebär att personen inte har råd med det allra nödvändigaste som mat, kläder och boende, medan relativ fattigdom refererar till personens resurser i förhållande till samhällets välfärdsnivå.¹⁰ Relativ fattigdom kallas numera ofta som låg ekonomisk standard och bestäms i förhållande till hushållens medianinkomst. Hushåll med disponibel inkomst som understiger 60 procent av medianinkomsten räknas som fattiga i relation till omgivningen och resten av samhället (se även begreppet *risk för fattigdom*).

AROPE. EU använder mätinstrumentet AROPE (engl. at-risk-of-poverty) för att följa upp utvecklingen av risken för fattigdom och utanförskapet i Europa. Mätinstrumentet omfattar tre delindikatorer som är risk för fattigdom, allvarlig materiell fattigdom och låg arbetsintensitet. Fördelen med instrumentet är att det möjliggör enhetliga mätningar av risk för fattigdom inom samtliga EU-länder. Instrumentet är framtaget av Eurostat och kommer att revideras något i samband med EU:s arbete för målen om att minska fattigdomen inom EU innan 2030¹¹.

Risk för fattigdom. Risken för fattigdom läggs ofta vid gränsen för 60 procent av hushållens ekvivalerade¹² medianinkomster. Med risk avses att hushållet inte med säkerhet kan anses leva i fattigdom utan att det endast finns risk för det. Mätinstrumentet är relativt lätt att använda i internationella jämförelser men rekommendationen är att flera gränser används samtidigt för en mer nyanserad beskrivning av risken för fattigdom. Gränserna är även känsliga för konjunktur och kan under lågkonjunktur med hög arbetslöshet leda till att riskgränsen för fattigdom sjunker på grund av hushållens minskade medianinkomster. Dessutom beaktar inte måttet för risken för fattigdom de skillnader som finns i olika välfärdssystem och därmed även i levnadsstandard mellan länderna.¹³

Fattigdom baserad på minimibudget. Mätinstrumentet för minimibudget grundar sig på varu- och servicekorgar som representerar levnadsstandard i landet eller regionen. Som utgångspunkt för korgens innehåll är hushållens behov i stället för den aktuella

¹⁰ Om att mäta fattigdom, se t.ex. SCB www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2017/Att-mata-fattigdom/ och Mukkila, Moisio, Mäkinen & Nykänen, 2022.

¹¹ Planerade revideringar: a) den tidigare inkluderade delindikatorn "allvarlig materiell fattigdom (SMD)" ersätts med indikatorn "materiell och social fattigdom (MDSD) samt b) delindikatorn låg arbetsintensitet (LWI) kommer att genomgå en mindre revision. (Källa: [ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:At_risk_of_poverty_or_social_exclusion_\(AROPE\)](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:At_risk_of_poverty_or_social_exclusion_(AROPE)))

¹² Ekvivalent inkomst betyder att hushållets inkomst fördelas på antalet konsumtionsenheter i hushållet. Enligt konsumtionsenhetsskalan (OECD:s justerade konsumtionsenhetsskala) får den första fullvuxna hushållsmedlemmen vikten 1,0 och övriga personer över 13 år får vikten 0,5. Barn (0–13 år) får vikten 0,3. Viktningen bygger på antagandet att inkomsterna fördelas mellan hushållets medlemmar i proportion till varje medlems konsumtionsbehov.

¹³ Mukkila, Moisio, Mäkinen & Nykänen, 2022.

konsumtionen. Om inte hushållets disponibla inkomster räcker till minimikonsumtion som specificerats med hjälp av minimibudget klassificeras hushållet som fattigt. Fördelen med fattigdom som mäts med hjälp av minimibudget är att den inte påverkas av ändringar i medianinkomster (se begreppet risk för fattigdom). Däremot beaktar inte mätinstrumentet för minimibudget nödvändigtvis de ändringar i fattigdom som sker på grund av långvariga sjukdomskostnader eller kraftiga ändringar i boendekostnader.¹⁴

Ginikoefficient. Ginikoefficient mäter ojämlikheter i hushållens inkomster. Ju högre värde ginikoefficienten får desto ojämnnare är inkomsterna. Ginikoefficientens värde 0 betyder att alla individer har exakt lika stora inkomster, medan värde 1 betyder att en inkomsttagare får alla inkomster. Ginikoefficienten multipliceras ofta med 100 och anges som ett procenttal. Likt risk för fattigdom kan ginikoefficienten sjunka under ekonomiska tillbakagång som till exempel åren efter finanskrisen 2008 då den reella fattigdomen ökade i OECD-länderna utan att den relativa fattigdomen förändrades särskilt mycket.

Fattigdomsindex. Fattigdomsindex (engl. poverty gap index) mäter avståndet till fattigdomsgränsen och är på så sätt ett mått på omfattningen av fattigdomsnivån i landet eller regionen.¹⁵ Fattigdomsgränsen beräknas i sammanhanget som 60 procent av hushållets medianinkomster.

Utkomststöd. Utkomststöd består av tre delar: grundläggande, kompletterande och förebyggande utkomststöd. I den här rapporten refereras till 'utkomstöd' då uppgifterna täcker 'det egentliga utkomststödet'. Det egentliga utkomststödet omfattar grundläggande samt kompletterande utkomststöd och används för tidsmässiga statistiska jämförelser.

Disponibel inkomst. Disponibel penninginkomst räknas från hushållens bruttoinkomster som omfattar löneinkomster, företagarinkomster, kapitalinkomster och erhållna transfereringar. Betalda skatter subtraheras och skattefria transfereringar, som barnbidrag, bostadsbidrag och utkomststöd, adderas.

Om metoder och data i den här undersökningen

För att på ett systematiskt sätt kunna följa upp utvecklingen av ekonomisk utsatthet och social trygghet på Åland, använder vi samma mätinstrument som i ÅSUBs tidigare motsvarande undersökningar. Den tekniska redogörelsen för hur vi beräknat fattigdomsindex och de enskilda bidragens effekt finns i kvalitetsbilagan sist i denna utredning (*Bilaga 1*).

Relativ fattigdom eller låg ekonomisk standard mäter inte låg levnadsstandard eller fattigdom i sig utan hushållens låga inkomst i relation till andra hushåll i samhället. Det relativa måttet för fattigdom som vi använder i den här undersökningen mäter därmed i första hand förhållandet mellan hushållens inkomster.

Liksom i de föregående utredningarna vill vi i den här undersökningen kartlägga hur barnbidrag, bostadsbidrag, utkomststöd, m.m. sammantagna fungerar för den enskilda individen.

¹⁴ Mukkila, Moio, Mäkinen & Nykänen, 2022.

¹⁵ OECD, data.oecd.org/inequality/poverty-gap.htm#indicator-chart

Denna undersökning använder sig i huvudsak av två olika källor. För det första har vi använt kvantitativa aggregerade, allmänt tillgängliga data, bland annat från Statistikcentralen (SC), THL, FPA och Eurostat. Den andra kategorin data är sekretessbelagda data om enskilda individer. Liksom vid tidigare utredningar har vi fått tillstånd att koppla samman bakgrundsuppgifter för enskilda individer med uppgifter om utkomststöd, bostadsstöd, m.m. och dessutom uppgifter om exempelvis inkomster och skulder. Med stöd av dessa data har vi haft möjlighet att följa upp de unika detaljanalyserna från föregående utredningar.

De uppgifter vi använder i denna studie knyter enskilda individer till ett specifikt hushåll med möjlighet att koppla ihop individens uppgifter mellan olika register. På så sätt rör det sig om en totalundersökning där alla individer boende på Åland och alla hushåll ingår. I ÅSUBs tidigare undersökningar om ekonomisk utsatthet har det i vissa fall saknats möjlighet att koppla utkomststödtagare till uppgifter om hushåll och vi har därmed i den här undersökningen fått tillgång till mer exakta data jämfört med tidigare år. Exempelvis år 2012 fanns uppgifter om utkomststöd från sammanlagt 446 individer, medan uppgifter om inkomster, bostadsbidrag, etc. samt den nödvändiga hushållstillhörigheten var tillgängliga för endast 279 utkomststödtagare.

I våra beräkningar har vi endast använt oss av uppgifter om de hushåll som förekommer i folkräkningsmaterialet för 2021. I materialet ingår utkomststöd som betalats ut utan att återbetalningskrav har beaktats och i våra beräkningar antas att klienterna får behålla hela sitt utkomststöd.

Nedanstående tabell (*Tabell 1*) sammanfattar det analysunderlag som vi haft tillgång till i samband med undersökningarna om ekonomisk utsatthet på Åland. Totalt 388 hushåll var mottagare av utkomststöd under 2021. Samtidigt vill vi understryka att möjligheterna att spåra utkomststödtagarnas hushållstillhörighet mellan data från olika källor har förbättrats sedan de tidigare undersökningarna, vilket leder till att siffrorna för antal hushåll som erhållit utkomststöd inte är helt jämförbara mellan åren. Den något större siffran år 2021 kan med andra ord ha påverkats av de utökade möjligheterna för spårning.

Tabell 1. Antal hushåll totalt och som mottagare av utkomststöd i analysunderlaget 2004, 2012, 2016 och 2021

	2005	2012	2016	2021
Antal hushåll totalt	11 830	13 132	13 699	14 301
Antal hushåll som erhållit utkomststöd	293	279	305	388

Not: I utkomststödet ingår både grunddel och kompletterande utkomststöd. Siffrorna för hushåll som erhållit utkomststöd är inte helt jämförbara mellan åren p.g.a. utökade möjligheter år 2021 att på individnivå sammanfoga data från flera källor.

Källa: ÅSUB, egna beräkningar baserade på individdata från SC

Mottagande av utkomststöd har använts som ett av måtten på fattigdom. Resultaten från föregående utredningar jämförs med motsvarande beräkningar för år 2021. Bakgrunden till de mer detaljerade beräkningarna presenteras i form av olika variabelers procentuella andelar och deras utveckling över tid, exempelvis andelen mottagare av utkomststöd av hela befolkningen.

Den centrala metoden i denna undersökning är att relatera inkomsterna hos olika kategorier av individer och hushåll till de relativa fattigdomsgränser som vi räknat fram. Vi beräknar vilken procentandel av de olika hushållskategorierna som lyfts över fattigdomsstrecket och jämför med föregående utredningars resultat. Denna ansats fördjupas genom att vi också mäter graden av fattigdom genom att räkna fram ett så

kallat fattigdomsindex som anger det genomsnittliga procentuella avståndet till fattigdomsgränsen hos olika hushållskategorier¹⁶. Därefter beräknar vi de enskilda bidragens effekt för olika hushållskategorier.

¹⁶ Här följer vi internationellt vedertagna metoder som bland andra används och rekommenderas av Världsbanken (se t.ex. World Bank Institute, 2005, s. 69–82; Houghton & Khand, 2009, s. 67–81; Cantillo, 2004).

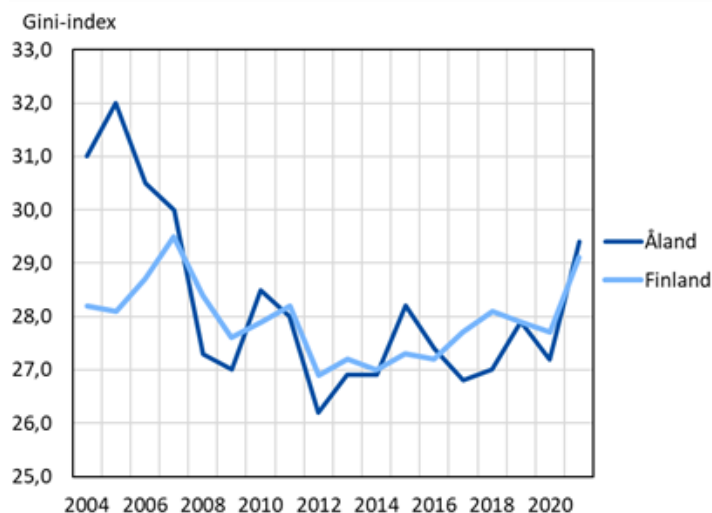
3. Fördelning av inkomster och ekonomiska resurser

Den relativa fattigdomen har både ekonomiska och sociala konsekvenser på individnivå. I synnerhet under ekonomiska krissituationer blir konsekvenserna mycket tydliga och forskning om coronadrabbade samhällen har bland annat kunnat påvisa ökade klyftor i inkomst, hälsa och utbildning¹⁷. De mest utsatta grupperna inom den nordiska arbetsmarknaden omfattar vanligtvis unga, de äldsta, inflyttade och personer med funktionsnedsättning¹⁸. I synnerhet arbetslöshet kombinerad med låg utbildningsnivå är relativt vanligt förekommande bland utkomststödmottagarna på Åland¹⁹. För att belysa frågan ytterligare ser vi i detta kapitel närmare på sambanden mellan inkomstfördelning, arbetslöshet och utkomststöd.

3.1 Ojämn inkomstfördelning bidrar till relativ fattigdom

Ett vanligt internationellt mått på ojämlik inkomstfördelning är ginikoefficient (se centrala begrepp i avsnitt 2.3). *Figur 1* visar utvecklingen av ginikoefficienten på Åland och i Finland 2004–2021. Sedan finanskrisen 2008 har den åländska ginikoefficienten legat nära den genomsnittliga i Finland. Skillnaden i ginikoefficienten har huvudsakligen varit mindre än en enhet (1,1 enheter år 2018). Åren innan finanskrisen var inkomstfördelningen mer ojämn på Åland än i Finland, vilket delvis förklaras med de relativt stora kapitalinkomsterna.

Figur 1. Ginikoefficient för disponibel penninginkomst för Åland och Finland 2004–2021

Not: Åland ingår i uppgifterna för Finland. Baserat på bostadshushållens ekvivalerade inkomster. P.g.a. ändringar i inkomstbegreppet är uppgifterna för åren 2004-2009 och 2010-2021 inte helt jämförbara. Även ändringar i bl.a. skatte- och bidragssystemen påverkar ginikoefficienten över tid.

Källa: ÅSUB, THL

¹⁷ Furceri, Loungani, Ostry & Pizzuto, 2022.

¹⁸ Højbjerg, Nielsen, Jakobsen et. al., 2023.

¹⁹ ÅSUB Översikter och indikatorer 2021:3.

Pandemier tenderar att öka inkomstskillnaderna i samhällen och på Åland ökade ginikoefficienten mellan 2020 och 2021 från 27,2 till 29,4. Under samma tidsperiod ökade ginikoefficienten för Finland från 27,7 till 29,1. Inkomstskillnaderna låg då på ungefär samma nivå som innan finanskrisen (30,0 på Åland och 29,5 i Finland år 2007). I Sverige rapporterades om kraftigt ökade inkomstskillnader år 2021 med den högsta nivån på skillnaderna sedan mätningarna startade i mitten av 1970-talet²⁰.

Inkomstfördelningen kan även belysas med hjälp av uppgifter om hushållens nettoinkomster per konsumtionsenhet. *Tabell 2* belyser fördelningen av hushållens nettoinkomster i de lägsta och högsta inkomstgrupperna på Åland åren 2004, 2012, 2016 och 2021. Av tabellen framgår att hushåll med största nettoinkomster, topp tio procent, minskade sin andel av nettoinkomster mellan 2004 och 2012 från 29,4 procent till 21,8 procent. Därefter har andelen nettoinkomster bland hushåll som ligger i topp tio procent ökat något till 24,6 procent år 2021. Liknande utveckling kan ses bland hushållen i det allra högsta inkomstskiktet, topp en procent. Gruppens andel av nettoinkomsterna minskade från 11,7 procent till 4,8 procent mellan 2004 och 2012, medan den därefter ökade till 7,2 procent år 2021.

Tabell 2. Procentuell fördelning av hushållens nettoinkomster 2004, 2012, 2016 och 2021

Decil	2004	2012	2016	2021
Inkomst, topp 10 %	29,4	21,8	22,6	24,6
Inkomst, topp 1 %	11,2	4,8	5,6	7,2
Inkomst, kvintil 5	41,6	36,1	36,7	38,5
Inkomst, kvintil 1	7,3	8,2	8	7,8

Not: Inkomstuppgifterna är justerade för hushållens storlek med OECD-skalan.

Källa: ÅSUB, egna beräkningar baserade på individdata från SC

Även inkomstfördelningen mellan kvintilerna beskriver utvecklingen av inkomstskillnaderna på Åland sedan 2004. För hushållen i den högsta kvintilen (femtedelen), kvintil 5, minskade andelen av nettoinkomsterna mellan 2004 och 2012 från 41,6 procent till 36,1 procent för att sedan öka till 38,5 procent år 2021. Hushåll med de lägsta nettoinkomsterna, kvintil 1, ökade sin andel av de totala nettoinkomsterna mellan 2004 och 2012 från 7,3 procent till 8,2 procent för att sedan minska andelen till 7,8 procent år 2021. Resultaten indikerar att sedan 2012 har inkomstskillnaderna mellan deciler (tiondelar) och kvintiler ökat beräknat på basen av hushållens nettoinkomster per konsumtionsenhet.

Tabell 3 visar indelningen av hushåll i deciler efter nettoinkomsterna per konsumtionsenhet. Även här indikerar siffrorna att efter 2012 har inkomstfördelningen börjat svänga tillbaka till höginkomsttagarnas fördel. Den högsta decilen är den enda som ökat andelen av de totala nettoinkomsterna per konsumtionsenhet under perioden 2012–2021, från 21,8 till 24,6 procent. I övrigt är förändringarna små. Vi ser att den första (lägsta) decilen har haft den lägsta andelen av de totala nettoinkomsterna bland hushållen och över tid, 2,7 totalt procent år 2021.

²⁰ www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/hushallens-ekonomi/inkomster-och-inkomstfordelning/inkomster-och-skatter/pong/statistiknyhet/inkomster-och-skatter-for-individer-och-hushall-2021/

Tabell 3. Procentuell fördelning av hushållens nettoinkomster per decil 2004, 2012, 2016 och 2021

Decil	2004	2012	2016	2021
10	29,4	21,8	22,6	24,6
9	12,2	14,3	14,0	13,9
8	12,2	12,3	12,1	11,8
7	9,8	10,8	10,8	10,4
6	8,7	9,7	9,7	9,4
5	7,8	8,7	8,7	8,4
4	6,8	7,7	7,6	7,4
3	5,7	6,5	6,5	6,3
2	4,6	5,2	5,2	5,1
1	2,8	3,0	2,8	2,7
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0

Not: Inkomststufvorna är justerade för hushållens storlek med OECD-skalan.
Källa: ÅSUB, egna beräkningar baserade på individdata från SC

Ytterligare ett sätt att belysa inkomstfördelningens utveckling över tid är att betrakta hur det gått för de 40 procent av hushållen som har lägst inkomst. Ett av FN:s globala mål för hållbar utveckling handlar om minskad ojämlikhet inom samhällen och mellan länder (mål 10) med målet om att till år 2030 successivt uppnå och upprätthålla en inkomsttillväxt högre än det nationella genomsnittet för de 40 procent av befolkningen som har lägst inkomst²¹.

Tabell 4. Andel (%) av inkomster hos de 40 procent av hushållen med lägst inkomst, 2004, 2012, 2016 och 2021

	2004	2012	2016	2021
Brutto, %	18,0	20,6	20,1	19,5
Netto, %	19,8	22,4	22,1	21,5
Disponibel inkomst,	20,1	22,8	22,8	22,0

Not: Inkomststufvorna är justerade för hushållens storlek med OECD-skalan.
Källa: ÅSUB, egna beräkningar baserade på individdata från SC

Av *Tabell 4* framgår att andelen brutto-, netto- och disponibla inkomster av hushållens totala nettoinkomster på Åland har minskat sedan 2016 i gruppen för de 40 procent med lägst inkomst.

I *Tabell 5* visas tillväxten av inkomsterna för samtliga hushåll samt för de 40 procent av hushållen med lägst inkomst. Jämfört med inkomsttillväxten bland alla hushåll (i fasta priser, 2021 års penningvärde) har gruppen med lägsta 40 procent sammantaget haft en gynnsammare tillväxt sett i det längre perspektivet, från 2004 och framåt. Tillväxten av både nettoinkomsten och den disponibel inkomsten är något snabbare bland gruppen för lägsta 40 procent än bland samtliga hushåll på Åland.

Observera att här har vi inte tagit i beaktande tillväxten av befolkningen och antalet hushåll på Åland. Antalet hushåll växte med 11,0 procent 2004–2012, 4,3 procent 2012–2016 och 4,4 procent 2016–2021. Tillväxten i antalet hushåll har därmed under tidsperioderna 2012–2016 och 2016–2021 varit något snabbare än tillväxten i realinkomsterna bland samtliga hushåll (se *Tabell 5*). För att få en mer tydlig bild av

²¹ Om FN:s hållbarhetsmål, se här unstats.un.org/sdgs/.

realinkomsternas utveckling ser vi närmare på samspelet mellan inkomstfördelning, arbetslöshet och utkomststöd i avsnittet nedan.

Tabell 5. Procentuell tillväxt av netto- och disponibel inkomst hos de 40 procent av hushållen med lägst inkomst samt alla hushåll (2021 års penningvärde)

		2004–2012	2012–2016	2016–2021
Nettoinkomst	Alla hushåll	11,0	2,7	3,3
	Lägsta 40 %	12,9	2,7	4,3
Disponibel inkomst	Alla hushåll	11,2	2,6	3,3
	Lägsta 40 %	13,3	3,7	3,9

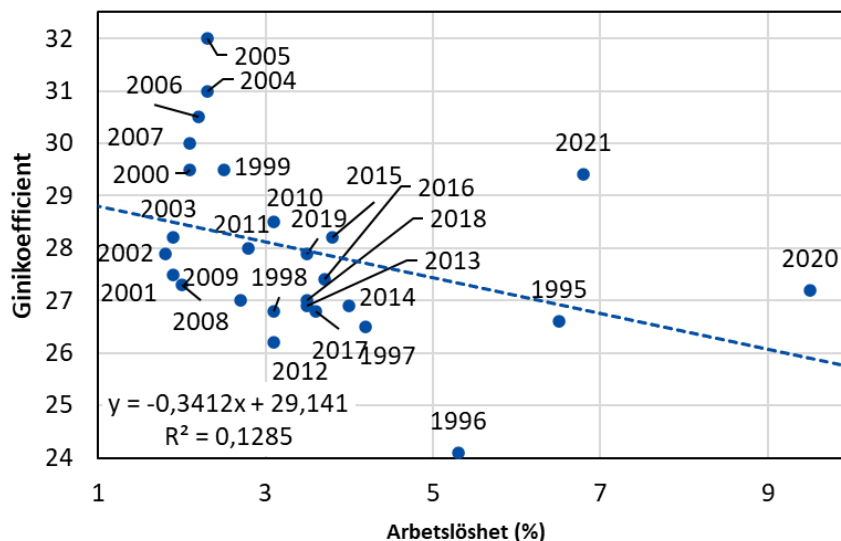
Not: Nominell tillväxt av medianinkomster justerad för hushållens storlek med OECD-skalan. Inkomsterna är justerade till 2016 års penningvärde med konsumentprisindex (KPI).

Källa: ÅSUB, egna beräkningar baserade på individdata från SC

3.2 Sambandet mellan risk för fattigdom och arbetslöshet

Trendlinjen i *Figur 2* visar ett negativt samband mellan ojämlik inkomstfördelning och arbetslöshet. Resultatet indikerar att ojämlikheten i inkomsterna på Åland är högre när arbetslösheten är relativt låg. Våra analyser visar dock att sambandet är statistiskt signifikant endast för tidsperioden 1996–2019, det vill säga under perioden av relativt låg arbetslöshet på Åland.²² Om vi inkluderar exempelvis åren under coronapandemin, 2020–2021, i beräkningarna försvinner den statistiska signifikansen.

Figur 2. Sambandet mellan ginikoefficient för disponibel penninginkomst och arbetslöshetstal (%) 1995–2021

Källa: ÅSUB, THL

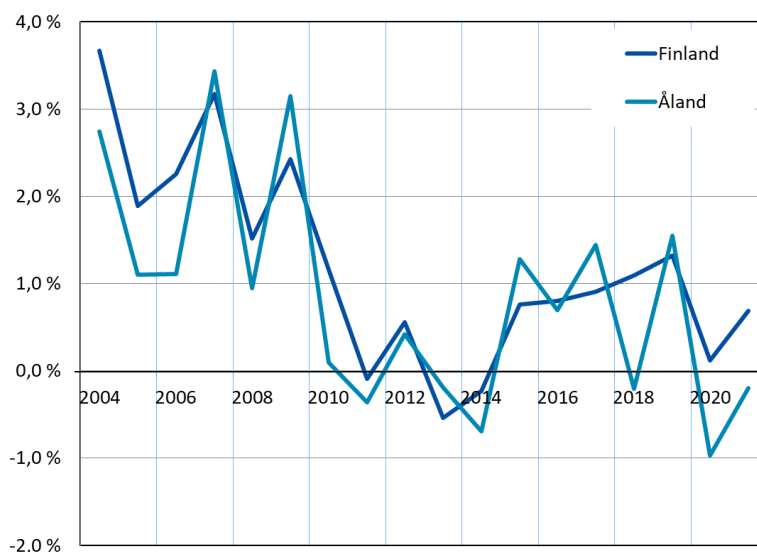
Makroekonomiska studier har visat att det ofta finns ett positivt samband mellan arbetslöshet och ginikoefficient, det vill säga ökad arbetslöshet har en koppling till

²² Resultaten år 2016 visade ett signifikant negativt samband mellan arbetslöshet och ginikoefficient, dvs. ojämlikheten i inkomsterna var lägre när arbetslösheten var hög (1995–2016). (Källa: ÅSUB Rapport 2018:6). Resultatet i den här undersökningen indikerar att sambandet påverkades av den ovanligt höga arbetslösheten under lågkonjunkturen på 1990-talet kombinerat med en relativt oförändrad inkomstfördelning i samhället.

ökad ojämlikhet i inkomsterna²³. Det positiva sambandet existerar dock enbart under relativt "normala" samhällsförhållanden när både arbetslösheten och ojämlikheten i inkomsterna är relativt låga²⁴. Att ojämlikheten i inkomsterna är högre på Åland under relativt låg arbetslöshet har delvis förklarats av ojämlikheten i kapitalinkomsterna. I ÅSUBs tidigare undersökningar om ekonomisk utsatthet har vi konstaterat att "när det kommer till spridningen av hushållsinkomsterna ligger Åland på en "normal" nordisk nivå medan landskapet utmärker sig som betydligt mer ojämlikt när det gäller förmögenhetsfördelningen"²⁵.

Att den statistiska signifikansen mellan inkomstfördelning och arbetslöshet försvinner under perioder av hög arbetslöshet (1995–1996 och 2020–2021) är därmed ett resultat i linje med internationella makroekonomiska studier. Rekommendationen är att beakta bland annat den strukturella arbetslösheten i beräkningarna²⁶. På Åland har den strukturella arbetslösheten visat sig som ett ökat matchningsproblem på arbetsmarknaden då det inom många områden råder kompetensbrist samtidigt som arbetssökande har svårt att få arbete inom ett yrke som motsvarar deras utbildnings- eller arbetsbakgrund.²⁷ Vad gäller arbetslöshetssiffrorna på Åland 2022 märks effekterna av coronapandemin och dess restriktioner fortfarande på arbetsmarknaden bland annat i form av högre nivå av arbetslöshet än innan pandemin²⁸. Enligt forskare uppskattas effekterna av coronapandemin synas på arbetsmarknaderna i Europa åtminstone under en fem års period efter coronaåret 2020²⁹.

Figur 3. Procentuell årlig tillväxt av hushållens disponibla penninginkomst per konsumtionsenhet för Åland och Finland 2004–2021 (2021 års penningvärde)

Källa: ÅSUB, SC, egna beräkningar

²³ För data från Sverige, se t.ex. Björklund, 1991.

²⁴ Cysne & Turchick, 2012. Med strukturell arbetslöshet avses en långvarig form av arbetslöshet som existerar för att den arbetslöse inte är efterfrågad på marknaden. Det kan till exempel bero på att det inte finns någon produktion och efterfrågan inom det område som den arbetslöse har kunskaper i.

²⁵ ÅSUB Rapport 2018:6, s. 22.

²⁶ Cysne & Turchick, 2012.

²⁷ För mer, se ÅSUBs månadsmeddelanden om arbetslöshetsituationen på Åland på www.asub.ax/sv/statistik/arbetsmarknad.

²⁸ www.asub.ax/sv/statistik/bakgrundsuppgifter-om-arbetsloshet-ar-2022

²⁹ Ahmad, Khan, Jiang, Kazmi, & Abbas, 2021.

I *Figur 3* ser vi tillväxten av hushållens disponibla penninginkomst på Åland och i Finland 2004–2021. De åländska hushållens inkomstillväxt liknar motsvarande tillväxt i Finland 2004–2016. Däremot sjönk tillväxten i hushållens disponibla inkomster bland annat under coronapandemin år 2020 mer på Åland jämfört med hela landet. Hushållens inkomster är i diagrammet justerade för hushållens storlek.

3.3 Hushåll och personer utan beskattningsbar inkomst

För varje år ÅSUB har genomfört en undersökning av ekonomisk utsatthet har vi funnit en liten grupp hushåll som enligt skattestatistiken helt saknar inkomst. *Tabell 6* visar antalet hushåll utan bruttoinkomst efter referenspersonens ålder. Av tabellen framgår att i materialet för 2021 är antalet hushåll utan beskattningsbar inkomst något större än under de tidigare åren. Antalet hushåll har varierat en del men representerar en mycket liten andel av samtliga hushåll på Åland. Totalt 93 hushåll var utan beskattningsbar inkomst år 2021 (0,7 % av hushållen).

Tabell 6. Antal hushåll utan beskattningsbar inkomst efter referenspersonernas åldersgrupp 2004, 2012, 2016 och 2021

	2004	2012	2016	2021
Totalt	29	74	40	93
18-29	8	17	8	17
30-39	7	17	9	24
40-49	4	11	10	17
50-59	1	15	10	19
60-69	2	11	2	12
70-79	3	0	0	2
80-89	3	2	0	2
90+	1	1	1	0

Not: Med referensperson avses den person som har de största inkomsterna i bostadshushållet. Om ingen i bostadshushållet har statsskattepliktiga inkomster, bestäms referenspersonen på basis av ålder.

Källa: ÅSUB, egna beräkningar baserade på individdata från SC

Tabell 7. Andel (%) hushåll utan beskattningsbar inkomst efter referenspersonernas åldersgrupp 2004, 2012, 2016 och 2021

	2004	2012	2016	2021
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0
18-39	51,7	45,9	42,5	44,1
40-59	17,2	35,1	50,0	38,7
60-79	17,2	14,9	5,0	15,1
80+	13,8	4,1	2,5	2,2

Not: Hushållets referensperson är i allmänhet den person som har de högsta inkomsterna i hushållet. Om flera medlemmar i hushållet har lika stora inkomster eller ingen av medlemmarna har inkomster, väljs den äldsta personen i hushållet till referensperson.

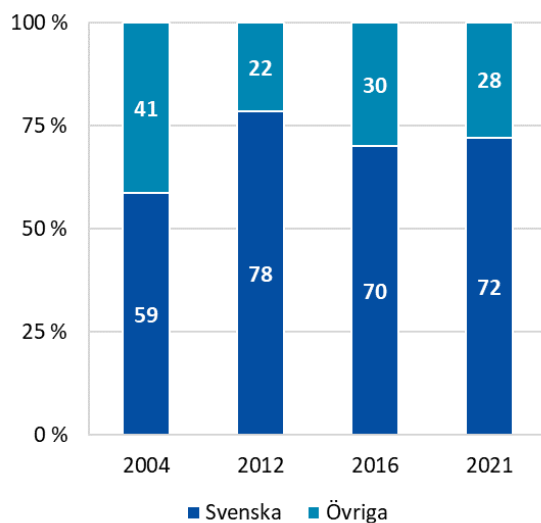
Källa: ÅSUB, egna beräkningar baserade på individdata från SC

Av den aggregerade sammanställningen i *Tabell 7* ser vi andelen hushåll utan beskattningsbar inkomst åren 2004, 2012, 2016 och 2021. Dessa hushåll fördelar sig relativt ojämnt efter referenspersonens ålder. År 2021 var andelen hushåll utan beskattningsbar inkomst störst bland de hushåll i vilka referenspersonen var relativt ung, i åldern 18–39 år. Denna åldersgrupp var störst bland hushåll utan beskattningsbar inkomst även åren 2004 och 2012. Den näst största gruppen består av

hushåll med en referensperson i åldersgrupp 40–59 år. Av samtliga hushåll utan beskattningsbar inkomst har en mindre andel bestått av hushåll med en referensperson som är 60 år eller äldre. Hushåll med referenspersonen som är 80 år eller äldre motsvarade endast 2,2 procent av samtliga hushåll utan beskattningsbar inkomst år 2021.

Eftersom vi har att göra med väldigt få fall kan vi inte dra några långtgående slutsatser av de förändringar tabellen visar. Trots en viss överlappning mellan hushållen utan beskattningsbar inkomst och hushåll med utkomststöd har andelen varit förvånansvärt liten. Av de 93 hushåll som var helt utan beskattningsbar inkomst 2021 erhöll 13 hushåll (14 %) utkomststöd (16 % år 2012 och 23 % år 2016).

Figur 4. Andel (%) hushåll utan beskattningsbar inkomst efter referenspersonernas modersmål 2004, 2012, 2016 och 2021

Källa: ÅSUB, egna beräkningar baserade på individdata från SC

Man får en uppfattning om de inkomstlösa ålänningarnas bakgrund genom uppgifterna om referenspersonernas modersmål. Det visar sig att en majoritet av hushållen utan beskattningsbar inkomst år 2021 har en referensperson med svenska som modersmål (72 %, se *Figur 4*). Efter år 2004 har andelen referenspersoner med svenska som modersmål varit relativt stabil, 70 procent eller mera.

Språktillhörigheten ser något annorlunda ut om man ser på individer utan beskattningsbar inkomst i stället för på hushåll. I registret över ålänningarnas sysselsättning fann vi år 2021 sammanlagt 529 individer som var 18 år eller över, inte studerade, och som helt saknade inkomst (377 individer år 2016). Denna grupp utgjorde 2,2 procent av alla ålänningar i motsvarande befolkningsgrupp (1,6 år 2016). År 2021 var 25 personer, 4,7 procent, i gruppen utan inkomst registrerade som arbetslösa och samtidigt utan arbetslöshetsersättning (8,2 % år 2016).

Vi fann att 51 procent av dessa personer hade svenska som modersmål år 2021, vilket är lika mycket som i förra undersökningen med uppgifter från 2016. Den stora skillnaden mellan språktillhörighet beroende på om man räknar hushåll eller individer (72 % respektive 51 %) kan bland annat indikera att det bland svenskspråkiga finns flera enpersonshushåll än bland individer med övriga språktillhörigheter. Dessutom var studerande borträknade i uppgifterna om individer men inte i uppgifterna för hushåll.

Enligt sakkunniga hos Skatteförvaltningen kan det i gruppen för personer utan inkomst ingå bland annat personer som enbart får skattefria bidrag (till exempel barnbidrag, bostadsbidrag och utkomststöd), personer vars inkomst består av skattefria stipendier eller som lever av sina besparingar, samt personer som är begränsat skatteskyldiga. En begränsat skattskyldig person har inte sitt egentliga bo och hemvist i Finland och är skyldig att betala skatt till Finland endast på inkomster som personen erhållit här³⁰.

³⁰ Se mera på www.vero.fi/sv/Detaljerade_skatteanvisningar/anvisningar/48999/allman_och_begransad_skattskyldighe/

4. Utkomststödet och de sociala transfereringarna över tid

I detta kapitel sammanfattar vi den mest centrala lagstiftningen som berör de bidrag som analyseras i den här undersökningen. Dessutom ser vi närmare på utvecklingen av sociala transfereringar över tid vilket hjälper oss att förstå förändringar över tid samt de samband som finns mellan stödformerna.

4.1 Sociala bidrag som faller under Ålands lagstiftningsbehörighet

Nedan presenterar vi en sammanfattning av lagstiftningen som är den mest centrala för den här undersökningen och som faller under Ålands lagstiftningsbehörighet.

Landskapslag (2020:12) om socialvård

Landskapslag (2020:12) om socialvård tillämpas på kommunal socialvård med syftet att bland annat minska ojämlikhet samt att på lika grunder trygga behövlig och tillräcklig socialservice av god kvalitet (1–2 §). Socialservice ska enligt lagen ordnas till följd av behov av ekonomiskt stöd (11 §) vilket gör att den är mycket central för den här undersökningen. Den kommunala socialservicen ska sörja bland annat för tillhandahållande av utkomststöd till en person som vistas i kommunen (14 §).

Kommunernas socialtjänst k.f. (KST) är ett kommunalförbund som utgör ett gemensamt socialvårdsområde för hela Åland och har därmed hand om all socialvård i landskapet, förutom äldreomsorg³¹. Om hushållets inkomster inte räcker till de dagliga utgifterna kan man hos KST ansöka om utkomststöd som består av tre delar: grundläggande, kompletterande och förebyggande utkomststöd. Den individuella behovsprövningen för stödformerna görs av en socialhandledare eller socialarbetare på KST. Utkomststödet är ett ekonomiskt stöd inom socialvården som beviljas i sista hand och syftet med det är att trygga en persons och familjs utkomst och främja möjligheterna att klara sig på egen hand (1 §). Klienten har även rätt till bland annat personligt samtal med en socialarbetare eller -handledare på KST³².

Landskapslag (1998:66) om tillämpning i landskapet Åland av lagen om utkomststöd

Rikets lag om utkomststöd (FFS 1412/1997) ska på Åland tillämpas med de avvikelser som anges i landskapslagen (LL 1998:66) om tillämpning av lagen om utkomststöd. Enligt landskapslagen fastställs grunddelens belopp årligen på basis av föregående årets belopp till vilket läggs den ändring i det konsumentprisindex för Åland som fastställts av ÅSUB och som ägde rum under det föregående kalenderåret (5 §).

Grunddelens månadsbelopp är för tillfället (från och med 1.2.2024) 617,25 euro för ensamboende och ensamförsörjare. Övriga belopp beaktar andra sökande som fyllt 17 år (524,66 euro), sökande som fyllt 17 år och bor hemma hos den ena eller båda

³¹ Se mera i *Grundavtal för KST* (1.1.2021):

www.kst.ax/sites/default/files/attachments/page/Grundavatal%20fo%CC%88r_kommunernas_socjaltja%CC%88nst_01012021_0.pdf

³² Se mera om praxis på www.kst.ax/klienter/utkomststod.

föräldrar (450,58 euro), barn i åldern 10–16 år (432,07 euro) och barn som är under 10 år (407,39 euro). Hushållets alla inkomster och tillgångar, även sociala förmåner, privata insättningar och säljbar egendom som skog och fordon, påverkar utkomststödets storlek med vissa undantag. I den här undersökningen analyserar vi främst det så kallade egentliga utkomststödet i vilket ingår både utkomststödets grunddel och det kompletterande utkomststödet. Kompletterande utkomststöd kan beviljas för till exempel utgifter på grund av särskilda behov. Slutligen kan även förebyggande utkomststöd beviljas till exempel för aktiveringsåtgärder eller plötsligt försämrade ekonomi.³³

Landskapslag (2015:4) om tillämpning på Åland av lagen om allmänt bostadsbidrag

För de ekonomiskt utsatta hushållen är det allmänna bostadsbidraget ofta en viktig stödform. Den finländska lagen om allmänt bostadsbidrag (FFS 938/2014) ska på Åland tillämpas med de avvikelser som anges i landskapslagen (LL 2015:4) om tillämpning av lagen om allmänt bostadsbidrag. Ett hushåll kan få allmänt bostadsbidrag vid låga inkomster som hjälp för att klara av att betala boendeutgifterna. Allmänt bostadsbidrag kan fås för en hyresbostad, ägarbostad eller bostadsrättsbostad (FFS 938/2014, 7 §)³⁴.

Beloppet som beviljas ett hushåll som allmänt bostadsbidrag påverkas av hushållets inkomster där bland annat förvärvsinkomster, kapitalinkomster och många förmåner ingår. Från de godtagbara boendeutgifterna dras först av en bassjälvriskandel som beror på hushållets inkomster och sammansättning. Bostadsbidraget är 80 procent av den summa som blir kvar. För boendeutgifterna har fastställts en övre gräns, som anger det högsta belopp utifrån vilket bostadsbidrag kan beviljas. För den som har rätt till bostadsbidrag och är bosatt på Åland betalas bostadsbidrag ur landskapets medel genom FPA.³⁵

Landskapslag (1994:48) om tillämpning i landskapet Åland av barnbidragslagen

I ÅSUBs tidigare undersökningar om ekonomisk utsatthet har en eventuell höjning av barnbidraget diskuterats och dess effekter analyserats. Rikets lag om barnbidrag (FFS 796/1992) ska på Åland tillämpas med de avvikelser som anges i landskapslagen (LL 1994:48) om tillämpning av barnbidragslagen. Barnbidrag betalas för underhåll av barn som inte har fyllt 17 år (FFS 796/1992, 1 §).

Barnbidraget på Åland är för tillfället (2023) 110 euro per kalendermånad för det första barnet, 143 euro för det andra barnet, 185 euro för det tredje barnet, 214 euro för det fjärde barnet samt för det femte och varje följande barn 259 euro per kalendermånad. För ensamförsörjares barn betalas barnbidraget höjt med 80 euro per barn och kalendermånad (från 1.12.2022).³⁶ Barnbidraget betalas av landskapets medel genom FPA (LL 1994:48, 3 §).

³³ Läs mera på www.kst.ax/klienter/utkomststod .

³⁴ Från och med 1.1.2025 kommer allmänt bostadsbidrag inte att beviljas för ägarbostad, se mera www.kela.fi/allmant-bostadsbidrag-for-olika-boendeformer .

³⁵ Se mera på www.kela.fi/allmant-bostadsbidrag och www.kela.fi/allmant-bostadsbidrag-hur-inkomster-inverkar .

³⁶ www.kela.fi/aland-barnbidrag-belopp

Landskapslag (2003:71) om tillämpning i landskapet Åland av lagen om utkomstskydd för arbetslösa

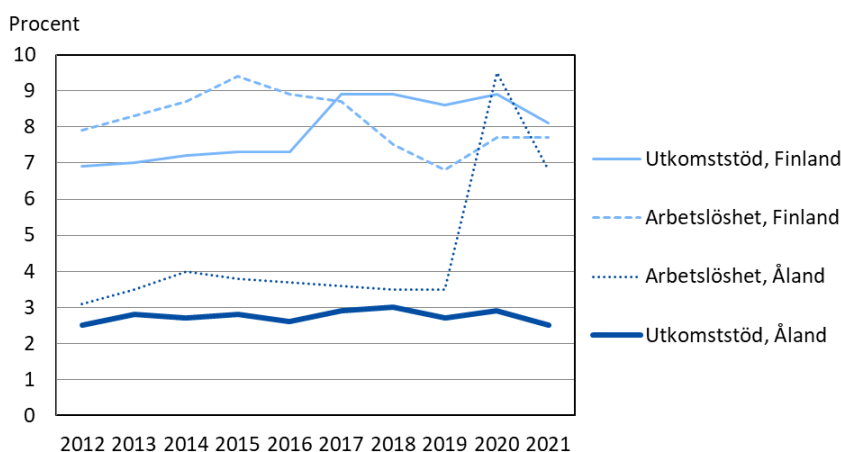
I undersökningen om ekonomisk utsatthet är det viktigt att även beakta de mest centrala stödformerna som är aktuella vid arbetslöshet. Den finländska lagen om utkomstskydd för arbetslösa (FFS 1290/2002) ska på Åland tillämpas med de avvikelser som anges i landskapslagen (LL 2003:71) om tillämpning av lagen. Syftet med landskapslagen är att trygga den arbetslösa arbetssökandes ekonomiska möjligheter att söka arbete och förbättra förutsättningarna att komma in på eller återvända till arbetsmarknaden (1 §).

Grundläggande försörjning vid arbetslöshet tryggas genom arbetslöshetsdagpenning och arbetsmarknadsstöd. Arbetsmarknadsstöd betalas till en arbetssökande som inte har varit etablerad på arbetsmarknaden eller som har fått arbetslöshetsdagpenning för maximitiden, medan arbetslöshetsdagpenning betalas en arbetssökande som har varit etablerad på arbetsmarknaden och som fått sin försörjning genom lönearbete, företagsverksamhet eller därmed jämförbart eget arbete (FFS 1290/2002, 2 §).

4.2 Förändring i andelen utkomststödtagare över tid

För att ha rätt till arbetslöshetsförmån (grunddagpenning, inkomstrelaterad dagpenning eller arbetsmarknadsstöd) ska personen vara anmäld som arbetssökande vid AMS och söka heltidsarbete, vara 17–64 år (eller max 67 år om personen har arbete och är permitterad), bo och söka arbete på Åland samt vara arbetsför och stå till arbetsmarknadens förfogande. Grunddagpenning och arbetsmarknadsstöd är för tillfället (från 1.1.2023) 37,21 euro per dag. Vissa förhöjningar som till exempel barnförhöjning kan ingå. Dessa stödformer utbetalas på Åland av AMS.³⁷

Figur 5. Andel (%) utkomststödtagare av befolkningen och arbetslöshetstal (%) på Åland och i Finland 2012–2021

Not: Uppgifterna för utkomststöd i Finland fås från kommunen, samkommunen och FPA (grundläggande utkomststöd sedan 2017) och de omfattar inte Åland. Uppgifterna för arbetslöshet i Finland omfattar inte Åland. Källa: ÅSUB, SC, THL

Figur 5 visar hur nivån på utkomststöd och arbetslöshet har utvecklats på Åland och i Finland (exkluderat Åland) sedan 2012. Arbetslösheten på Åland ligger långt under den finländska nivån ända till pandemiåret 2020 då arbetslösheten ökade mycket

³⁷ Se mera på www.ams.ax/arbetssokande/arbetsloshetsformaner.

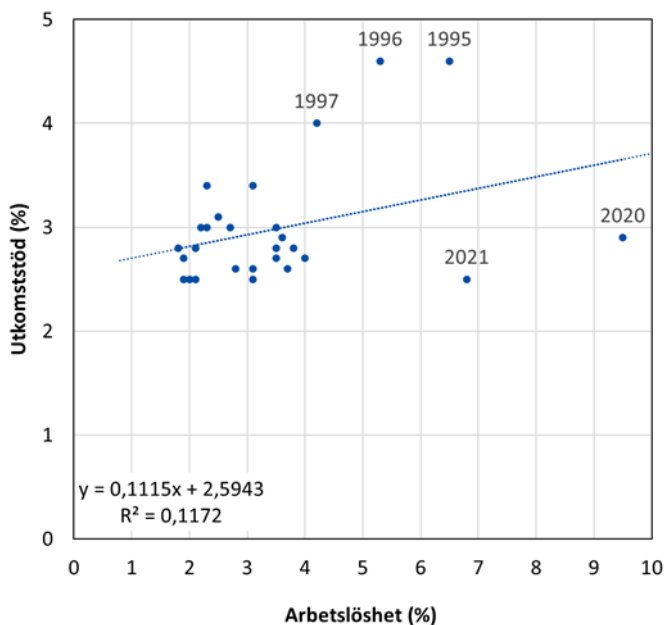
kraftigt på Åland. Arbetslöshetstalet var 9,5 procent på Åland jämfört med 7,7 procent i Finland under coronaåret 2020.

Andelen utkomststödtagare har däremot varit relativt stabil både på Åland och i Finland under tidsperioden 2012–2021. På Åland har andelen personer med utkomststöd varierat mellan 2,5–3,0 procent mellan motsvarande andel har uppgått till 8,1–8,9 procent i Finland. *Figur 5* visar att utnyttjandegraden av utkomststödet vid arbetslöshet varit lägre på Åland än i Finland och att andelen utkomststödtagare i Finland sedan 2017 varit högre än landets arbetslöshetstal³⁸.

Figur 6 visar sambandet mellan andelen utkomststödtagare och arbetslöshet på Åland; arbetslösheten längs den horisontella axeln och andelen utkomststödtagare längs den vertikala. Korrelationen mellan arbetslöshetstalet och andelen utkomststödtagare är positiv och statistiskt signifikant men relativt svag; vid högre arbetslöshet finns något flera som erhåller utkomststöd.

Figur 6 visar även att den relativt låga arbetslösheten under 1998–2019 motsvaras av en lägre andel utkomststödtagare. Detta visualiseras genom ett stort antal observationer som är centrerade runt arbetslöshetstal motsvarande 4,0 eller lägre samt andel utkomststödmottagare motsvarande 3,4 eller lägre. Den högre arbetslösheten under den ekonomiska nedgången på 1990-talet har ett samband med en större andel utkomststödtagare (1995–1997). Däremot låg andelen utkomststödtagare under coronapandemin 2020–2021 på samma nivå som under de mer normala åren (1998–2019).

Figur 6. Sambandet mellan andel (%) utkomststödtagare av befolkningen och arbetslöshetstal (%) 1995–2021

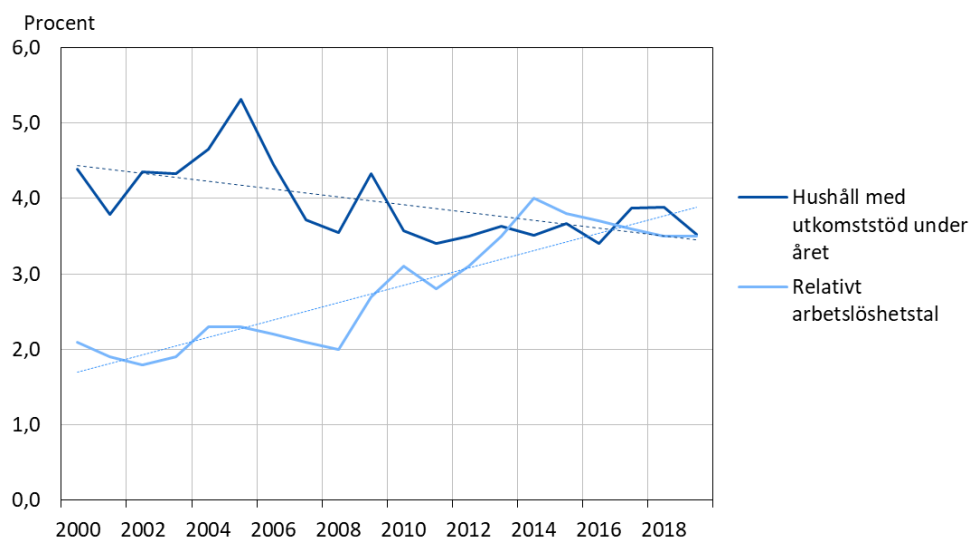
Källa: ÅSUB, SC, THL

Sambandet mellan arbetslöshet och andel utkomststödtagare är tydligt. Under relativt normala samhällsförhållanden (1996–2019) förklaras förändringar i andelen

³⁸ Uppgifterna om arbetslöshet i Finland stämmer från arbetskraftsundersökningen som reviderades i början av år 2021. Retroaktivt korrigerade tidsserier finns endast för 2012–2021.

utkomststödtagare till 31 procent av variationen i arbetslöshetstalen ($R^2 = .31$). Under hela perioden 1995–2021 förklarar förändringar i andelen utkomststödtagare endast tolv procent ($R^2 = .12$).

Figur 7. Andel (%) hushåll som erhållit utkomststöd och arbetslöshetstal (%) 2000–2019

Not: De streckade linjerna är lineära trendlinjer.

Källa: ÅSUB, SC, THL

Hittills har vi analyserat utkomststödet på individnivå men vi kan även se närmare på sambandet mellan hushåll som fått utkomststöd och arbetslöshet. Av *Figur 7* framgår att när perioderna av hög arbetslöshet exkluderas från analysen går de lineära trenderna för arbetslöshet och utkomststöd åt motsatta håll. Medan andelen hushåll med utkomststöd har varit på en relativt oförändrad nivå under 2000–2019, har trenden för arbetslöshet varit ökande.

4.3 Underutnyttjas utkomststödet på Åland?

I den här rapporten har vi hittills kunnat konstatera att utnyttjandet av utkomststödet ytterligare minskat på Åland sedan ÅSUB:s föregående rapport med individmaterial från 2016, medan vikten av bostadsbidraget ökat. Estimeringar med hjälp av mikrosimuleringsmodellen SISU i den föregående rapporten visade att utnyttjandegraden av utkomststöd på Åland är låg jämfört med hela landet. Täckningsgraden i en modell som beaktar både utkomststöd och bostadsbidrag blir 20 procent för utkomststöd jämfört med 71 procent för bostadsbidrag. Den uppseendeväckande låga täckningsgraden för utkomststödet på Åland har diskuterats i ÅSUB:s tidigare rapporter om ekonomisk utsatthet. Den låga graden kan delvis bero på att de potentiella klienternas benägenhet att utnyttja stödet är särskilt låg i småskaliga samhällen. Dessutom kan den låga täckningsgraden handla om bristande kunskap om rättigheterna hos klienterna samt att handläggarnas tolkning av kriterierna är hårdare på Åland än i Finland.³⁹

³⁹ SISU simulerar det egentliga utkomststödet närmast i sin helhet. Analyserna gjorda med underlaget för år 2016, se mera i ÅSUB Rapport 2018:6.

ÅSUB:s kvalitativa undersökning (2021) om de särskilt utsatta i kommunerna på Åland belyste frågan ytterligare. Rapporten visade att i små samhällen kan det enligt personer verksamma inom socialvården vara stigmatiserande att ansöka om utkomststöd. De som intervjuades i undersökningen var eniga om att det är viktigt med förebyggande insatser och tillgänglig information om rätten till utkomststöd. De intervjuade upplevde att ansökningsprocessen för utkomststöd är relativt flexibel och snabb sett ur klientens perspektiv trots att klienten kan ha svårt att greppa detaljer med reglerna som styr praktiken kring utkomststödet. Under intervjuerna konstaterades även att det kan finnas ett mörkertal av potentiella klienter som inte ansöker om utkomststöd, bland annat om de får stöd av anhöriga eller saknar kunskap om möjligheten till utkomststöd.⁴⁰ Samtidigt lyfter de intervjuade fram viktiga samhällsaktörer på Åland som erbjuder hjälp i olika former för de ekonomiskt utsatta, exempelvis Klubbhuset Pelaren, Fixtjänst Åland, Matbanken på Åland r.f., församlingarna, Lions/Freja, Frimurarna på Åland och liknande. Förväntningarna bland de intervjuade var att KST med ansvar för socialvården på Åland sedan 2021 (se även avsnitt 4.1) kommer att bidra med likvärdig och rättvis service till klienter med utkomststöd.

En ytterligare synpunkt på möjligheter att erhålla bidrag uppstår till följd av kapitalinkomsterna. Enligt inkomstskattelag (1992/1535) ingår i skattepliktig kapitalinkomst bland annat ränta, viss form av dividendinkomst, hyresinkomst, vinstandel, avkastning av livförsäkring, avkastning av kapitaliseringsavtal, kapitalinkomst av skogsbruk, inkomst av marksubstanser, överlåtelsevinst och avkastning som tagits ut från ett aktiesparkonto (32 §). I beslut som KST fattar om utkomststöd och bostadsbidrag beaktas bland annat klientens tillgångar i form av aktier, fonder och liknande. Enligt representanter för socialvården i kommunerna på Åland har förmögenhetsfrågorna sällan varit aktuella i samband med ansökan om utkomststöd⁴¹, men för att belysa kapitalinkomsternas eventuella hinder för erhållande av bidrag ger vi nedan en sammanställning av statistiska uppgifter från Skatteförvaltningen⁴². Uppgifterna berör medelvärde för kapitalinkomster i Finland, vilket innebär att gränsvärden för exempelvis kvartiler är beräknade för hela landet.

På Åland har de genomsnittliga kapitalinkomsterna hos den lägsta kvartilen (fjärdedelen) ökat från 42 euro år 2016 till 166 euro år 2021, medan de genomsnittliga kapitalinkomsterna hos den högsta kvartilen ökade från 2 583 euro till 5 003 euro under samma tidsperiod. Siffrorna är lägre i hela landet och har ökat från 10 euro till 52 euro hos den lägsta kvartilen jämfört med från 1 341 euro till 3 822 euro hos den översta kvartilen. Trots ökningen av de genomsnittliga kapitalinkomsterna hos den lägsta kvartilen på Åland motsvarar beloppet år 2021 endast 3,2 procent av de totala kapitalinkomsterna i landskapet jämfört med 96,8 procent hos den högsta kvartilen. Med andra ord finns en mycket ojämn fördelning av kapitalinkomsterna på Åland. Skillnaden mellan kvartilerna är dock ännu större i hela landet med 1,3 procent i den lägsta kvartilen jämfört med 98,7 i den högsta kvartilen.

Figur 8 visar fördelningen av de genomsnittliga kapitalinkomsterna på Åland efter kön och ålder år 2021.

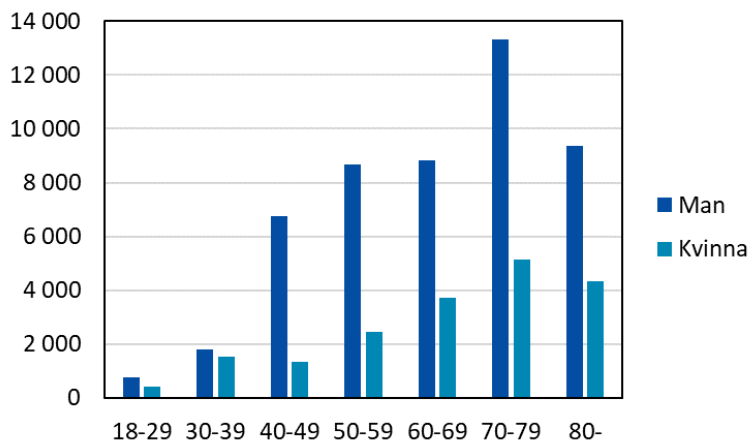
⁴⁰ ÅSUB Översikter och indikatorer 2021:3.

⁴¹ ÅSUB Översikter och indikatorer 2021:3.

⁴² Skattestatistik på vero.fi,

vero2.stat.fi/PXWeb/pxweb/sv/Vero/Vero_Henkilosiakkaiden_tuloverot_lopulliset_alue/tulot_102.px/

Figur 8. Medeltal för kapitalinkomster (euro) på Åland år 2021 efter kön och ålder

Källa: ÅSUB, egna beräkningar baserade på individdata från SC

Totalt 45 procent av den vuxna befolkningen på Åland hade någon form av kapitalinkomst år 2021. Skillnaderna i de genomsnittliga kapitalinkomsterna är dock stora både mellan kvinnor och män och mellan åldersgrupper. Männerna hade cirka 72 procent av kapitalinkomsterna år 2021, jämfört med cirka 28 procent för kvinnorna. Medelvärdet för kapitalinkomsterna stiger relativt jämnt med åldern. Det högsta medelvärdet (15 819 euro) fanns bland 70-79-åringar år 2021. Om vi i stället för medelvärdet ser på medianvärdet som är mindre känsligt för extrema värden ser siffrorna något annorlunda ut. Det högsta medianvärdet (1 844 euro) finns då bland 60-69-åringar på Åland år 2021.

De statistiska uppgifterna ovan är samstämmiga med observationer som representanterna för socialvården i kommunerna på Åland haft gällande förmögenhetsfrågorna som i samband med ansökan om utkomststöd sällan varit aktuella. Däremot bidrar uppgifterna till diskussionen om den ojämna inkomstfördelningen på Åland. År 2021 hade kapitalinkomsterna på Åland en värdeförändring på 49,7 procent vilket är den högsta under 2016-2021.

Den relativt låga utnyttjandegraden av utkomststödet på Åland verkar med andra ord ha många förklaringar. I dessa kan ingå den ökade vikten av bostadsbidrag bland ekonomiskt utsatta samt eventuellt även stigmatisering kring utkomststödet, bristande allmän information om rätten till utkomststöd samt skillnader i tillämpningen kring beviljandet av stödet på Åland och i Finland. Slutligen kan stödbehovet som finns hos potentiella klienter eventuellt delvis täckas av hjälpande släktingar, vänner, samhällsaktörer och liknande.

4.4 Regionala trender

Antal och andel hushåll med utkomststöd varierar mellan regionerna på Åland. I *Tabell 8* har vi sammanställt andelen fall/familjer som erhållit utkomststöd per region under 2004-2021. I definitionen av en familj ingår endast två generationer i samma hushåll (barn och förälder/föräldrar), medan ett hushåll kan bestå av flera familjer (till

exempel barn, föräldrar och mor- eller farföräldrar). Av tabellen framgår att bland samtliga fall eller familjer som erhållit utkomststöd var de flesta, 58 procent, bosatta i Mariehamn år 2021. Totalt 38 procent var bosatta på landsbygden och fyra procent i skärgården år 2021. ÅSUB:s statistik över familjer visar att cirka 36 procent av familjerna på Åland var bosatta i Mariehamn, 58 procent på landsbygden och sex procent i skärgården år 2021.

Mariehamns andel av utkomststödmottagarna har under samtliga år motsvarat cirka hälften eller mer (se *Tabell 8*). Nedan ser vi närmare på utvecklingen av arbetslösheten och andelen hushåll med utkomststöd per region.

Tabell 8. Andel (%) fall/familjer (utom flyktingar) som erhållit utkomststöd 2004–2021

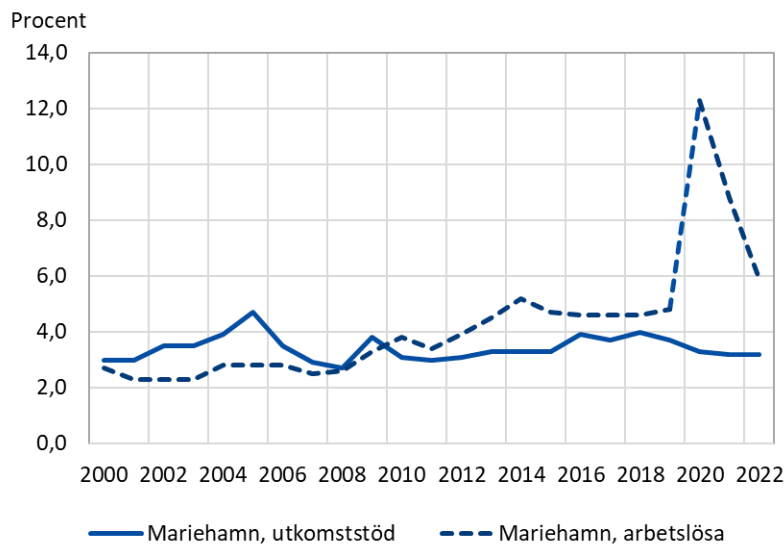
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Mariehamn	58	63	..	51	51	55	52	51	53	51	50	49	50	52	53	51	58	
Landsbygden	39	35	..	45	44	41	45	45	44	45	46	47	46	44	43	43	38	
Skärgården	3	3	..	4	5	4	4	4	3	3	4	5	4	4	4	6	4	
Åland	100	100	..	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	

Not: .. = uppgifterna saknas.

Källa: ÅSUB Socialväsende

I Mariehamn har andelen hushåll med utkomststöd landat på 3,0–4,0 procent sedan 2009 (se *Figur 9*). Andelen hushåll med utkomststöd var störst år 2018 (4 %) och lägst år 2011 (3 %). Arbetslösheten i Mariehamn har däremot haft en något ökande trend sedan 2009 (*Figur 9*). Under coronaåret 2020 ökade arbetslöshetsgraden i Mariehamn till 12,3 procent och har sedan dess sjunkit gradvis till 5,9 procent (2022).

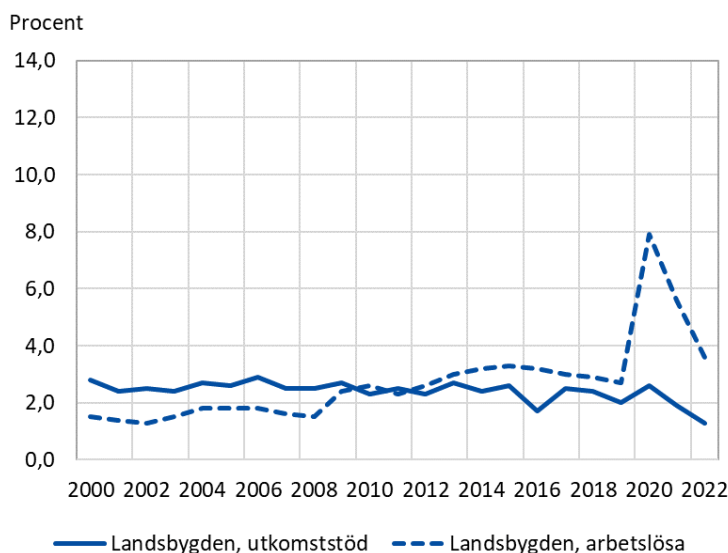
Figur 9. Andel (%) hushåll med utkomststöd och arbetslösa i Mariehamn 2000–2022

Källa: ÅSUB arbetsmarknad, THL

På landsbygden har andelen hushåll med utkomststöd stannat på 1,3–2,7 procent sedan 2009, vilket är något mindre än i Mariehamn (*Figur 10*). Även arbetslöshetsgraden har varit något lägre på landsbygden jämfört med i Mariehamn men totalt sett har trenden för arbetslöshet varit ökande sedan 2009. Under coronaåret 2020 var arbetslöshetsstalet 7,9 procent på landsbygden (3,6 % år 2022).

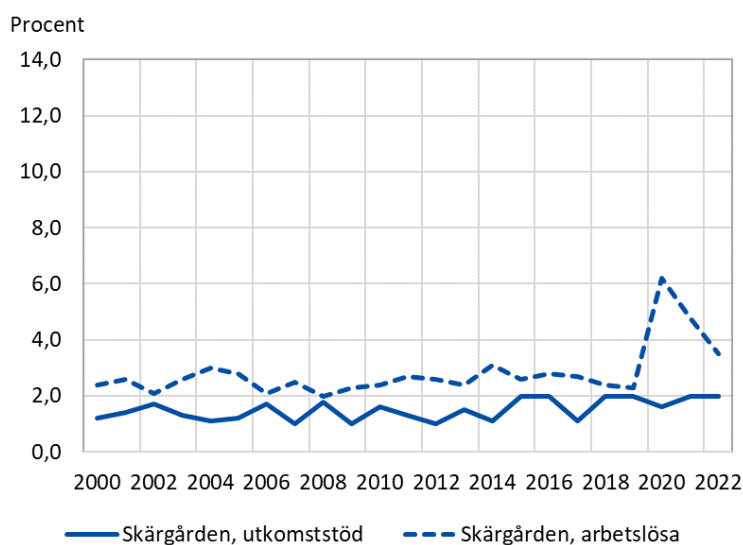
Figur 10. Andel (%) hushåll med utkomststöd och arbetslösa på landsbygden 2000–2022

Källa: ÅSUB arbetsmarknad, THL

Slutligen visar siffrorna för skärgården att andelen hushåll med utkomststöd varit 1,0–2,0 procent sedan 2009, det vill säga totalt sett mindre än i Mariehamn och på landsbygden under samma tidsperiod (*Figur 11*). Arbetslöshetsgraden i skärgården har under flera år varit relativt lik den motsvarande graden på landsbygden. Under coronaåret 2020 var arbetslösheten 6,2 procent i skärgården, vilket var lägst bland regionerna på Åland (3,5 % år 2022).

Figur 11. Andel (%) hushåll med utkomststöd och arbetslösa i skärgården 2000–2022

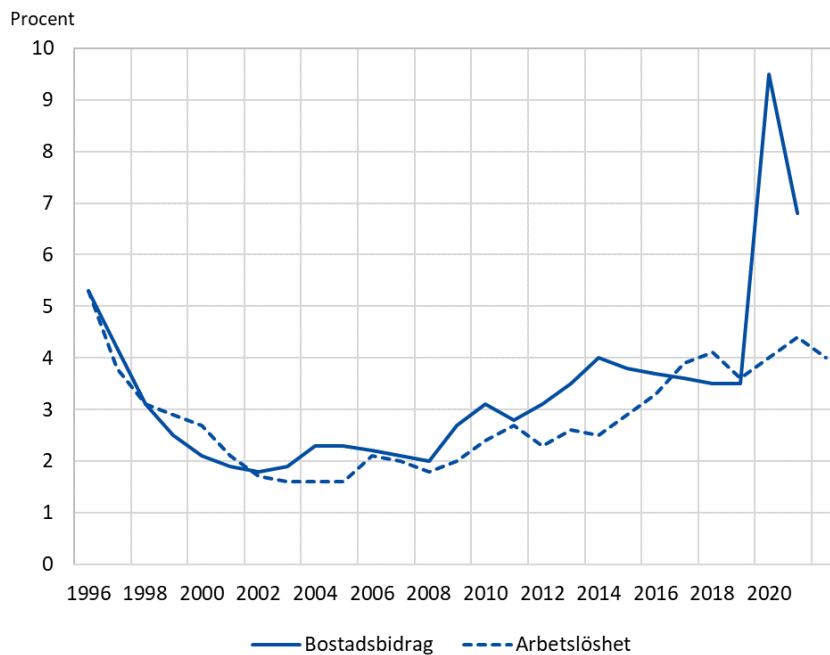

Källa: ÅSUB arbetsmarknad, THL

4.5 Sambandet mellan allmänt bostadsbidrag och arbetslöshet

Vi har hittills analyserat sambandet mellan utkomststöd och arbetslöshet, medan vi i detta avsnitt även beaktar det allmänna bostadsbidraget i jämförelserna. *Figur 12* visar att andelen hushåll med allmänt bostadsbidrag följer nära andelen öppet arbetslösa med ett undantag för coronaåren 2020–2021. Under de senaste decennierna, 1996–2019, har samvariationen mellan arbetslöshet och bostadsbidrag varit något starkare än den mellan arbetslöshet och utkomststöd⁴³, vilket indikerar att bostadsbidraget haft en alltmer central roll vid arbetslöshet.

Figur 12. Andel (%) hushåll med allmänt bostadsbidrag och öppen arbetslöshet (%) 1996–2021

Not: Observera att skalan slutar vid 10 %.

Källa: ÅSUB Arbetsmarknad, THL

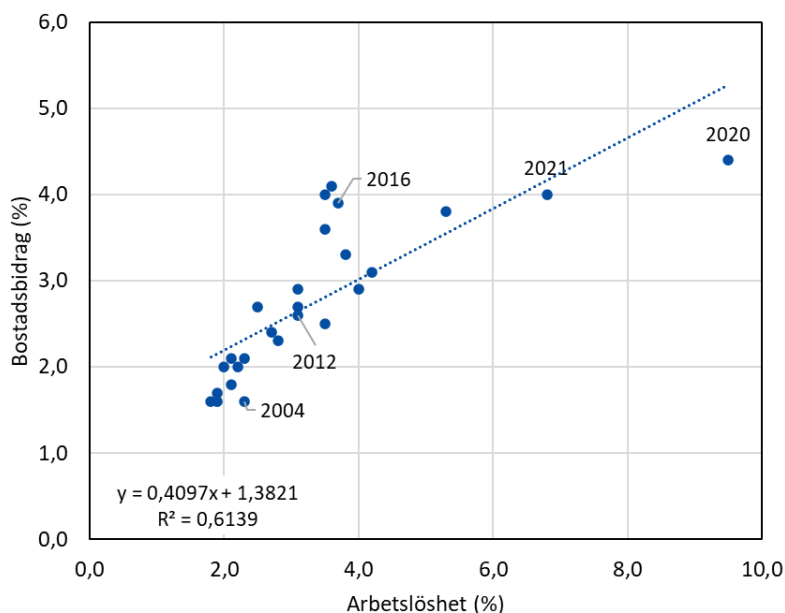
Figur 13 visar sambandet mellan bostadsbidrag och arbetslöshet i form av ett spridningsdiagram. Varje punkt representerar sambandet ett specifikt år under perioden 1996–2021. Av diagrammet framgår tydligt coronaåret 2020 med hög arbetslöshet men även en hög andel bostadsbidragstagare. Vi har markerat åren för ÅSUBS undersökningar om ekonomisk utsatthet 2004, 2012, 2016 och 2021 samt coronaåret 2020 i diagrammet.

Sambandet mellan ökad arbetslöshet och ökad andel mottagare av allmänt bostadsbidrag är tydligt. Under 1996–2019 förklaras förändringar i andelen bostadsbidragstagare till 70 procent av variationen i arbetslöshetstalen ($R^2 = .70$), medan den motsvarande siffran för utkomststödet var 31 procent (se avsnitt 4.2 och *Figur 6*). Under hela perioden 1995–2021 förklarar förändringar i andelen

⁴³ Om de exceptionella coronaåren 2020–2021 lämnas utanför analyserna visar resultaten en statistiskt signifikant korrelation på .56 ($p = .005$) mellan arbetslöshet och utkomststöd jämfört med .84 ($p < .001$) mellan arbetslöshet och bostadsbidrag under tidsperioden 1996–2019.

bostadsbidragstagare till 66 procent av arbetslösheten (andelen var 12 % för utkomststöd, se avsnitt 4.2).

Figur 13. Sambandet mellan andel (%) hushåll med allmänt bostadsbidrag och arbetslöshetsgrad (%) 1996–2021

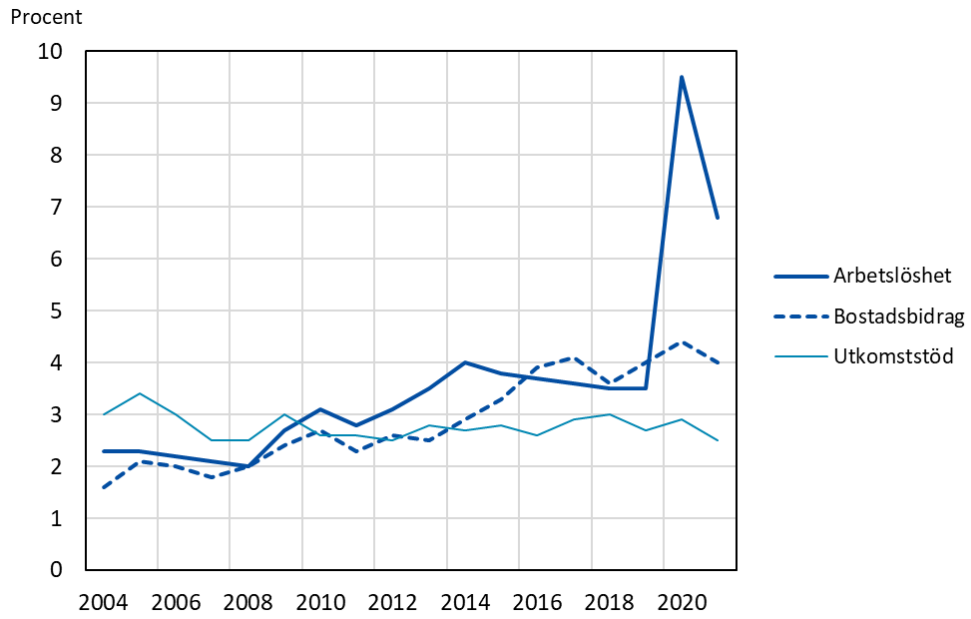
Not: Observera att skalorna slutar vid 10 % och 6 %.
Källa: ÅSUB Arbetsmarknad, THL.

I kapitel 8 undersöker vi närmare vilka hushåll som är i behov av bostadsbidrag och i vilken grad detta behov sammanfaller med ett behov av utkomststöd. Där beräknar vi även vilken effekt bostadsbidragen har på risken för relativ fattigdom för olika hushållstyper.

Det allmänna bostadsbidraget fungerar som en stödform som i huvudsak träder in under försämrade ekonomiska förutsättningar för en del av hushållen. Det har på ett aggregerat plan skett en omfördelning mellan utkomststöd och bostadsbidrag till fördel för bostadsbidraget över tid. Av *Figur 14* framgår att trenden i andelen mottagare av allmänt bostadsbidrag stigit medan trenden i utkomststöd planat ut⁴⁴.

⁴⁴ På Åland har vissa lagändringar påverkat den långsiktiga trenden för bostadsbidrag, bland annat lagreformen år 2015.

Figur 14. Andel (%) utkomststödtagare och mottagare av allmänt bostadsbidrag samt arbetslöshetstal (%) 2004–2021

Källa: ÅSUB Arbetsmarknad, SC, THL

5. Den relativa fattigdomsgränsen på Åland

Fattigdomsgränsen kan beräknas på flera olika sätt. Nedan presenterar vi beräkningarna som skapar grunden för fattigdomsgränsen i den här undersökningen.

5.1 Beräkningar med konsumtionsenhetsskala

I ÅSUBs undersökningar om ekonomisk utsatthet beräknas den åländska fattigdomsgränsen genom att använda uppgifter om hushållens inkomst per konsumtionsenhet, enligt den så kallade ekvivalensskala som OECD använder⁴⁵. Ekvivalensskalan ger alla individer i ett hushåll en vikt beroende på deras ålder och antal personer i hushållet. På så sätt tar man hänsyn till de stordriftsfördelar man har i hushåll större än en person och specifikt i hushåll med två försörjare.

Viktningen enligt ekvivalensskalan tar schablonmässigt hänsyn till hushållens utgifter trots att man inte har tillgång till data om hushållens konsumtion. I den konsumtionsenhetsskala (eller ekvivalensskala) vi använder, ges den första vuxna (som fyllt 18 år) i varje hushåll vikten 1,0. Varje därpå följande vuxenperson ges vikten 0,7 och varje person under 18 ges vikten 0,5. Om hushållet enbart består av personer under 18, ges den första personen vikten 1,0 och alla övriga vikten 0,5 (Tabell 9).⁴⁶

Tabell 9. OECD:s konsumtionsenhetsskala

	Vuxen 1*	Vuxen 2, etc.	Barn 1 < 18	Barn 2, etc. < 18
Ålder	> 17	> 17	< 18	< 18
Vikt	1,0	0,7	0,5	0,5

Not: *) I hushåll bestående av enbart personer under 18 år ges den första personen vikten 1,0.

Källa: www.oecd.org/els/soc/OECD-Note-EquivalenceScales.pdf

Beräkningen av de enskilda hushållens samlade konsumtionsvikt enligt OECD-skalan uttrycks i formeln nedan (5-1). Hushållsmedlemmarnas individuella vikt översätts till en summerad vuxenekvivalent (VE) som beaktar antalet vuxna i hushållet (N_v) och antalet minderåriga i hushållet (N_b).

(5-1)

$$VE = 1,0 + 0,7(N_v - 1) + 0,5N_b$$

Exempelvis för ett hushåll med två vuxna och tre barn anger formeln vikten 1,0 för den första vuxna, vikten 0,7 för den andra vuxna och vikten 0,5 för varje barn.

(5-2)

$$VE = 1,0 + 0,7(2-1) + 0,5*3$$

⁴⁵ Sedan undersökningen 2018 (ÅSUB Rapport 2018:6) har metoden kompletterats med den så kallade modifierade OECD-skalan i samband med internationella jämförelser.

⁴⁶ Den modifierade OECD-skalan använder följande vikter: den första vuxna i hushållet = 1,0, barn 0-13 år = 0,3, övriga i hushållet som är 14 år och över = 0,5.

Vuxenekvivalent för vårt exempel blir alltså i detta fall 3,2.

För att få individens viktade inkomst **före skattefria transfereringar** delas alltså hushållets totala inkomst (inklusive pensioner och övriga skattepliktiga transfereringar, men exklusive barnbidrag, allmänt bostadsbidrag och kommunalt utkomststöd) med den aktuella konsumtionsenheten.

Samma slags beräkning görs utgående från hushållens inkomst **efter skattefria transfereringar**, inklusive barnbidrag, bostadsbidrag och utkomststöd. Därefter kan man se hur mycket dessa stöd bidrar till att lyfta hushållen över fattigdomsgränsen.

5.2 Den relativa fattigdomsgränsen

Den relativa fattigdomsgränsen eller andelen personer med låg ekonomisk standard kan räknas fram på ett flertal sätt. Beräkningarna förutsätter flera metodiska val som gäller

- inkomstbasen (kan handla om inkomst innan skatt eller efter skatt),
- viktningen (olika metoder kan användas), och
- en specifik procentgräns (vanligen 60 eller 50 procent av medianinkomsten).

Dessa enskilda val har en avgörande betydelse för var den relativa fattigdomsgränsen hamnar. Detta innebär att när man jämför den procentuella andelen hushåll under inkomstgränsen mellan olika länder och andra enheter måste man ha klart för sig hur fattigdomsgränsen räknats ut.

Vad bör då räknas som låg relativ inkomststandard och var går den relativa fattigdomsgränsen för hushållen på Åland?

OECD:s konsumtionsenhetsskala användes i vår första utredning om ekonomisk utsatthet av ren nödvändighet, eftersom det i vårt specialbeställda grundmaterial för 2004 enbart ingick uppgifter baserade på den skalan. När vi sedan gjorde de uppföljande studierna med material från 2012 och 2016 valde vi att använda samma skala för att nå jämförbarhet, även om den så kallade modifierade OECD-skalan hade blivit internationellt mer gångbar. I den modifierade konsumtionsenhetsskalan får den första vuxenperson vikten 1,0, övriga personer över 13 år vikten 0,5 och barn i åldern 0–13 år vikten 0,3⁴⁷.

Våra metodologiska val för beräkning av relativ fattigdom är följande:

- inkomstbas efter skatt (nettoinkomst),
- viktning enligt OECD:s konsumtionsenhetsskala (ekvivalerad inkomst), och
- en gräns på 60 procent innan skattefria transfereringar (60 % av medianinkomsten).

I denna utredning kommer vi att i våra beräkningar i första hand använda en relativ fattigdomsgräns definierad som 60 procent av medianen av hushållens ekvivalerade nettoinkomst innan skattefria transfereringar, baserade på den ursprungliga OECD-skalan. Detta underlättar jämförelser med våra tidigare undersökningar. I de fall vi

⁴⁷ www.oecd.org/els/soc/OECD-Note-EquivalenceScales.pdf

gjort beräkningarna enligt OECD:s modifierade konsumtionsenhetskala noterar vi detta tydligt i texten, för övrigt hänvisar vi till OECD:s ursprungliga skala.

Beräknat enligt den ursprungliga OECD skalan blir fattigdomsgränsen för Åland 16 544 euro år 2021 (före skattefria transfereringar, mätt i 2021 års penningvärde). Med denna gräns som utgångspunkt, låg 16,6 procent av hushållen under den relativa fattigdomsgränsen.⁴⁸

Enligt den modifierade OECD-skalan var gränsen 18 269 euro på Åland år 2021 och med 17,5 procent av hushållen under gränsen. En jämförelse mellan Åland, Finland, Sverige och EU återfinns i avsnitt 5.3.

Tabell 10 visar hur fattigdomsgränsen stigit mellan åren som ÅSUB genomfört utredningarna om ekonomisk utsatthet. Fattigdomsgränsen beräknas för enpersonshushåll och för att få gränsen för övriga hushållstyper måste vi beakta hushållens sammansättningar genom att multiplicera gränsvärdet med respektive hushålls konsumtionsenhet.

Tabell 10. Fattigdomsgränsen (OECD-skalan). Nettoinkomst per år 2004, 2012, 2016 och 2021

År	Löpande priser	2021 års priser
2004	11 028	14 060
2012	14 436	15 613
2016	15 257	16 022
2021	16 544	16 544

Not: KPI 2000 = 100 använts som grund för beräkningar.
Källa: ÅSUB

Vi utgår från hushållens nettoinkomst som utgångspunkt eftersom vårt intresse ligger i att beräkna de enskilda skattefria stödens effekt. Utöver detta beräknar vi fattigdomsgränser för hushållens olika stadier av inkomst där vi beaktar allt från beskattningsbar inkomst till de slutliga disponibla inkomsterna. Risken för relativ fattigdom beräknas enligt Eurostats riktlinjer.

Hushållens viktade inkomster före skattefria transfereringar beräknas på följande sätt. (1) Vi adderar faktorinkomster och pensioner och drar ifrån skatten. (2) Utifrån denna nettoinkomst beräknas den relativa fattigdomsgränsen innan sociala transfereringar. (3) Därefter läggs övriga skattepliktiga transfereringar minus skatt stegvis till den tidigare nettoinkomsten. Summan av dessa poster delad med hushållens respektive konsumtionsvikt ger den ekvivalerade nettoinkomsten innan skattefria transfereringar.

För att beräkna hushållens viktade inkomster efter skattefria transfereringar (4) adderar vi de skattefria transfereringarna (barnbidrag, bostadsbidrag och utkomststöd) för att se i vilken mån dessa hjälper olika kategorier av hushåll och individer över den relativa fattigdomsgränsen.

⁴⁸ År 2004 låg 18,1 % av de åländska hushållen under den motsvarande relativa fattigdomsgränsen, 17,3 % år 2012 och 17,1 % 2016.

5.3 Den relativa fattigdomsgränsen på Åland i internationell jämförelse

Fattigdom är ett laddat begrepp, som kan kännas för starkt för att beskriva situationen för mindre bemedlade individer och hushåll i våra nordiska välfärdsstater. Associationerna går ofta till det som kallas absolut fattigdom med allt vad det innebär av brist på tillgång till livets nödvändigheter. De flesta föredrar därför att i sammanhanget använda begreppet ekonomisk utsatthet, eller låg ekonomisk standard.

Att bedöma graden av relativ fattigdom, eller det alternativa begreppet låg ekonomisk standard, kan vara en vansklilig uppgift. En djupgående kartläggning skulle kräva en bred metodologiska ansats som omfattar även enkäter och intervjuer. I den här undersökningen väljer vi att kvantitativt mäta ekonomisk utsatthet för att kartlägga förändringar i den över tid. Mer specifikt har vi velat se hur situationen för ekonomiskt utsatta hushåll förändras efter att de fått tillgång till skattefria transfereringar som barn- och bostadsbidrag samt utkomststöd. Vi är alltså ute efter att bedöma effekten av de skattefria transfereringarna, vilket vi gör i kapitel 9.

Innan vi börjar med våra beräkningar utifrån vårt specifikt definierade och valda fattigdomsindex (OECD-skalan, se avsnitt 5.3) är det på sin plats att sätta den åländska fattigdomsgränsen i en internationell jämförelse. I den här undersökningen har vi beräknat fyra olika definierade fattigdomsgränser, alla baserade på 60 procent av medianen på den disponibla inkomsten (innan och efter skattefria transfereringar) och med två olika ekvivalensskalor (ursprunglig och modifierad OECD-skala).

I *Tabell 25 (Bilaga 2)* finns en sammanställning av dessa olika relativa fattigdomsgränser.

Vid internationella jämförelser av fattigdomsgränser är det numera vanligast att använda den så kallade modifierade OECD-skalan och fattigdomsgränsen är då beräknad som 60 procent av disponibel inkomst per konsumtionsenhet. I *Figur 15* jämförs den åländska fattigdomsgränsen enligt den modifierade OECD-skalan med motsvarande uppgifter för Finland, Sverige och EU. Sedan 2004 kan vissa förändringar observeras.

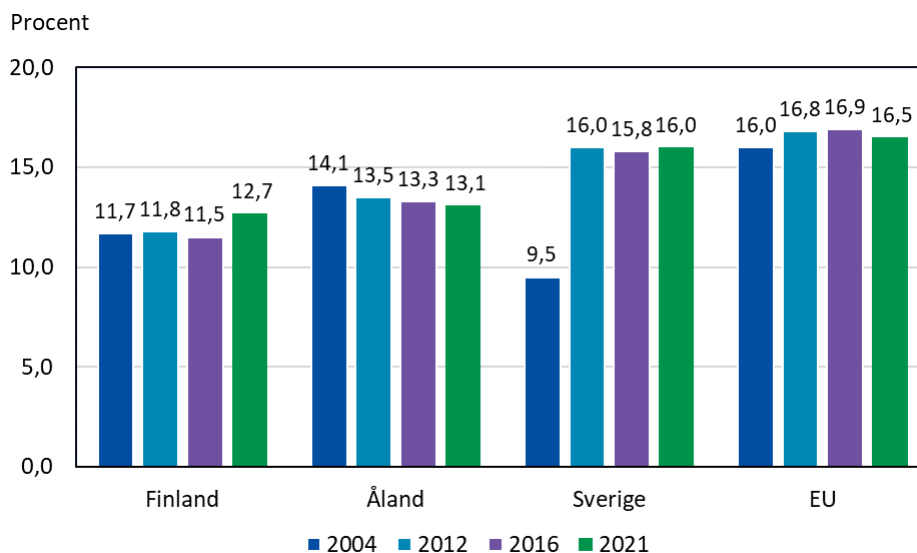
I Finland låg 11,7 procent av alla invånare under den relativa fattigdomsgränsen år 2004 och även under de följande åren, 2012 och 2016, var andelen relativt stabil. År 2021 var andelen något högre, 12,7 procent. På Åland har andelen invånare under den relativa fattigdomsgränsen varit något högre än i Finland samtidigt som andelen har sjunkit över tid. År 2004 fanns 14,1 procent av invånarna på Åland under den relativa fattigdomsgränsen jämfört med 13,1 procent år 2021.

I Sverige låg endast 9,5 procent av alla invånare under den relativa fattigdomsgränsen år 2004 men andelen ökade till 16,0 procent under de följande åtta åren (2012). Vissa metodologiska skillnader finns dock i underlaget som samlades in i Sverige 2004 jämfört med 2012⁴⁹. Därefter har andelen av alla invånare under den relativa fattigdomsgränsen varit relativt stabil i Sverige och låg på 16,0 procent år 2021. I hela EU har andelen invånare under fattigdomsgränsen varit något större än i Finland, på

⁴⁹ SCB Befolknings- och välfärdsstatistik 2010:4.

Åland och i Sverige 2004. Andelen var 16,0 procent år 2004 men låg på 16,5 procent år 2021.

Figur 15. Andel (%) personer under fattigdomsgränsen i Finland, Åland, Sverige och EU åren 2004, 2012, 2016 och 2021. Disponibel inkomst, modifierade OECD-skalan

Not: Fattigdomsgränsen är beräknad som 60 procent av disponibel inkomst per konsumtionsenhet. Vissa metodologiska skillnader finns i underlaget för Sverige 2004 och 2012.

Källor: Eurostat, egna beräkningar baserade på individdata från SC

Tabell 11 visar en sammanställning av de fyra relativa fattigdomsgränserna för Åland för åren 2004, 2012, 2016 och 2021. Utgående från den ursprungliga OECD-skalan, som vi använt i våra tidigare utredningar, har andelen personer under den relativa fattigdomsgränsen gradvis sjunkit från 15,4 procent år 2004 till 14,5 procent år 2021. Andelen hushåll sjönk under samma tidsperiod från 17,3 till 15,1 procent.

Tabell 11. Andel (%) personer och hushåll under fattigdomsgränserna efter skattefria transfereringar (disponibel inkomst), 2004, 2012, 2016 och 2021

		2004	2012	2016	2021
OECD-skalan	Personer	15,4	14,7	14,6	14,5
	Hushåll	17,3	16,1	15,3	15,1
Modifierade OECD-skalan	Personer	14,1	13,5	13,3	13,1
	Hushåll	18,2	17,4	16,5	16,4

Källa: ÅSUB, egna beräkningar baserade på individdata från SC

6. Fattigdomsgränserna före skattefria transfereringar

Vi börjar med att introducera fattigdomsgränserna innan effekten av skattefria transfereringar har beaktats i analyserna. Vi fortsätter sedan med att ge en övergripande bild av bidragens effekter och lägger särskild på bostadsbidraget.

6.1 Vilka ligger under gränsen?

För att kunna jämföra resultaten i den här rapporten med resultaten i ÅSUBs tidigare undersökningar rapporterar vi här i första hand resultaten på hushållsnivå och genom att använda den ursprungliga OECD-skalan. Vissa resultat redovisar vi dock även för andelen personer under de relativa fattigdomsgränserna.

Den relativa fattigdomsgränsen (gränsen för låg ekonomisk standard) varierar över tiden. Vi vet av tidigare studier att andelen hushåll under gränsen sjunker när hushållen med låga inkomster får en större inkomstökning än de som befinner sig ovanför fattigdomsgränsen.

Den enskilda individens ekonomiska välstånd har en koppling till hushållets sammansättning vilket bland annat påverkar vuxnas ekonomiska försörjningsbörd. Det är därmed viktigt att beräkna den relativa fattigdomsgränsen utgående från hushålls- och konsumtionsenheter. På så vis kan vi beakta antalet vuxna och barn i hushållet i stället för att enbart beräkna fattigdomsgränsen för antalet personer i hushållet. Risken för att hamna under gränsen för relativ fattigdom hör därmed samman med både storleken och sammansättningen på det hushåll individen lever i.

Tabell 12 sammanfattar andelen hushåll under den relativa fattigdomsgränsen innan skattefria transfereringar. Tabellen visar antalet personer i bostadshushållen 2004, 2012, 2016 och 2021. Den minsta bostadssammansättningen är enpersonshushåll. År 2004 låg totalt 27 procent av hushållen med en person under den relativa fattigdomsgränsen (räknat med en 60-procentsgräns), andelen har sedan dess minskat något till 24 procent år 2021.

Tabell 12. Andel (%) hushåll under den relativa fattigdomsgränsen före skattefria transfereringar 2004, 2012, 2016 och 2021, efter antal personer i bostadshushållet

	2004	2012	2016	2021
Totalt	18	17	17	17
1	27	25	24	24
2	12	10	9	8
3	14	13	16	14
4	12	12	13	13
5	19	20	22	24
6-10	30	36	45	43

Not: Fattigdomsgränsen är beräknad som 60 procent av medianen av hushållens nettoinkomst per konsumtionsenhet före skattefria transfereringar.

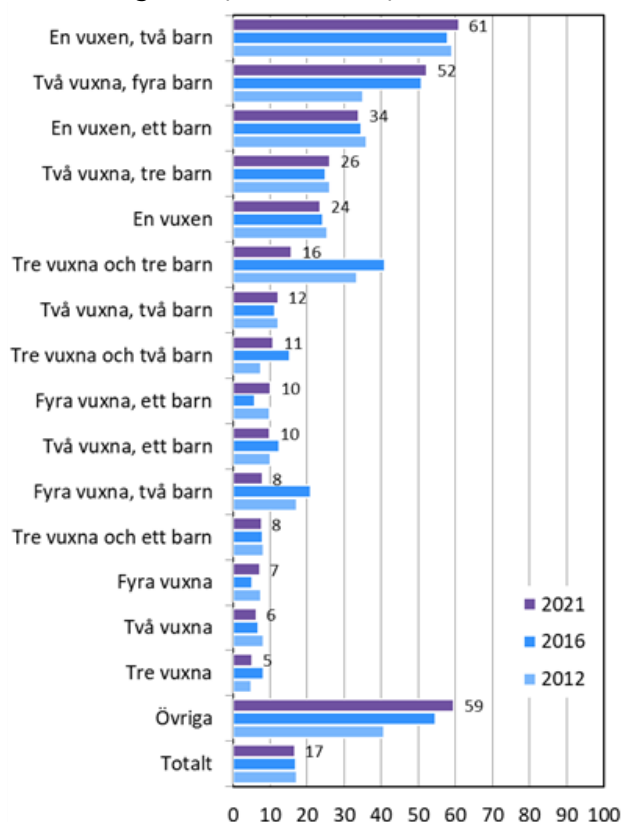
Källa: ÅSUB, egna beräkningar baserade på individdata från SC

Hushåll med två personer verkar vara den mest fördelaktiga hushållssammansättningen i förhållande till relativ fattigdom innan skattefria transfereringar; endast åtta procent av dessa hushåll låg under den relativa fattigdomsgränsen 2021. Även hushåll med tre eller fyra medlemmar har under samtliga år legat under den genomsnittliga andelen för hushåll under fattigdomsgränsen.

Hushåll som oftast ligger under fattigdomsgränsen innan skattefria transfereringar är antingen enpersonshushåll eller hushåll med fem och flera personer. Av *Tabell 12* framgår att dessa hushåll under samtliga år haft en större andel under den relativa fattigdomsgränsen än samtliga hushåll i genomsnitt. Nästan vartannat hushåll med sex eller flera medlemmar har under de senaste undersökningarna, 2016 och 2021, legat under den relativa fattigdomsgränsen. Andelen har ökat från 30 procent år 2004.

Sammantaget ser vi att medan de relativt små hushållen med 2–4 personer under åren har riskerat att i något mindre grad hamna under fattigdomsgränsen innan skattefria transfereringar har de allra största hushållen totalt sett blivit mer ekonomiskt utsatta sedan 2004. Även för enpersonshushåll har risken minskat sedan 2004 trots att den fortsättningsvis är relativt stor.

Figur 16. Andel (%) hushåll under den relativa fattigdomsgränsen före skattefria transfereringar 2012, 2016 och 2021, efter hushållets sammansättning

Not: 'Vuxen' är alla 18 år fyllda, 'barn' är alla under 18 år. Fattigdomsgränsen är beräknad som 60 procent av medianen av hushållets nettoinkomst per konsumtionsenhet före skattefria transfereringar. Observera att antalet observationer är relativt litet i vissa hushållstyper vilket kan påverka resultaten mellan åren.

Källa: ÅSUB, egna beräkningar baserade på individdata från SC

Figur 16 redogör i detalj för vilka hushållstyper som hade den största risken att hamna under gränsen för relativ fattigdom år 2021 innan skattefria transfereringar. Hushållen med ensamförsörjare är ur detta perspektiv de mest utsatta. Hela 61 procent av

ensamförsörjarhushållen med två barn låg under den relativa fattigdomsgränsen 2021 och andelen hade ökat från 58 procent år 2016. För ensamförsörjare med ett barn var motsvarande andel 34 procent (35 % år 2016).

En relativt stor andel av hushåll med två vuxna och fyra eller tre barn låg under den relativa fattigdomsgränsen innan skattefria transfereringar 2021 (52 % respektive 26 %). Förutom par med flera barn kan dessa hushållstyper även omfatta exempelvis en ensamstående förälder med ett vuxet och flera minderåriga barn. Vi ser även att personer i knappt vart fjärde (24 %) enpersonshushåll levde under den relativa fattigdomsgränsen innan skattefria transfereringar. Fattigdomsgränsen var 16 544 euro i månaden före skattefria transfereringar (2021).

Av hushållen med två eller flera vuxna utan barn ligger i allmänhet en låg andel under gränsen för låg ekonomisk standard.

6.2 Enpersonshushåll under den relativa fattigdomsgränsen

Till en början kan vi konstatera att totalt sett har andelen enpersonshushåll under fattigdomsgränsen minskat från 27 procent år 2004 till 24 procent år 2021 (24 % även år 2016).

Tabell 13 och *Figur 17* visar andelen enpersonshushåll under fattigdomsgränsen innan skattefria transfereringar efter åldersgrupp. I *Tabell 13* har vi markerat med rött de andelar som har ökat över tid och med grönt andelarna som har minskat. Den översta delen av tabellen återger totalen och de röda siffrorna visar att andelen ensamboende under fattigdomsgränsen totalt sett har ökat bland 18–59-åringar under 2004–2021. Under samma tidsperiod har andelen ensamboende under fattigdomsgränsen minskat bland dem som är 60 år eller äldre, förändringen har varit relativt stor, i synnerhet bland dem som är 80 år och äldre. År 2021 var den totala andelen ensamboende under fattigdomsgränsen dock fortsättningsvis störst bland de allra yngsta, 18–29-åringar, och de allra äldsta, 90 år och äldre, det vill säga 33 procent respektive 44 procent år 2021 (32 % respektive 55 % år 2016).

Vi ser närmare på könsfördelningen bland ensamboende under fattigdomsgränsen (innan skattefria transfereringar) i *Tabell 13*. Sedan 2004 har andelen ensamboende äldre män (60 år och äldre) under fattigdomsgränsen minskat och andelen har minskat även bland de äldsta kvinnorna (70 år och äldre). Bland kvinnor var andelen ensamboende under fattigdomsgränsen störst bland de allra äldsta, 90 år och äldre (50 %), medan bland män var andelen störst bland de allra yngsta, 18–29 år (33 %) år 2021. Vi kan även konstatera att utvecklingen med andelen ensamboende under fattigdomsgränsen sammantaget för alla åldersgrupper (kolumnen längst till höger) varit något mer positiv för kvinnor än för män sedan 2004.

Tabell 13. Andel (%) ensamboende under fattigdomsgränsen före skattefria transfereringar 2004, 2012, 2016 och 2021, efter kön och åldersgrupp

		18-29 år	30-39 år	40-49 år	50-59 år	60-69 år	70-79 år	80-89 år	90+ år	Totalt
Totalt	2004	25	14	16	13	21	40	55	65	27
	2012	30	15	15	18	21	26	47	66	25
	2016	32	19	17	19	18	23	39	55	24
	2021	33	20	20	18	19	24	28	44	24
	Totalt 2004-2012	5	1	0	4	1	-14	-8	1	-2
Totalt 2012-2016	2	4	2	1	-3	-3	-8	-11	-1	
Totalt 2016-2021	1	1	2	-1	1	1	-11	-11	-1	
Totalt 2004-2021	8	6	4	4	-1	-16	-27	-21	-3	
Kvinnor	2004	31	14	16	11	19	44	56	66	32
	2012	30	12	15	17	20	29	50	68	28
	2016	31	19	16	16	18	27	41	59	26
	2021	33	16	22	14	20	29	33	50	25
	Kvinnor 2004-2012	-1	-2	-1	6	0	-15	-7	1	-4
Kvinnor 2012-2016	1	7	1	-1	-2	-2	-9	-9	-2	
Kvinnor 2016-2021	3	-3	5	-2	2	2	-8	-9	-1	
Kvinnor 2004-2021	2	2	6	3	0	-15	-23	-17	-7	
Män	2004	20	14	16	15	22	32	50	59	21
	2012	29	16	15	18	23	20	38	61	22
	2016	32	18	18	22	18	17	35	36	23
	2021	33	22	18	21	19	17	17	28	22
	Män 2004-2012	9	3	0	3	1	-12	-11	1	1
Män 2012-2016	3	2	3	4	-5	-3	-3	-25	0	
Män 2016-2021	1	3	0	-1	1	-1	-18	-8	-1	
Män 2004-2021	13	8	3	7	-3	-15	-33	-31	1	

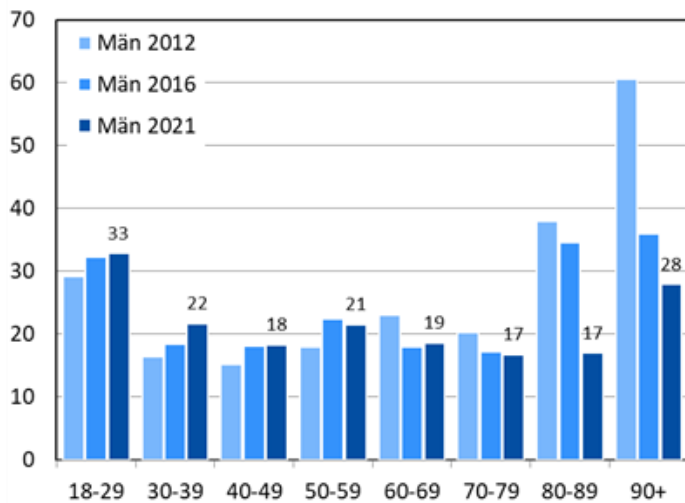
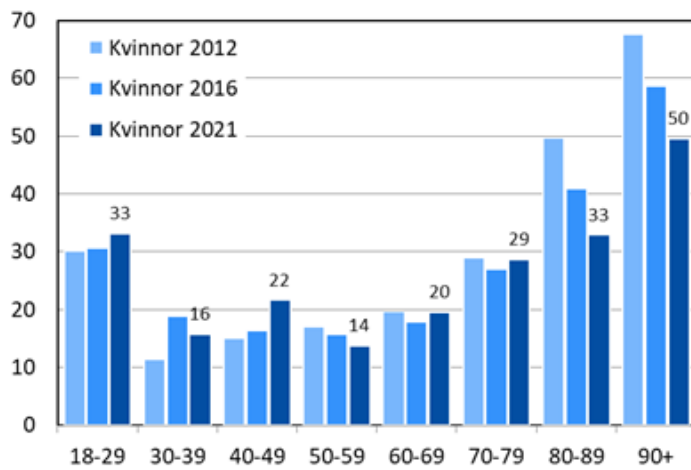
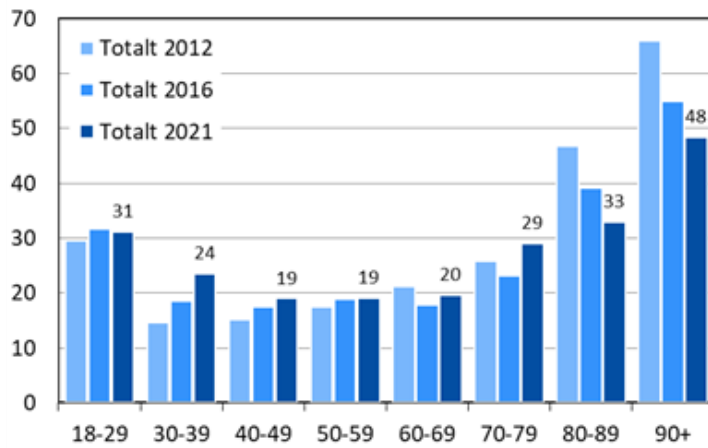
Not: Fattigdomsgränsen är beräknad som 60 procent av medianen av hushållens nettoinkomst per konsumtionsenhet före skattefria transfereringar.

Källa: ÅSUB, egna beräkningar baserade på individdata från SC.

Figur 17 visar andelen enpersonshushåll under den relativa fattigdomsgränsen (innan skattefria transfereringar) i form av ett diagram. Av det översta diagrammet framgår att sedan 2012 har utvecklingen för ensamboende under den relativa fattigdomsgränsen indikerat en minskande trend i synnerhet bland de äldsta, 80-åringar och äldre. Utvecklingen har varit relativt oförändrad i de övriga åldersgrupperna, med undantag för 30–39-åringar, för vilka resultaten visar en ökande trend av enpersonshushåll under fattigdomsgränsen.

De skilda diagrammen för kvinnor och män visar att sedan 2012 har utvecklingen med minskad ekonomisk utsatthet varit relativt snabb i synnerhet bland de äldsta männen, medan utvecklingen bland de äldsta kvinnorna varit något långsammare. I synnerhet bland 70-åringar och äldre är ekonomisk utsatthet större bland ensamboende kvinnor än bland ensamboende män men kvinnor har vid samtliga mätpunkter lidit av större ekonomisk utsatthet även totalt sett (25 % bland kvinnor och 22 % bland män år 2021). År 2021 var ekonomisk utsatthet bland ensamboende män större än bland ensamboende kvinnor i åldersgrupperna 30–39 år och 50–59 år.

Figur 17. Andel (%) enpersonshushåll under den relativa fattigdomsgränsen före skattefria transfereringar 2012, 2016 och 2021, efter referenspersonens kön och åldersgrupp

Not: Enligt nettoinkomster per konsumtionsenhet (OECD-skalan) innan skattefria transfereringar. Observera att skalan slutar vid 70 %.

Källa: ÅSUB, egna beräkningar baserade på individdata från SC

7. Den relativa fattigdomsgränsen efter skattefria transfereringar

I detta kapitel utvärderar vi bidragens effekt på ekonomisk utsatthet. De bidrag som ingår i transfereringar och som beaktas i beräkningarna är bostadsbidrag⁵⁰, utkomststöd⁵¹ och barnbidrag.

7.1 Bidragens effekt – den övergripande bilden

Tabell 14 visar att andelen hushåll som initialt låg under den relativa gränsen för låg ekonomisk standard minskade mellan 2004–2021. Gränserna är omräknade efter varje nytt steg mellan den beskattningsbara inkomsten och den disponibla inkomsten.

Skatternas omfördelningseffekt år 2021 kan avläsas från skillnaden mellan andelen hushåll under fattigdomsgränsen innan och efter beskattningen, 19,1 procent respektive 16,6 procent. Tabellen visar även utvecklingen över tid. Räknat på nettoinkomsten minskade andelen hushåll under gränsen för låg ekonomisk standard från 18,1 procent år 2004 till 16,6 procent år 2021.

När sedan de skattefria överföringarna tagits i beaktande är omfördelningseffekten betydligt starkare. Totalt 17,3 procent av hushållen hade disponibla inkomster under den relativa fattigdomsgränsen 2004 jämfört med 15,1 procent år 2021.

Tabell 14. Andel (%) hushåll under den relativa fattigdomsgränsen före och efter transfereringar, 2004, 2012, 2016 och 2021

	2004	2012	2016	2021
Beskattningsbar inkomst	20,5	19,9	19,9	19,1
Nettoinkomst	18,1	17,3	17,1	16,6
Inklusive barnbidrag	18,0	16,9	16,8	16,5
Inkl. barn- och bostadsbidrag	17,4	16,2	15,6	15,3
Disponibel inkomst	17,3	16,1	15,3	15,1

Not: 60 % av medianinkomsten per konsumtionsenhet (den ursprungliga OECD-skalan). Omräknade fattigdomsgränser efter varje slag av inkomstillskott.

Källa: ÅSUB, egna beräkningar baserade på individdata från SC.

7.2 Effekt av det allmänna bostadsbidraget på risken för relativ fattigdom hos ensamboende

I vilken omfattning minskar det allmänna bostadsbidraget andelen ensamboende personer under fattigdomsstrecket? Av Tabell 15 framgår att andelen ensamboende under den relativa fattigdomsgränsen minskat bland både kvinnor och män efter det allmänna bostadsbidraget beaktats i beräkningarna 2004, 2012, 2016 och 2021. Själva

⁵⁰ Allmänt bostadsbidrag och bostadsbidrag för pensionstagare räknas som bostadsbidrag i beräkningarna, medan i disponibel inkomst ingår även bostadsstöd för studerande.

⁵¹ Det egentliga utkomststödet som inkluderar grunddelen och det kompletterande utkomststödet.

gränsen varierar naturligtvis mellan åren och hålls i beräkningarna konstant för att kunna uppskatta effekten av det allmänna bostadsbidraget.

Tabell 15 visar att cirka var fjärde ensamboende kvinna (25,4 %) låg under fattigdomsgränsen innan skattefria transfereringar år 2021 och att bostadsbidraget blivit allt viktigare i den här gruppen. Det allmänna bostadsbidraget minskade andelen ensamboende kvinnor under fattigdomsgränsen med 3,0 procent år 2021 (1,3 % år 2004, 2,7 % år 2012 och 2,8 % år 2016). Andelen ensamboende män under fattigdomsgränsen var något lägre jämfört med kvinnor med cirka var femte ensamboende man (21,8 %) under fattigdomsgränsen innan skattefria transfereringar år 2021. Det allmänna bostadsbidraget minskade andelen ensamboende män under fattigdomsgränsen med 1,4 procent år 2021 (0,5 % år 2004, 1,8 % år 2012 och 1,6 % år 2016).

Tabell 15. Andel (%) ensamboende under den relativa fattigdomsgränsen före och efter det allmänna bostadsbidraget efter kön, år 2004, 2012, 2016 och 2021

		Före	Efter	Skillnad
2004	Kvinnor	31,9	30,6	1,3
	Män	21,0	20,5	0,5
2012	Kvinnor	28,0	25,3	2,7
	Män	22,4	20,6	1,8
2016	Kvinnor	25,9	23,1	2,8
	Män	22,6	21,0	1,6
2021	Kvinnor	25,4	22,4	3,0
	Män	21,8	20,4	1,4

Not: Fattigdomsgränsen är beräknad som 60 procent av medianen av hushållens nettoinkomst per konsumtionsenhet (OECD-skalan) och inte omräknad efter tillskottet av det allmänna bostadsbidraget.
Källa: ÅSUB. Beräkningar grundade på data från SC.

Medan den totala andelen ensamboende kvinnor under fattigdomsgränsen innan skattefria transfereringar har minskat från 32 procent år 2004 till 25 procent år 2021, har den motsvarande andelen bland ensamboende män varit relativt jämn, 21 procent respektive 22 procent under samma tidsperiod (*Tabell 15*). Könsskillnaderna i andelen personer under den relativa fattigdomsgränsen efter att det allmänna bostadsbidraget beaktats i beräkningarna har minskat över tid.

8. Utkomststödet och stödets kostnader

I förra kapitlet beräknade vi effekterna av utkomststöd och bostadsbidrag på välfärd i förhållande till den relativa åländska fattigdomsgränsen. Beräkningarna genomfördes på en aggregerad nivå medan vi i detta kapitel ser närmare på utfallet för enskilda hushållskategorier.

Utkomststödet har specifika beräkningsgrunder som presenteras i *Tabell 16*. Beräkningsgrunderna ställer hushållets inkomster och utgifter i förhållande till varandra.

I den vänstra kolumnen (*Tabell 16*) visas utgiftsposterna för det grundläggande utkomststödet som består av utkomststödet grunddel och tilläggsdel. Utkomststödet grunddel räknas som en schablonkostnad för dagliga utgifter som mat och kläder samt för vissa kostnader inom bland annat hälso- och sjukvård samt fritid. Grunddelen är lagstadgad och dess storlek påverkas av hushållets/familjens storlek och sammansättning. Till det grundläggande utkomststödet hör också en tilläggsdel som består av bidrag för de boendeutgifter som avses i lagen om bostadsbidrag, utgifter för hushållselektricitet, hemförsäkringspremier och större hälso- och sjukvårdsutgifter.⁵²

I den högra kolumnen finns hushållets inkomster som består dels av skattepliktiga, dels av skattefria inkomster. Till de skattepliktiga inkomsterna räknas förutom faktorinkomsterna (löne- och kapitalinkomster) arbetslöshetsdagpenning, sjukdagpenning och pension. Till skattefria inkomster räknas i sammanhanget barnbidrag, bostadsbidrag och i vissa fall vårdbidrag.

Tabell 16. Beräkningsgrunder för det grundläggande utkomststödet

Utgifter	Inkomster
	<i>Skattepliktiga inkomster</i>
a) Utkomststödet grunddel	Lön
b) Tilläggsdel: ersättning för hyra och en behovsprövad ersättning för hälso- och sjukvårdsavgifter	Kapitalinkomst Arbetslöshetsdagpenning Sjukdagpenning Pension
	<i>Skattefria inkomster</i>
	Barnbidrag Bostadsbidrag Vårdbidrag

Not: Uppgifter om kompletterande och förebyggande utkomststöd finns bl.a. i avsnitt 4.1.
Källa: ÅSUB

Enligt offentlig statistik från THL har ensamboende representerat majoriteten av mottagarna av utkomststöd på Åland sedan 2004 (se *Tabell 17*). I det totala materialet består drygt 40 procent av alla mottagare av utkomststöd av ensamstående män, medan ensamboende kvinnors andel varit 30 procent eller mindre.

⁵² Se närmare på KST:s webbplats www.kst.ax/klienter/utkomststod.

Sedan 2004 har andelen ensamstående män med barn bland utkomststödtagarna ökat från en till fem procent (2021), medan andelen ensamstående kvinnor med barn varit runt 13 procent. Gruppen gifta/samboende med barn har ökat från 7 procent (2004) till 9 procent (2021), medan gifta/samboende utan barn legat runt 5 procent.

Tabell 17. Antal och andel (%) hushåll som fått utkomststöd efter hushållstyp 2004, 2012, 2016 och 2021

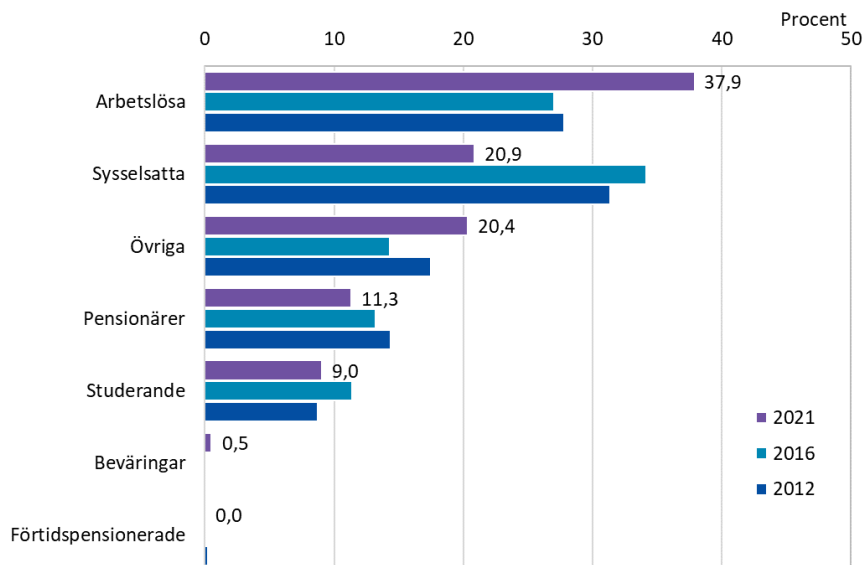
	2004		2012		2016		2021	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Totalt	550	100	460	100	467	100	443	100
Ensamboende män	244	44	190	41	198	42	186	42
Ensamboende kvinnor	165	30	136	30	117	25	119	27
Ensamstående kvinnor med barn	70	13	56	12	67	14	58	13
Ensamstående män med barn	6	1	16	3	17	4	20	5
Gifta/samboende med barn	37	7	38	8	40	9	39	9
Gifta/samboende utan barn	28	5	24	5	28	6	21	5

Not: I uppgifterna ingår egentliga och förebyggande utkomststöd samt utkomststöd för att delta i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte.

Källa: ÅSUB, THL

Figur 18 visar andelen mottagare av det egentliga utkomststödet i vårt analysunderlag efter personens huvudsakliga ekonomiska verksamhet. Mellan 2016 och 2021 ökade andelen arbetslösa bland utkomststödtagarna från cirka 27 procent till 38 procent (28 % år 2012). Andelen utkomststödtagare som arbetar minskade däremot från 34 procent till 21 procent under samma tidsperiod (31 % år 2012). En relativt stor andel, 21 procent, består av personer som varken är arbetslösa, sysselsatta, pensionärer, studerande eller beväringar.

Figur 18. Andel (%) utkomststödtagare (hushållens referenspersoner) efter ekonomisk verksamhet 2012, 2016 och 2021

Not: Skalan slutar vid 50 %. I uppgifterna ingår egentligt utkomststöd.

Källa: ÅSUB, egna beräkningar baserade på individdata från SC

Andelen pensionärer och studerande bland mottagarna av utkomststöd har varit relativt stabil under åren. Andelen pensionärer har minskat från 13,2 procent till 11,3 procent mellan 2016 och 2021, medan andelen studerande minskade från 11,4 procent till 9,0 procent under samma tidsperiod.

Samtidigt som antalet hushåll som mottagit utkomststöd har minskat har det även skett en viss förändring efter mottagarnas ekonomiska verksamhet med en allt större andel arbetslösa bland hushållen. *Tabell 18* visar även att medelinkomsten för hushåll med utkomststöd har ökat sedan 2004.

Tabell 18. Medelinkomst (netto, per konsumtionsenhet) för hushåll med utkomststöd och för hushåll i den första decilen 2004, 2012, 2016 och 2021 (euro, 2021 års penningvärde)

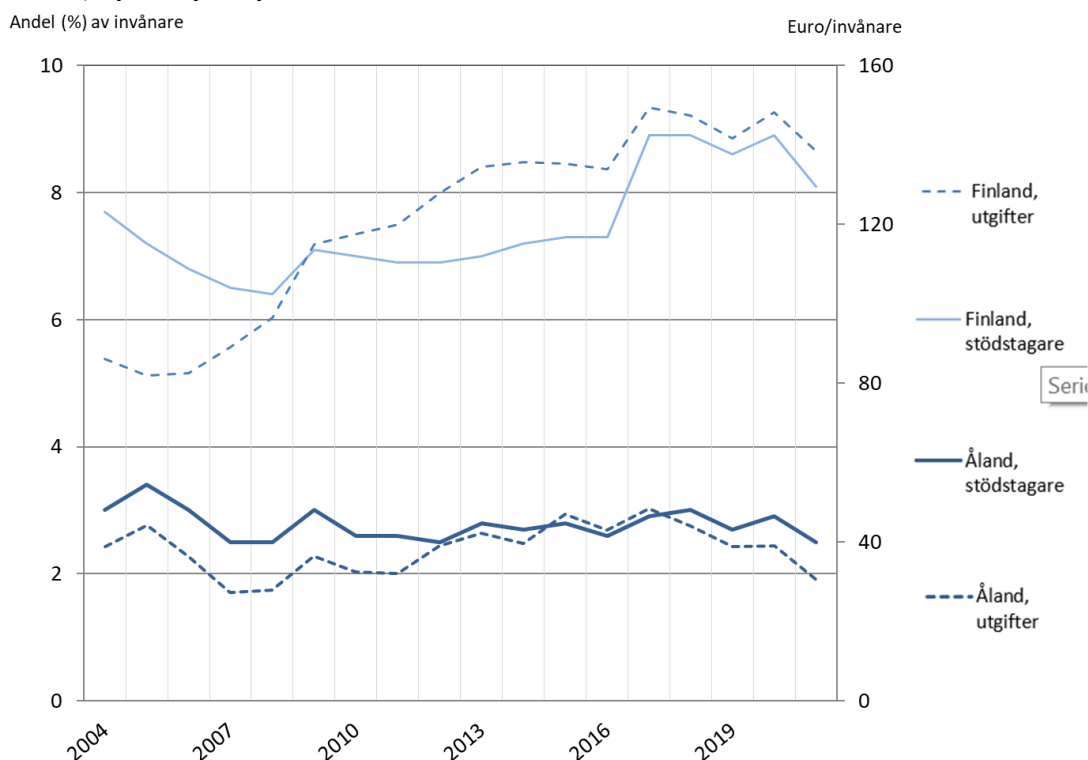
	2004	2012	2016	2021
Utkomststöd ^{*)}	11 141	10 350	10 740	11 813
Decil 1	8 114	8 601	8 336	8 449

Not: * = 2004, 2012 och 2016 års siffror uppräknade med KPI. I uppgifterna ingår egentligt utkomststöd.

Källa: ÅSUB, egna beräkningar baserade på individdata från SC

Tillväxten av utgifterna för utkomststödet varierar mellan landskap och regioner. Aggregerad statistik i *Figur 19* visar de tydliga skillnaderna mellan Finland och Åland gällande kostnadsutvecklingen för utkomststöd.

Figur 19. Andel (%) utkomststödstagare av invånarna och utgifter för utkomststöd (euro per invånare, löpande priser) för Åland och Finland 2004–2021

Not: I uppgifterna ingår egentligt och förebyggande utkomststöd samt utkomststöd för att delta i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte.

Källa: THL, ÅSUB

År 2004 var utgifterna för utkomststöd 86 euro per invånare i Finland jämfört med 39 euro per invånare på Åland. Åtta år senare, 2012, hade utgifterna per invånare stigit till 128 euro i Finland medan de på Åland stigit endast marginellt och var kvar på cirka 39 euro. I detta skede var de utgifterna för utkomststöd på Åland ungefär en tredjedel av de motsvarande i Finland.

Sedan dess har skillnaderna ökat ytterligare. Utgifterna i Finland ökade till 134 euro per invånare år 2016 och var som högst år 2017, 150 euro per invånare. På Åland

ökade utgifterna till 43 euro per invånare år 2016 och de var som högst år 2017, 48 euro per invånare. De senaste siffrorna för 2021 visar en stor skillnad i utgifterna för utkomststödet mellan Finland och Åland. I Finland var utgifterna för utkomststödet 138 euro per invånare jämfört med 31 euro per invånare på Åland, det vill säga knappt en fjärdedel av de motsvarande kostnaderna i Finland.

Som vi såg tidigare i den här rapporten (*Figur 5*) har utnyttjandegraden av utkomststödet vid arbetslöshet varit lägre på Åland än i Finland sedan 2017.

9. Transfereringarnas effekt på utkomststödtagarnas inkomster

I detta kapitel visualiserar vi transfereringarnas effekt på utkomststödtagarnas inkomster. Som utgångspunkt för beräkningarna beaktas mottagare till det egentliga utkomststödet som omfattar både det grundläggande och kompletterande utkomststödet. I materialet för den här undersökningen fanns totalt 388 hushåll som hade erhållit utkomststöd år 2021.

9.1 Avståndet till fattigdomsgränsen

Den relativa fattigdomsgränsen (även kallad gränsen för låg ekonomisk standard) räknas på nettointkomsten innan skattefria transfereringar. Gränsen är en konstruktion som inte nödvändigtvis följer prisutvecklingen, utan rör sig beroende på den tillfälliga årliga inkomstutvecklingen för olika inkomstskikt. Vi använder den relativa fattigdomsgränsen i första hand som ett riktmärke till vilket vi kan relatera utkomststödtagarnas genomsnittliga inkomster och erhållna sociala stöd för respektive år.

Vi behandlar den relativa fattigdomsgränsen som fastställd och fixerad för samtliga beräkningar, det vill säga vi räknar inte ut en ny relativ fattigdomsgräns efter varje tillskott som de enskilda skattefria sociala transfereringarna ger. Detta hjälper läsaren att relatera till alla stadier av tillskott till den slutliga disponibla inkomsten för utkomststödtagarna.

De främsta inkomstkomponenterna i sammanhanget är nettointkomst, det allmänna bostadsbidraget och det egentliga utkomststödet, men även barnrelaterade bidrag beaktas i beräkningarna. Barnbidraget är en skattefri transferering som minskar storleken på utkomststödet grunddel. Dessutom finns ensamförsörjartillägg för ensamstående vuxna med minderåriga barn som var 60 euro år 2021. Slutligen kommer till detta även den kombinerade inkomsten av underhållsbidrag och eventuellt kompletterande underhållsstöd på 167,35 euro år 2021⁵³. Samtliga tillägg räknas per barn och månad.

Slutligen återger vi även en kort sammanfattning för vårdbidrag som en inkomstkomponent för pensionstagare. Syftet med vårdbidrag för pensionstagare är att stödja funktionshindrade eller långvarigt sjuka personers förmåga att klara av sitt dagliga liv, deras deltagande i arbetslivet eller studier, upprätthållandet av deras funktionsförmåga samt deras boende hemma, rehabilitering och vård⁵⁴. Vårdbidragets grundbelopp för pensionstagare var 71,48 euro per månad år 2021.

Vi presenterar resultaten först för ensamboende samt ensamförsörjare och fortsätter sedan till att presentera resultaten för hushåll med gifta eller samboende. Förutsättningar för hushåll med två försörjare är vanligtvis mer gynnsamma än för

⁵³ I beräkningarna av underhållsstöd och -bidrag utgår vi ifrån att alla ensamförsörjare med barn får tillägget till fullt belopp. Underhållsstöd kan dock även betalas i form av ett nedsatt underhållsstöd.

⁵⁴ Lag om handikappförmåner 2007/570, 1 §. Läs mera på www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2007/20070570.

ensamboende eller ensamförsörjare, eftersom man är två om de grundläggande kostnaderna, först och främst boendekostnader. För att beakta konsumtionsstrukturen för olika hushåll har vi i beräkningar av avståndet till fattigdomsgränsen använt vikterna enligt OECD:s konsumtionsenhetskala (se avsnitt 5.1). Rapporteringen av avståndet till fattigdomsgränsen sker i form av stapel- och trappstegdiagram. Slutligen har vi även beräknat bidragens andel den disponibla inkomsten för varje hushållskonstellation, vilket ger en bild hushållens eventuella beroende av de skattefria bidragen.

Resultaten sammanfattas till en samlad av bidragens effekt och hushållens beroende av dem i avsnitt 9.3.

9.2 Förändringar i avståndet till fattigdomsgränsen efter hushållstyp

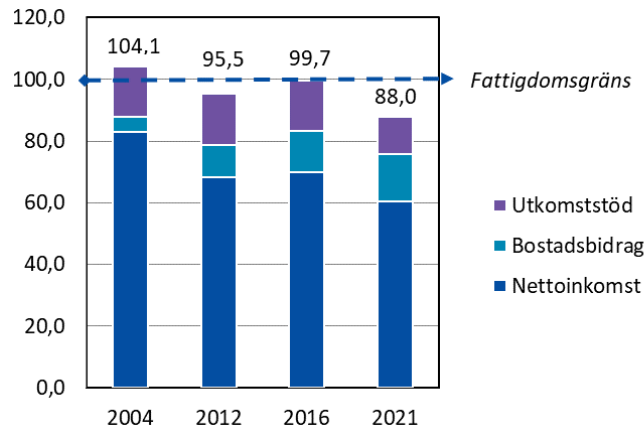
I detta avsnitt ser vi närmare på resultaten för beräkningar av avståndet till fattigdomsgränsen bland hushållen som erhållit utkomststöd. Vi börjar med resultaten för ensamboende, fortsätter till barnfamiljer och avslutar med hushåll bestående av två vuxna. I slutet av avsnittet ger vi även en kort presentation av hushåll som består av ensamboende utkomststödtagare med vårdbidrag för pensionstagare.

Hur förändrar de skattefria transfereringarna avståndet till den initiala fattigdomsgränsen för ensamboende utkomststödtagare?

Ensamboende är den största enskilda hushållstypen bland utkomststödtagarna och motsvarar över hälften av samtliga hushåll med utkomststöd. I individmaterialet för 2021 fanns totalt 195 ensamboende utkomststödtagare. Staplarna i *Figur 20 20* jämför åren 2004, 2012, 2016 och 2021. Det mest fördelaktiga utfallet fick dessa hushåll år 2004 då den slutliga, disponibla inkomsten efter skattefria transfereringar nådde 104,1 procent av den relativa fattigdomsgränsen. Det minst fördelaktiga utfallet finns för år 2021 då den slutliga inkomsten motsvarade 88,0 procent av den relativa fattigdomsgränsen efter skattefria transfereringar.

Skillnaden i utgångsläge, det vill säga innan skattefria transfereringar, är slående stor mellan åren. Den genomsnittliga nettoinkomsten bland ensamboende utkomsttagarna var 83 procent av fattigdomsgränsen 2004, för att sedan sjunka till 68 procent 2012, 70 procent 2016 och slutligen till 60 procent år 2021.

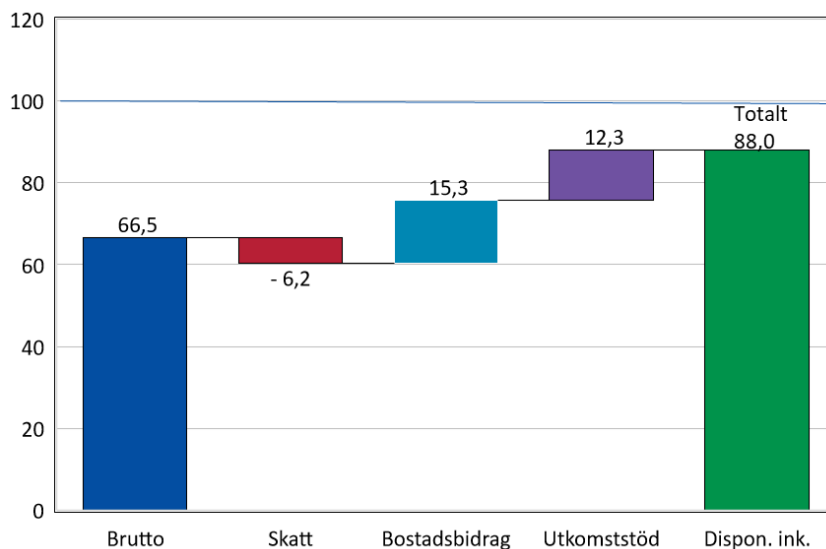
Figur 20. Avstånd (%) till den relativa fattigdomsgränsen bland hushåll bestående av ensamboende utkomststödtagare 2004, 2012, 2016 och 2021, efter bidrag

Not: Fattigdomsgräns = 1 379 euro/mån.
 Källa: ÅSUB, egna beräkningar baserade på individdata från SC

I trappstegsdiagrammet, *Figur 21*, längst till vänster, ser vi att ensamboendes bruttoinkomst år 2021 utgjorde cirka 67 procent av gränsen för låg ekonomisk standard.⁵⁵ Skatten på bruttoinkomsten inskränkte sig till 6,2 procent av gränsen. Skattenivån bland ensamboende utkomsttagarna ligger betydligt lägre än genomsnittet för samtliga hushåll med utkomststöd (16,7 %). Det genomsnittliga bostadsbidraget bland ensamboende var 211 euro och det genomsnittliga utkomststödet 170 euro. Dessa motsvarade cirka 15 procent respektive 12 procent av gränsen för låg ekonomisk standard.

Figur 21. Hushåll bestående av ensamboende utkomststödtagare: inkomster, skatter och bidrag som andel av gränsvärdet för låg ekonomisk standard (procent) 2021

Not: Fattigdomsgräns = 1 379 euro/mån.
 Källa: ÅSUB, egna beräkningar baserade på individdata från SC

⁵⁵ Bruttoinkomst per konsumtionsenhet motsvarade 917 euro per månad och den relativa fattigdomsgränsen var 1 379 euro per månad.

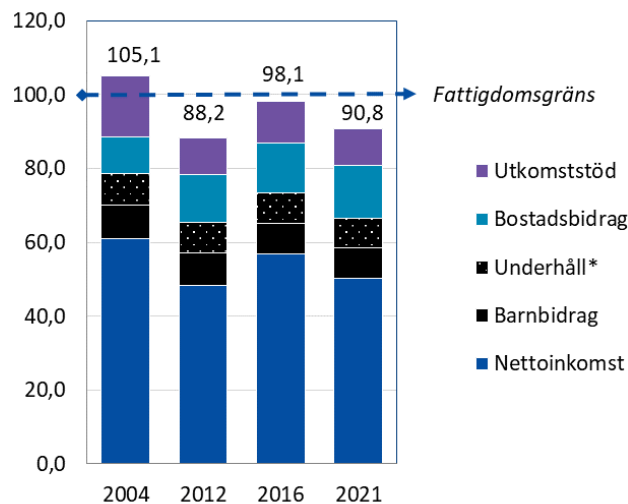
Den genomsnittliga disponibla inkomsten bland ensamboende utkomststödtagare var 1 213 euro per månad och konsumtionsenhet⁵⁶.

De disponibla inkomsterna bland ensamboende utkomststödtagare ligger år 2021 längre ifrån gränsvärdet för låg ekonomisk standard än år 2016 (se *Figur 20*). Om vi ser närmare på bidragens andel av den disponibla inkomsten bland ensamboende märker vi att 17 procent respektive 14 procent av inkomsterna består av bostadsbidraget respektive utkomststödet. Beroendet av bostadsbidraget i form av bidragets andel av de disponibla inkomsterna har med andra ord ökat bland ensamboende sedan 2016, medan beroendet av utkomststödet som andel av de disponibla inkomsterna har minskat från 16 procent år 2016 till 14 procent år 2021. Liknande utveckling bekräftas av inkomststatistiken (se avsnitt 4.5).

Hur förändrar de skattefria transfereringarna avståndet till den initiala fattigdomsgränsen för ensamförsörjande utkomststödtagare med ett minderårigt barn?

I individmaterialet för 2021 fanns totalt 17 ensamförsörjande utkomststödtagare med ett minderårigt barn. *Figur 22* visar att det mest fördelaktiga utfallet för ensamförsörjande utkomststödtagare med ett barn var år 2004 då den slutliga, disponibla inkomsten efter skattefria transfereringar nådde 105,1 procent av den relativa fattigdomsgränsen. Det minst fördelaktiga utfallet fanns år 2012 då den slutliga inkomsten motsvarade 88,2 procent av den relativa fattigdomsgränsen efter skattefria transfereringar. I det senaste materialet (2021) motsvarade andelen 90,8 procent av gränsvärdet för relativ fattigdom bland ensamstående utkomststödtagare med ett barn.

Figur 22. Avstånd (%) till den relativa fattigdomsgränsen bland hushåll bestående av ensamstående utkomststödtagare med ett barn 2004, 2012, 2016 och 2021, efter bidrag

Not: Fattigdomsgräns = 1 379 euro/mån. * = underhållsstöd och -bidrag.
Källa: ÅSUB, egna beräkningar baserade på individdata från SC

⁵⁶ Den aktuella konsumtionsenheten är 1 vilket leder till att summan för den genomsnittliga disponibla inkomsten är densamma som den faktiska genomsnittliga inkomsten i analysunderlaget för dessa hushåll.

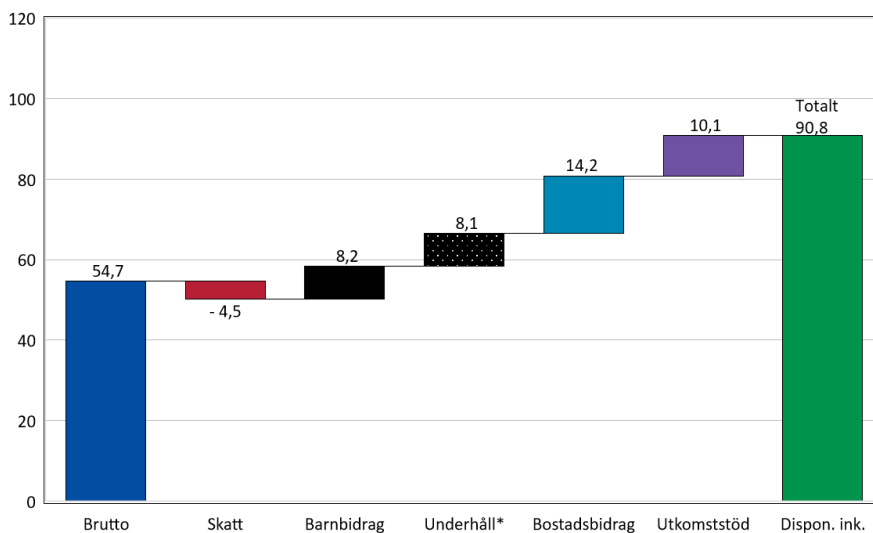
Utgångspunkten innan skattefria transfereringar har sett olika ut genom åren för hushåll som erhållit utkomststöd och som bestått av en vuxen och ett minderårigt barn (Figur 22). Den genomsnittliga nettoinkomsten i dessa hushåll var 61 procent av fattigdomsgränsen 2004, för att sedan sjunka till 48 procent år 2012. Därefter har den genomsnittliga nettoinkomsten motsvarat 57 procent år 2016 och 50 procent år 2021. I synnerhet det relativt stora tillskottet av utkomststöd hjälpte ensamförsörjande utkomsttagare med ett barn att komma över fattigdomsgränsen år 2004.

I trappstegsdiagrammet för år 2021, Figur 23, ser vi att bruttoinkomsten bland ensamförsörjande utkomststödtagare med ett minderårigt barn utgjorde cirka 55 procent av gränsen för låg ekonomisk standard.⁵⁷ Skatten på bruttoinkomsten omfattade en minskning motsvarande 4,5 procent av fattigdomsgränsen. De barnrelaterade bidragen, barnbidrag och underhåll, utgjorde cirka 16 procent av gränsvärdet för låg ekonomisk standard i denna grupp⁵⁸.

Det genomsnittliga bostadsbidraget bland ensamförsörjande utkomststödtagare med ett minderårigt barn var 196 euro per konsumtionsenhet och det genomsnittliga utkomststödet 139 euro per konsumtionsenhet. Dessa motsvarar cirka 14 respektive tio procent av gränsen för låg ekonomisk standard.

De disponibla inkomsterna bland ensamförsörjande utkomststödtagare med ett barn, 1 252 euro per månad och konsumtionsenhet, ligger under gränsvärdet för låg ekonomisk standard som var 1 379 euro per månad år 2021. Den faktiska genomsnittliga inkomsten i analysunderlaget var 1 878 euro per månad för dessa hushåll då konsumtionsenheterna inte beaktats i beräkningarna.

Figur 23. Hushåll bestående av ensamstående utkomststödtagare med ett barn: inkomster, skatter och bidrag som andel av gränsvärdet för låg ekonomisk standard (procent) 2021

Not: * = underhållsstöd och -bidrag. Fattigdomsgräns = 1 379 euro/mån.

Källa: ÅSUB, egna beräkningar baserade på individdata från SC

⁵⁷ Bruttoinkomst per konsumtionsenhet motsvarade 754 euro per månad och den relativa fattigdomsgränsen var 1 379 euro per månad.

⁵⁸ Underhåll betyder i sammanhanget summan av underhåll från barnets far eller mor som inte tillhör hushållet, i vissa fall kompletterat med medel från hemkommunen så att den månatliga sammanlagda summan uppgick till 167,35 euro per månad.

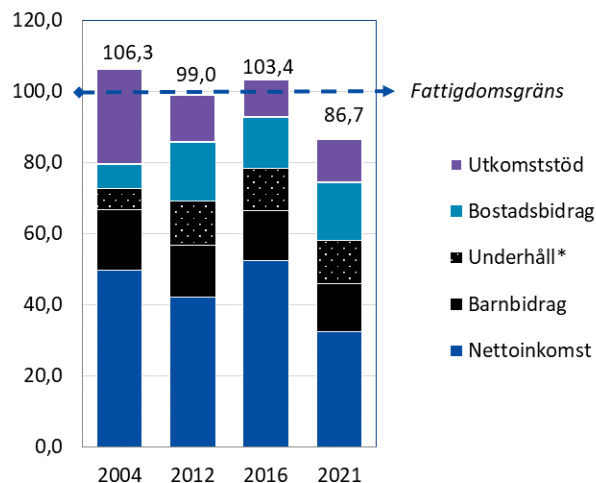
Den disponibla inkomsten bland ensamförsörjande utkomststödtagare med ett minderårigt barn ligger år 2021 längre ifrån gränsvärdet för låg ekonomisk standard än år 2016 (se *Figur 22*). Totalt sett motsvarade de barnrelaterade bidragen, barnbidrag och underhåll, cirka 18 procent av de disponibla inkomsterna i den här gruppen (17 % år 2016). Beroendet av bostadsbidraget i form av andel av hushållets disponibla inkomster har ökat i gruppen från 14 procent år 2016 till 16 procent år 2021, medan beroendet av utkomststödet legat stabilt runt elva procent under samma tidsperiod.

Hur förändrar de skattefria transfereringarna avståndet till den initiala fattigdomsgränsen för ensamförsörjande utkomststödtagare med två minderåriga barn?

I individmaterialet för 2021 fanns totalt 16 ensamförsörjande utkomststödtagare med två minderåriga barn. Likt för övriga ensamförsörjarhushåll hittills var det mest fördelaktiga utfallet för gruppen år 2004 då den genomsnittliga disponibla inkomsten efter skattefria transfereringar nådde 106,3 procent av den relativa fattigdomsgränsen (se *Figur 24*). Det minst fördelaktiga utfallet finns för år 2021 då den slutliga inkomsten motsvarade 86,7 procent av den relativa fattigdomsgränsen efter skattefria transfereringar.

Den genomsnittliga nettoinkomsten i hushåll med ensamförsörjande vuxna med två barn var endast 32 procent av fattigdomsgränsen 2021 jämfört med 53 procent år 2016. Slutresultatet, efter att alla skattefria stöd lagts till, räcker inte till att nå över gränsvärdet för fattigdomsgränsen, mycket på grund av den låga utgångspunkten i form av nettoinkomsterna.

Figur 24. Avstånd (%) till den relativa fattigdomsgränsen bland hushåll bestående av ensamstående utkomststödtagare med två barn 2004, 2012, 2016 och 2021, efter bidrag

Not: * = underhållsstöd och -bidrag. Fattigdomsgräns = 1 379 euro/mån.

Källa: ÅSUB, egna beräkningar baserade på individdata från SC

Ensamstående utkomststödtagare med två barn hade i genomsnitt en bruttoinkomst per konsumtionsenhet innan skattefria transfereringar som motsvarade endast 36,7 procent av gränsvärdet för låg ekonomisk standard (*Figur 255*)⁵⁹. Skatten på

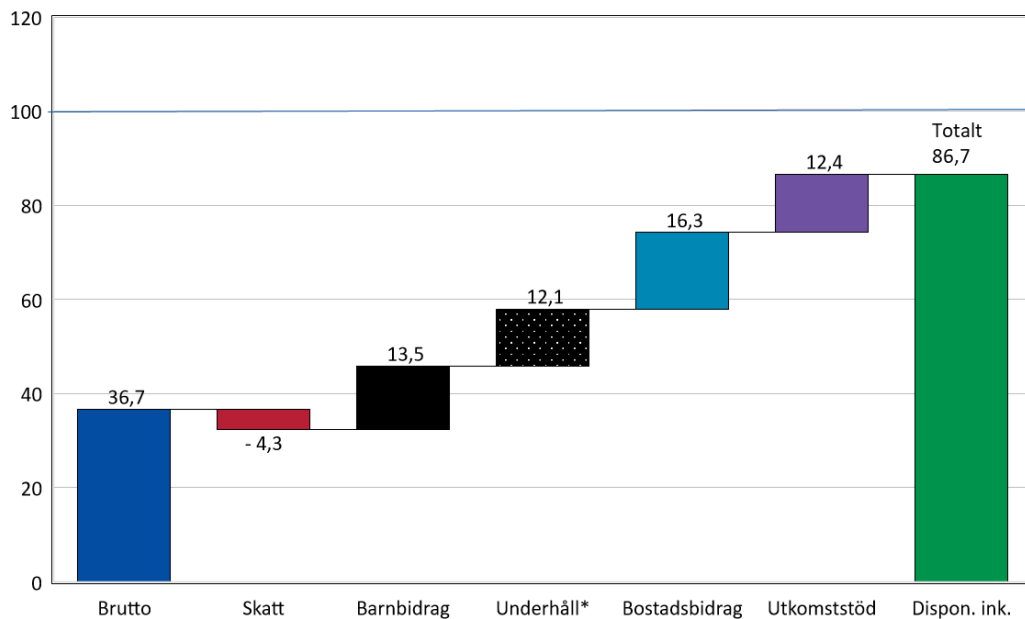
⁵⁹ Bruttoinkomst per konsumtionsenhet motsvarade 506 euro per månad och den relativa fattigdomsgränsen var 1 379 euro per månad.

bruttoinkomsten motsvarande -4,3 procent av fattigdomsgränsen. De barnrelaterade bidragen, barnbidrag och underhåll, utgjorde totalt cirka 26 procent av gränsvärdet för låg ekonomisk standard i denna grupp.

Det genomsnittliga bostadsbidraget bland ensamförsörjande utkomststödtagare med två minderåriga barn var 225 euro per konsumtionsenhet och det genomsnittliga utkomststödet 170 euro per konsumtionsenhet. Dessa motsvarade cirka 16 procent respektive tolv procent av gränsen för låg ekonomisk standard år 2021. Sammantaget fick den ensamförsörjande utkomststödtagaren med två barn i genomsnitt en disponibel inkomst som motsvarade 86,7 procent av den relativa fattigdomsgränsen.

De disponibla inkomsterna bland ensamförsörjande utkomststödtagare med två barn, 1 195 euro per månad och konsumtionsenhet, ligger därmed under gränsvärdet för låg ekonomisk standard som var 1 379 euro per månad år 2021. Den faktiska genomsnittliga inkomsten i analysunderlaget var 2 390 euro per månad för dessa hushåll då konsumtionsenheterna inte beaktats i beräkningarna.

Figur 25. Hushåll bestående av ensamstående utkomststödtagare med två barn: inkomster, skatter och bidrag som andel av gränsvärdet för låg ekonomisk standard (procent) 2016

Not: * = underhållsstöd och -bidrag. Fattigdomsgräns = 1 379 euro/mån.

Källa: ÅSUB, egna beräkningar baserade på individdata från SC

Den disponibla inkomsten bland ensamförsörjande utkomststödtagare med två minderåriga barn ligger år 2021 under gränsvärdet för låg ekonomisk standard medan den år 2016 låg över den motsvarande gränsen (se *Figur 25*). En närmare analys visar att i dessa hushåll har barnrelaterade bidrag, barnbidrag och underhåll, ökat som andel av hushållets disponibla inkomster. Den totala andelen av disponibla inkomster har ökat från 25 procent år 2016 till 30 procent år 2021.

Bostadsbidraget och utkomststödet står för 19 respektive 14 procent av de disponibla inkomsterna bland ensamförsörjare med två minderåriga barn. Även beroendet av bostadsbidraget och utkomststödet har ökat i gruppen för ensamförsörjande utkomststödtagare med två barn sedan år 2016 då bostadsbidraget stod för 14 procent och utkomststödet för tio procent av de disponibla inkomsterna bland dessa hushåll.

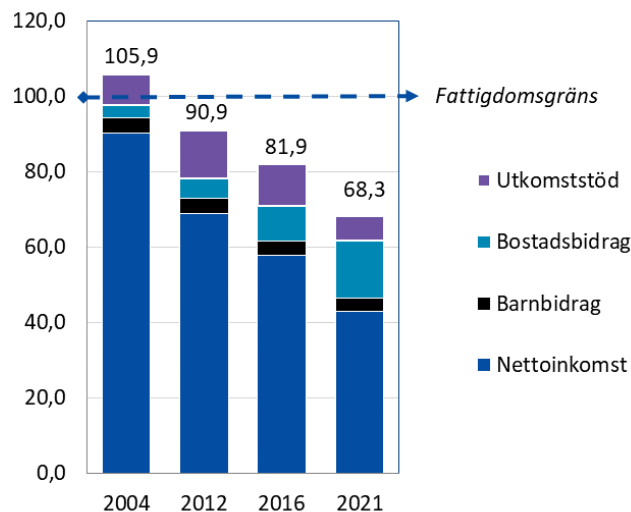
Hur förändrar de skattefria transfereringarna avståndet till den initiala fattigdomsgränsen för två vuxna med ett minderårigt barn i de hushåll som erhållit utkomststöd?

I individmaterialet för 2021 fanns endast åtta hushåll bestående av två vuxna och ett minderårigt barn bland de hushåll som erhållit utkomststöd. De genomsnittliga nettointkomsterna är i utgångsläget större i hushåll med flera vuxna jämfört med hushåll med endast en vuxen. Dessutom är antalet konsumtionsenheter mindre i hushåll bestående av två vuxna och endast ett barn jämfört med hushåll med två vuxna och flera barn.

En jämförelse med resultaten för åren 2004, 2012 och 2016 i *Figur 2626* visar på en märkbar skillnad i hushållsinkomst som andel av fattigdomsgränsen. Det mest fördelaktiga utfallet för gruppen fanns år 2004 då den slutliga, disponibla inkomsten efter skattefria transfereringar nådde 105,9 procent av den relativa fattigdomsgränsen. Sedan dess har utfallet varit allt mindre fördelaktigt och den slutliga inkomsten motsvarade 68,3 procent av den relativa fattigdomsgränsen efter skattefria transfereringar år 2021.

Den genomsnittliga nettointkomsten i hushåll med två vuxna och ett barn har sjunkit genom åren och var 43 procent av fattigdomsgränsen 2021 jämfört med 58 procent år 2016. Dessutom har en allt större andel av den relativa fattigdomsgränsen bestått av bostadsbidrag sedan 2004.

Figur 26. Avstånd (%) till den relativa fattigdomsgränsen bland hushåll bestående av två vuxna och ett barn med utkomststöd 2004, 2012, 2016 och 2021, efter bidrag

Källa: ÅSUB, egna beräkningar baserade på individdata från SC

Avståndet till den relativa fattigdomsgränsen är mycket stort bland hushåll som erhållit utkomststöd och som består av två vuxna och ett barn. Teoretiskt sett skulle det behövas en höjning av barnbidraget på närmare 1 000 euro per månad för att hushållen i denna grupp skulle komma över fattigdomsgränsen. Inte heller ett fördubblat utkomststöd skulle ha hjälpt gruppen att nå över fattigdomsgränsen år 2021 (74,9 %).

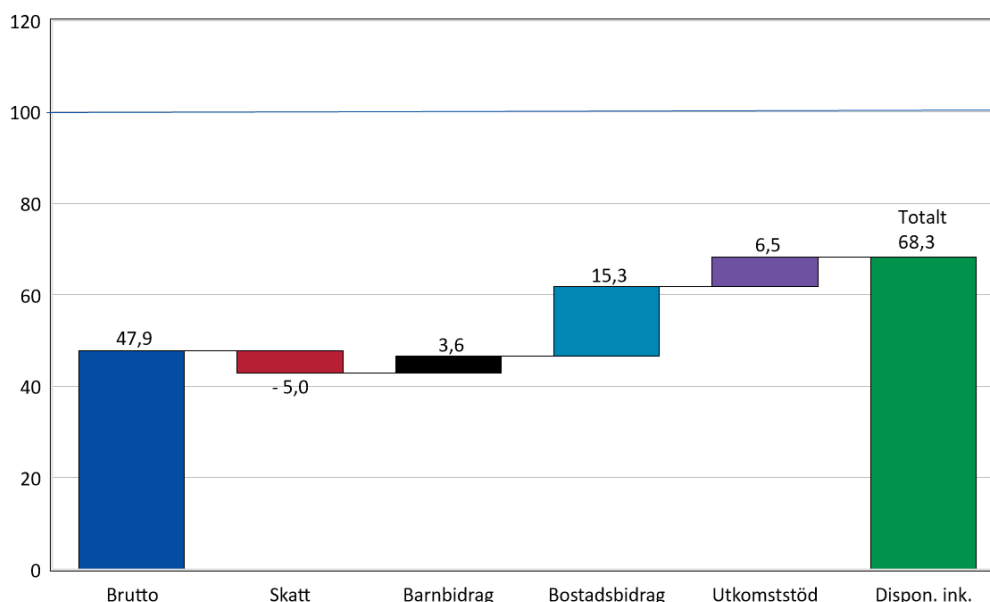
Figur 27 illustrerar de olika inkomstillskottens storlek som andel av fattigdomsgränsen i hushåll som erhållit utkomststöd och som består av två vuxna och ett barn. Den genomsnittliga bruttoinkomsten i dessa hushåll var 48 procent av

fattigdomsgränsen 2021. Efter en skattereduktion på 5,0 procent ger barnbidraget ett tillskott motsvarande 3,6 procent av gränsvärdet för låg ekonomisk standard.⁶⁰

Det genomsnittliga bostadsbidraget bland hushåll som erhållit utkomststöd och som består av två vuxna och ett barn var 210 euro per månad och konsumtionsenhet medan det genomsnittliga utkomststödet var 90 euro per månad och konsumtionsenhet. Dessa motsvarade cirka 15 procent respektive sju procent av gränsen för låg ekonomisk standard.

De disponibla inkomsterna bland hushåll som erhållit utkomststöd och som består av två vuxna och ett barn var 942 euro per månad och konsumtionsenhet då gränsvärdet för låg ekonomisk standard var 1 379 euro per månad år 2021. Sammantaget ligger de disponibla inkomsterna i dessa hushåll längre ifrån den relativa fattigdomsgränsen än bland övriga hushåll med minderåriga barn och som erhållit utkomststöd. Den faktiska genomsnittliga inkomsten i analysunderlaget var 2 073 euro per månad för dessa hushåll då konsumtionsenheterna inte beaktats i beräkningarna.

Figur 27. Hushåll bestående av två vuxna och ett barn med utkomststöd: inkomster, skatter och bidrag som andel av gränsvärdet för låg ekonomisk standard (procent) 2021

Källa: ÅSUB, egna beräkningar baserade på individdata från SC

De disponibla inkomsterna bland hushåll som erhållit utkomststöd och som består av två vuxna och ett barn har sedan år 2004 sjunkit allt längre ifrån gränsvärdet för låg ekonomisk standard (se *Figur 26*). Beroendet av barnbidraget har varit relativt oförändrad, cirka fem procent av de disponibla inkomsterna (2012, 2016 och 2021). Däremot beroendet av bostadsbidraget har ökat från 11,4 år 2016 till 22,3 procent år 2021. Beroendet av utkomststöd har minskat i gruppen från 13,3 procent år 2016 till 9,6 procent år 2021.

På grund av de mycket låga nettoinkomsterna skulle denna hushållsgrupp behövt närmast 1,75 gånger så stora nettoinkomster år 2021 för att nå över

⁶⁰ Bruttoinkomst per konsumtionsenhet motsvarade 660 euro per månad och den relativa fattigdomsgränsen var 1 379 euro per månad.

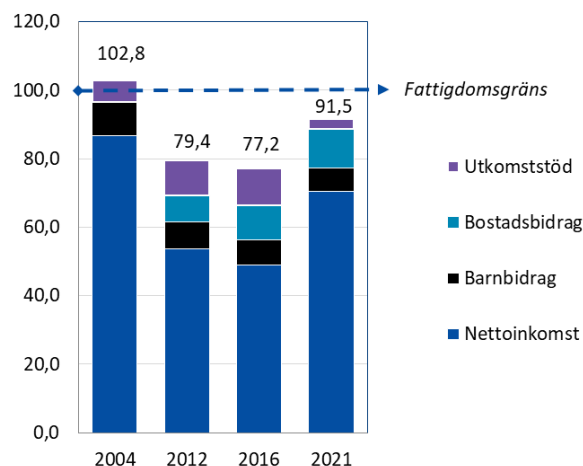
fattigdomstrecket (100,5 %). År 2021 var arbetslösheten fortsättningsvis relativt hög efter coronapandemin och totalt 13,1 procent av befolkningen i arbetsför ålder, 18–64 år, var arbetslösa under året. I den förra undersökningen om ekonomisk utsatthet rekommenderades även långsiktiga åtgärder som omfattar arbetsmarknadsutbildning, minskade karenstiderna för att vara utanför arbetslöshetsförsäkringssystemet och högre riktade bidrag i beskattningen⁶¹.

Hur förändrar de skattefria transfereringarna avståndet till den initiala fattigdomsgränsen för två vuxna med två minderåriga barn i de hushåll som erhållit utkomststöd?

I individmaterialet för 2021 fanns endast fyra hushåll som bestod av två vuxna och två minderåriga barn samt som erhållit utkomststöd. En jämförelse i *Figur 2628* visar på en märkbar skillnad i hushållsinkomst som andel av fattigdomsgränsen mellan åren. Det mest fördelaktiga utfallet för gruppen fanns år 2004 då den slutliga, disponibla inkomsten efter skattefria transfereringar nådde 102,8 procent av den relativa fattigdomsgränsen. Åren 2012 och 2016 var utfallet mindre fördelaktigt, medan det år 2021 motsvarade 91,5 procent av den relativa fattigdomsgränsen efter skattefria transfereringar.

Den genomsnittliga nettoinkomsten i hushåll med två vuxna och två barn var 70 procent av fattigdomsgränsen 2021 jämfört med 49 procent år 2016. Även här kan vi notera att en allt större andel av den relativa fattigdomsgränsen sedan år 2004 har bestått av bostadsbidrag. Jämfört med hushåll som mottagit utkomststöd och som består av två vuxna och ett barn ligger hushåll med två vuxna och två barn betydligt bättre till i förhållande till fattigdomsgränsen (68,3 % respektive 91,5 %). Framför allt nettoinkomsten står för en relativt stor andel av fattigdomsgränsen bland hushåll med två vuxna och två barn, totalt 70,4 procent (42,9 % bland hushåll med två vuxna och ett barn). Trots detta har inte denna typ av hushåll med utkomststöd lyckats nå över fattigdomsgränsen efter de skattefria transfereringarna under 2012, 2016 och 2021 (*Figur 28*).

Figur 28. Avstånd (%) till den relativa fattigdomsgränsen bland hushåll bestående av två vuxna och två barn med utkomststöd 2004, 2012, 2016 och 2021, efter bidrag

Källa: ÅSUB, egna beräkningar baserade på individdata från SC

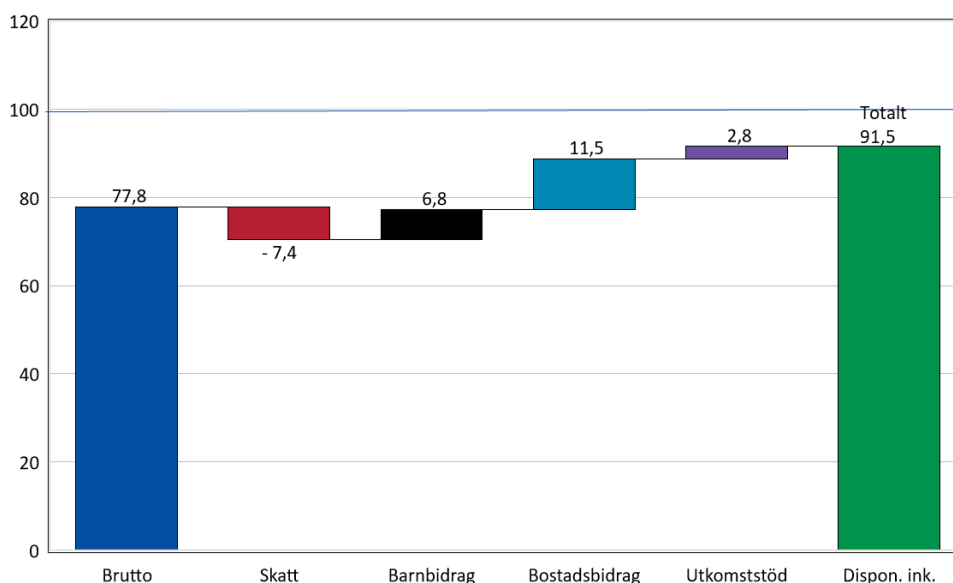
⁶¹ ÅSUB Rapport 2018:6.

Av *Figur 29* framgår att den genomsnittliga bruttointkomsten i hushåll som erhållit utkomststöd och som består av två vuxna och två barn var 78 procent av fattigdomsgränsen 2021. Efter en skattereduktion på 7,4 procent ger barnbidraget ett tillskott motsvarande 6,8 procent av gränsvärdet för låg ekonomisk standard (7,4 % år 2016).⁶²

Det genomsnittliga bostadsbidraget bland hushåll som erhöll utkomststöd och som bestod av två vuxna och två barn var 159 euro per konsumtionsenhet och månad, medan det genomsnittliga utkomststödet var 39 euro per konsumtionsenhet och månad. Dessa motsvarade cirka tolv respektive tre procent av gränsen för låg ekonomisk standard.

De disponibla inkomsterna bland hushåll som erhöll utkomststöd och som bestod av två vuxna och två barn var 1 262 euro per månad och konsumtionsenhet då gränsvärdet för låg ekonomisk standard var 1 379 euro per månad år 2021. Den faktiska genomsnittliga inkomsten i analysunderlaget var 3 408 euro per månad för dessa hushåll då konsumtionsenheterna inte beaktats i beräkningarna.

Figur 29. Hushåll bestående av två vuxna och två barn med utkomststöd: inkomster, skatter och bidrag som andel av gränsvärdet för låg ekonomisk standard (procent) 2021

Källa: ÅSUB, egna beräkningar baserade på individdata från SC

Beroendet av barnbidrag har minskat något i hushåll som mottagit utkomststöd och som består av två vuxna och två barn, från 9,5 procent av de disponibla inkomsterna år 2016 till 7,4 procent år 2021. Beroendet av bostadsbidraget som andel av hushållens disponibla inkomster låg vid 13 procent åren 2016 och 2021, medan beroendet av utkomststödet minskat från elva till tre procent under samma tidsperiod.

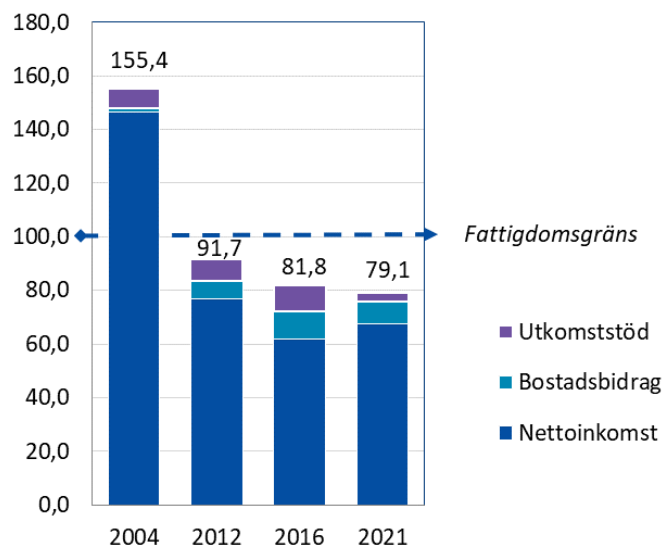
⁶² Bruttoinkomst per konsumtionsenhet motsvarade 1 073 euro per månad och den relativa fattigdomsgränsen var 1 379 euro per månad.

Hur förändrar de skattefria transfereringarna avståndet till den initiala fattigdomsgränsen för två vuxna utan minderåriga barn i de hushåll som erhållit utkomststöd?

I materialet som vi har analyserat för den här undersökningen fanns totalt 20 hushåll med två vuxna (utan barn), där minst den ena lyft utkomststöd. Inte heller denna hushållsgrupp nådde fattigdomsgränsen år 2021. *Figur 2630* visar på stora skillnader i hushållsinkomst som andel av fattigdomsgränsen mellan åren. Det mest fördelaktiga utfallet för gruppen fanns år 2004 då den disponibla inkomsten låg långt över fattigdomsstrecket (155,4 % av den relativa fattigdomsgränsen). Sedan dess har utfallet blivit allt sämre och motsvarade år 2021 totalt 79,1 procent av den relativa fattigdomsgränsen efter skattefria transfereringar.

Den genomsnittliga nettoinkomsten i hushåll med två vuxna var 68 procent av fattigdomsgränsen år 2021 (62 % år 2016). En mindre andel av den relativa fattigdomsgränsen bestod av bostadsbidraget och utkomststödet jämfört med motsvarande andelar år 2016, andelen bestående av bostadsbidrag minskade från tio till åtta procent, medan andelen av utkomststödet minskade från tio till tre procent.

Figur 30. Avstånd (%) till den relativa fattigdomsgränsen bland hushåll bestående av två vuxna med utkomststöd 2004, 2012, 2016 och 2021, efter bidrag

Källa: ÅSUB, egna beräkningar baserade på individdata från SC

Av *Figur 31* framgår att den genomsnittliga bruttoinkomsten i hushåll med utkomststöd och som består av två vuxna var närmast 79 procent av fattigdomsgränsen år 2021. Skattereduktionen motsvarade 11,0 procent.⁶³

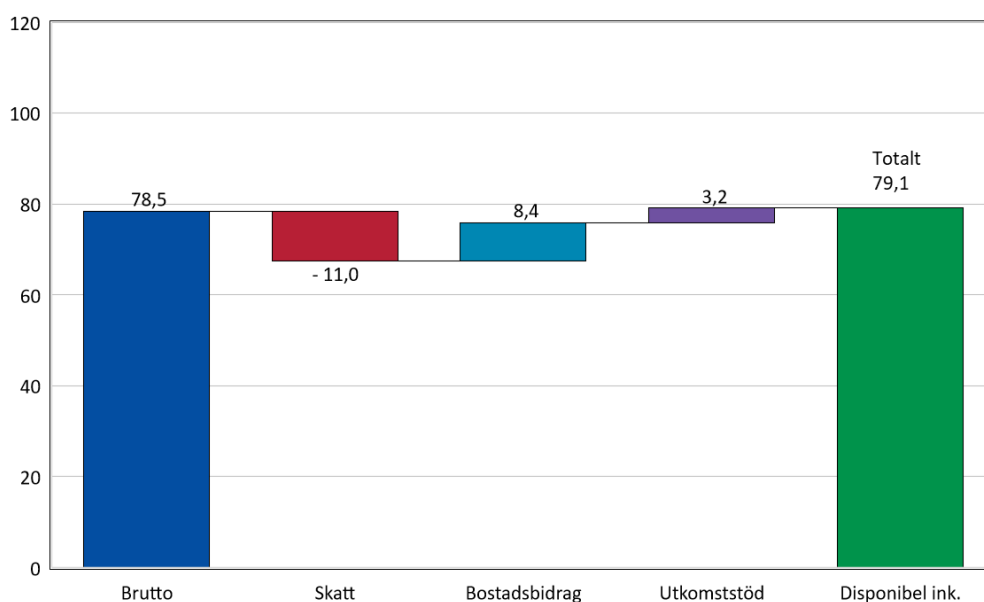
Det genomsnittliga bostadsbidraget bland hushåll som erhållit utkomststöd och som består av två vuxna var 116 euro per konsumtionsenhet och månad, medan det genomsnittliga utkomststödet var 44 euro per konsumtionsenhet och månad. Dessa

⁶³ Bruttoinkomst per konsumtionsenhet motsvarade 1 082 euro per månad och den relativa fattigdomsgränsen var 1 379 euro per månad.

motsvarade 8,4 procent respektive 3,2 procent av gränsen för låg ekonomisk standard år 2021.

De disponibla inkomsterna bland hushåll som erhöll utkomststöd och som bestod av två vuxna var 1 091 euro per månad och konsumtionsenhet då gränsvärdet för låg ekonomisk standard var 1 379 euro per månad år 2021. Den faktiska genomsnittliga inkomsten i analysunderlaget var 2 182 euro per månad för dessa hushåll då konsumtionsenheterna inte beaktats i beräkningarna.

Figur 31. Hushåll bestående av två vuxna med utkomststöd: inkomster, skatter och bidrag som andel av gränsvärdet för låg ekonomisk standard (procent) 2021

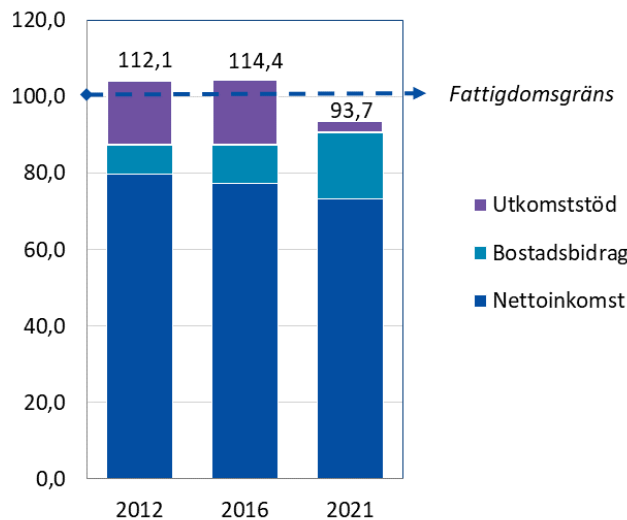
Källa: ÅSUB, egna beräkningar baserade på individdata från SC

Nettoinkomsterna har ökat sin andel av disponibla inkomsterna i hushåll med två vuxna från 76 procent år 2016 till 85 procent år 2021. Beroendet av bostadsbidraget har ökat under samma tidsperiod från 13 till elva procent, medan beroendet av utkomststödet minskat från tolv till fyra procent.

Hur förändrar de skattefria transfereringarna avståndet till den initiala fattigdomsgränsen för ensamboende utkomststödtagare med vårdbidrag för pensionstagare?

I analysunderlaget för individmaterialet 2021 fanns endast tre hushåll med en vuxen som erhölet både utkomststöd och vårdbidrag för pensionstagare, medan antalet observationer var 13 i materialet för år 2016. För dessa tre hushåll blev de disponibla inkomsterna (efter skattefria transfereringar) relativt nära det initiala fattigdomsstrecket, 93,7 procent av gränsen år 2021. Utfallet var mindre fördelaktigt än i de tidigare undersökningarna (112,1 % år 2012 och 114,4 % år 2016). Den genomsnittliga nettoinkomsten var 73 procent av den relativa fattigdomsgränsen (80 % år 2012 och 77 % år 2016). En relativt stor andel av den relativa fattigdomsgränsen bestod av bostadsbidraget (17 %) och en mindre andel av utkomststödet (2,9 %). Även här kan vi med andra ord se den ökade vikten av bostadsbidrag, medan andelen utkomststöd är ytterst liten. Vi behöver dock komma ihåg att antalet observationer i denna grupp var mycket litet. Här bör man även minnas att vårdbidragets syfte är att täcka extrautgifter som övriga inte har.

Figur 32. Avstånd (%) till den relativa fattigdomsgränsen bland hushåll bestående av ensamboende med utkomststöd och vårdbidrag för pensionärer 2012, 2016 och 2021, efter bidrag

Källa: ÅSUB, egna beräkningar baserade på individdata från SC

9.3 Sammanfattning av bidragens effekt och hushållens beroende av dem

Nedan sammanfattar vi effekten av de olika formerna av bidrag i några översiktliga tabeller. För det första ges en samlad bild av det tillskott som bidragen ger till utkomststödtagarnas nettoinkomst per konsumtionsenhet. Därefter presenteras samlade uppgifter för bidragens andel av hushållens disponibla inkomst, vilket även kan ses som ett mått på bidragsberoendet. Till sist sammanfattas hur de olika bidragen förändrar avståndet till den relativa fattigdomsgränsen.

En samlad bild av bidragens effekt

Tabell 1919 visar effekten av de olika bidragsslagen i form av deras enskilda och samlade andel av utkomststödtagarnas nettoinkomst. Nettoinkomst har beräknats per konsumtionsenhet vilket betyder att hushållets sammansättning har beaktats i beräkningarna. Bidragens ökade effekt då kan bero på större tillskott av bidrag, men även på lägre nettoinkomster. Det sistnämnda sambandet kan tydligt avläsas i våra resultat som visade att olika hushållskonstellationer hade varierande utgångspunkter i förhållande till nettoinkomsterna innan de skattefria transfereringarna (se avsnitt 9.2). Resultaten ger en helhetsbild över förhållandet mellan hushållets nettoinkomst och olika bidragsslagen.

Det samlade relativa tillskottet till nettoinkomster bland hushåll med utkomststöd har totalt sett ökat sedan år 2004 med viss årlig variation (kolumnen längst till höger i *Tabell 1919*).

Tabell 19. De skattefria bidragens andel (%) av utkomststödstagarnas nettoinkomst per konsumtionsenhet 2004, 2012, 2016 och 2021, efter hushållstyp

		Barn- bidrag	Underhåll* bidrag	Bostads- bidrag	Utkomst- stöd	Totalt
1 vuxen	2004	.	.	5	20	25
	2012	.	.	15	25	40
	2016	.	.	19	23	42
	2021	.	.	25	21	46
1 vuxen med 1 barn	2004	15	14	16	27	72
	2012	17	17	27	20	82
	2016	15	14	24	20	73
	2021	16	16	28	20	81
1 vuxen med 2 barn	2004	34	26	23	24	107
	2012	35	29	40	32	136
	2016	26	23	27	20	97
	2021	42	38	50	38	168
2 vuxna	2004	.	.	1	5	6
	2012	.	.	7	11	18
	2016	.	.	17	16	32
	2021	.	.	13	5	17
2 vuxna med 1 barn	2004	5	.	4	9	18
	2012	6	.	8	18	32
	2016	7	.	16	19	42
	2021	4	.	18	8	30
2 vuxna med 2 barn	2004	11	.	0	7	19
	2012	15	.	14	19	48
	2016	15	.	21	22	58
	2021	10	.	16	4	30

Not: * = underhållsstöd och -bidrag.

Källa: ÅSUB, egna beräkningar baserade på individdata från SC

Resultaten för enskilda hushållstyper med utkomststöd i *Tabell 19* visar ändringar i den sammantagna effekten av de skattefria bidragen. Effekten för hushåll med ensamstående ökade från 42 procent år 2016 till 46 procent år 2021. I synnerhet bostadsbidragets effekt ökade under den här tidsperioden från ett tillskott på 19 procent på nettoinkomsterna till 25 procent. Ökningen av de primära stöden skedde på bekostnad av utkomststödet som visade minskad effekt från 23 procent till 21 procent under tidsperioden.

Det framgår av *Tabell 19* att det samlade tillskottet av de skattefria bidragen samtliga år varit av störst betydelse för de hushåll med utkomststöd som består av ensamstående med barn. Grunddata för dessa hushållsgrupper utgörs av relativt få observationer, varför man bör vara mycket försiktig med att dra några långtgående slutsatser. Resultaten visar dock att för ensamstående med ett barn ökade det samlade tillskottet från bidragen till nettoinkomsten från 73 procent år 2016 till 81 procent år 2021, medan det motsvarande tillskottet bland ensamstående med två barn ökade från 97 procent till 168 procent under samma tidsperiod. De största tillskotten för ensamstående med ett barn kommer från bostadsbidrag och utkomststöd, medan de största tillskotten för ensamstående med två barn kommer från bostadsbidrag och barnbidrag.

Det har skett ändringar även i tillskotten för hushåll med två vuxna. I resultaten för 2021 ser vi att i förhållande till resultaten för år 2016 har det relativa tillskottet från de skattefria transfereringarna till nettoinkomsterna minskat bland hushåll med två

vuxna (med eller utan barn). I synnerhet tillskottet från utkomststödet har minskat i betydelse i hushåll med två vuxna (med eller utan barn). Bidragsformen som har störst vikt i dessa hushåll är bostadsbidrag.

Ser vi närmare på resultaten för enskilda bidragsformer märker vi att barnbidragens effekt (andel av nettoinkomsten) har inte förändrats särskilt mycket sedan 2004 bland hushåll med utkomststöd (se *Tabell 19*). Ett undantag är dock hushåll med en vuxen och två barn där barnbidragets andel av hushållets nettoinkomst per konsumtionsenhet ökade från 26 procent år 2016 till 42 procent år 2021 (34 % år 2004). Även effekten av underhåll ökade från 23 procent år 2016 till 38 procent år 2021 i dessa hushållssammansättningar.

Slutligen visar resultaten i *Tabell 19* att bland de flesta hushållstyper har effekten av bostadsbidraget i förhållande till nettoinkomsterna per konsumtionsenhet ökat sedan 2016, medan effekten av utkomststödet minskat. I hushåll med en vuxen och två barn ser vi att effekten av båda dessa stödformer ökat sedan 2016, bostadsbidraget från 27 procent till 50 procent och utkomststödet från 20 procent till 38 procent år 2021.

En samlad bild av hushållens beroende av bidrag

Medan vi ovan analyserade de skattefria bidragens effekter i förhållande till hushållens nettoinkomster per konsumtionsenhet, kommer vi nedan att beräkna effekterna i förhållande till den totala disponibla inkomsten, det vill säga när samtliga skattefria transfereringarna i hushåll med utkomststöd beaktas i inkomsterna. Andelen behovsprövade skattefria bidrag i förhållande till den totala disponibla inkomsten ger en bild av hushållens beroende av dessa bidrag på Åland.

Förändringar i beroendet av bostadsbidrag bland hushåll som erhållit utkomststöd kan avläsas i *Tabell 20*. Tabellen illustrerar ökningen alternativt minskningen av beroendet som andel av den disponibla inkomsten bland de hushåll som erhållit utkomststöd. Långsiktigt, under 2004–2021, har beroendet av bostadsbidraget ökat i samtliga hushållstyper. Ur ett kortare tidsperspektiv, mellan 2016 och 2021, har bostadsbidraget blivit allt viktigare för hushåll med utkomststöd med ett undantag för hushåll som består av två vuxna samt hushåll med två vuxna och två barn.

Det är viktigt att uppmärksamma att förändringen i form av minskat beroende av bostadsbidraget under 2016–2021 är relativt liten, från 12,7 procent till 10,7 procent bland hushåll med två vuxna och från 13,3 procent till 12,6 procent bland hushåll med två vuxna och två barn (se *Tabell 23*). Samtidigt är dessa hushållsgrupper relativt små i individmaterialet för utkomststöd år 2021 (20 respektive 8 hushåll). Totalt sett låg beroendet av bostadsbidrag på 11–22 procent av den disponibla inkomsten år 2021 beroende på hushållstypen.

Tabell 20. Förändringsriktningar i beroendet av bostadsbidrag hos hushåll med utkomststöd 2004–2021, efter hushållstyp

	2004-2021	2016-2021
1 vuxen	+	+
1 vuxen med 1 barn	+	+
1 vuxen med 2 barn	+	+
2 vuxna	+	-
2 vuxna med 1 barn	+	+
2 vuxna med 2 barn	+	-

Not: + = ökat, 0 = oförändrat, - = minskat. Förändringar under 0,3 procentenheter noteras som 0.

Källa: ÅSUB, egna beräkningar baserade på individdata från SC

Av *Tabell 21* framgår motsvarande utveckling för utkomststödet. Under 2004–2021 minskade beroendet av utkomststödet i samtliga hushållstyper förutom bland hushåll med två vuxna och ett barn. I det korta perspektivet mellan 2016–2021 ser vi att de ensamförsörjande utkomststödstagarna med två barn ökat beroendet av utkomststöd, medan beroendet varit oförändrat för hushåll med en vuxen och ett barn. I de övriga hushållstyperna med utkomststöd har beroendet av bostadsbidraget ökat.

Det bör noteras att förändringen i form av ökat beroende av utkomststödet bland hushåll med en vuxen och två barn är relativt liten (från 7,7 % till 9,6 %) och att gruppen har relativt få observationer år 2021 (16 hushåll). Totalt sett låg beroendet av utkomststöd på 3–14 procent av den disponibla inkomsten år 2021 (se *Tabell 23*), vilket visar en relativt stor variation mellan hushållstyperna.

Tabell 21. Förändringsriktningar i beroendet av utkomststöd hos hushåll med utkomststöd 2004–2021, efter hushållstyp

	2004-2021	2016-2021
1 vuxen	-	-
1 vuxen med 1 barn	-	0
1 vuxen med 2 barn	-	+
2 vuxna	-	-
2 vuxna med 1 barn	+	-
2 vuxna med 2 barn	-	-

Not: + = ökat, 0 = oförändrat, - = minskat. Förändringar under 0,3 procentenheter noteras som 0.
Källa: ÅSUB, egna beräkningar baserade på individdata från SC

I *Tabell 22* sammanfattas förändringsriktningarna i beroendet av de behovsprövade skattefria stöden hos klienthushåll med utkomststöd. Bilden är tydlig och visar att bidragsberoendet har ökat över lag i hushållen i synnerhet när betraktat ur det längre perspektivet (2004–2021). Även mellan åren 2016 och 2021 ökade beroendet bland de flesta hushållstyperna med undantag för hushållssammansättningar som består av två vuxna samt av två vuxna och två barn. I dessa hushåll minskade beroendet av skattefria stöd mellan åren 2016 och 2021. Åter behöver noteras att dessa hushållsgrupper har relativt få observationer i analysunderlaget (20 hushåll respektive 4 hushåll).

Tabell 22. Sammanvägda förändringsriktningar i beroendet av skattefria stöd hos hushåll med utkomststöd 2004–2021, efter hushållstyp

	2004-2021	2016-2021
1 vuxen	+	+
1 vuxen med 1 barn	+	+
1 vuxen med 2 barn	+	+
2 vuxna	+	-
2 vuxna med 1 barn	+	+
2 vuxna med 2 barn	+	-

Not: + = ökat, 0 = oförändrat, - = minskat. Förändringar under 0,3 procentenheter noteras som 0.
Källa: ÅSUB, egna beräkningar baserade på individdata från SC

Tabell 23 återger nettoinkomstens och de skattefria bidragens andel av utkomststödtagarnas disponibla inkomster per konsumtionsenhet 2004–2021.

Tabell 23. Nettoinkomstens och de skattefria bidragens andel av utkomststödtagarnas disponibla inkomst per konsumtionsenhet 2004, 2012, 2016 och 2021, efter hushållstyp

		Netto- inkomst	Barn- bidrag	Underhåll* bidrag	Bostads- bidrag	Utkomst- stöd	Behovsprövade bidrag totalt**	Disponibel inkomst
1 vuxen	2004	79,8	.	.	4,5	15,7	20,2	100,0
	2012	71,4	.	.	11,0	17,5	28,6	100,0
	2016	70,2	.	.	13,5	16,3	29,8	100,0
	2021	68,6	.	.	17,4	14,0	31,4	100,0
1 vuxen med 1 barn	2004	58,0	8,7	8,2	9,4	15,7	25,2	100,0
	2012	54,8	10,0	9,3	14,7	11,2	26,0	100,0
	2016	57,9	8,6	8,2	13,9	11,4	25,3	100,1
	2021	55,3	9,1	8,9	15,7	11,1	26,8	100,1
1 vuxen med 2 barn	2004	46,8	15,9	5,7	6,4	25,1	31,5	100,0
	2012	42,5	14,8	12,4	16,8	13,4	30,2	100,0
	2016	50,8	13,4	11,7	13,7	10,4	24,1	100,0
	2021	37,3	15,6	14,0	18,8	14,3	33,1	100,0
2 vuxna	2004	94,2	.	.	1,0	4,8	5,8	100,0
	2012	84,0	.	.	7,0	8,9	16,0	100,0
	2016	75,6	.	.	12,7	11,8	24,4	100,0
	2021	85,3	.	.	10,7	4,0	14,7	100,0
2 vuxna med 1 barn	2004	85,1	4,0	.	3,2	7,7	10,9	100,0
	2012	75,7	4,6	.	5,7	14,0	19,7	100,0
	2016	70,5	4,8	.	11,4	13,3	24,7	100,0
	2021	62,8	5,3	.	22,3	9,6	31,9	100,0
2 vuxna med 2 barn	2004	84,3	9,3	.	0,2	6,1	6,3	100,0
	2012	67,6	9,8	.	9,7	12,8	22,5	100,0
	2016	63,3	9,5	.	13,3	13,9	27,2	100,0
	2021	76,9	7,4	.	12,6	3,1	15,7	100,0

Not: * = underhållsstöd och -bidrag; ** = bostadsbidrag och utkomststöd

Källa: ÅSUB, egna beräkningar baserade på individdata från SC

En samlad bild av förändringar i graden av relativ fattigdom bland hushåll som erhållit utkomststöd

Avslutningsvis visar *Tabell 2424* en sammanfattning av hur de olika stödformerna genomsnittligt förändrar avståndet mellan klienthushållens inkomster och den relativa fattigdomsgränsen (se *Bilaga 1*, för uträkningar). Den relativa fattigdomsgränsen här är den samma som vi använt genomgående i detta kapitel, det vill säga beräknat som 60 procent av medianen av hushållens nettoinkomst per konsumtionsenhet (OECD-skalan).

Negativa tal i tabellen anger att man ligger under fattigdomsgränsen, positiva tal att man ligger över. Längst till vänster avläses avståndet för de olika hushållstyperna innan bidrag (vid nettoinkomst) och längst till höger avståndet efter alla bidrag, vid disponibel inkomst och motsvarande slutligt fattigdomsindex.

Tabell 24 visar att avståndet initialt, hushållens nettoinkomster, varierade mellan 30–68 procent av den relativa fattigdomsgränsen bland de hushåll som erhållit utkomststöd år 2021. Efter alla bidrag betalats ut, vid disponibel inkomst, låg ingen av hushållstyperna över fattigdomsgränsen. Långsiktigt har avståndet till fattigdomsgränsen ökat sedan år 2004 bland hushåll som mottagit utkomststöd. Bland hushåll med två vuxna och två barn har positionen förbättrats sedan 2016 men gruppen ligger fortfarande under den relativa fattigdomsgränsen. I övriga hushållsgrupper har positionerna försvagats sedan 2016.

Tabell 24. Avstånd till den relativa fattigdomsgränsen (fattigdomsindex) hos hushåll med utkomststöd 2004, 2012, 2016 och 2021

		Vid nettoinkomst	Efter barnbidrag	Efter underhåll*	Efter bostadsbidrag	Efter utkomststöd
1 vuxen	2004	-17	.	.	-12	4
	2012	-32	.	.	-21	-5
	2016	-30	.	.	-17	0
	2021	-40	.	.	-24	-12
1 vuxen med 1 barn	2004	-39	-30	-21	-11	5
	2012	-52	-43	-35	-22	-12
	2016	-43	-32	-24	-10	1
	2021	-50	-42	-34	-19	-9
1 vuxen med 2 barn	2004	-50	-33	-27	-20	6
	2012	-58	-43	-31	-14	-1
	2016	-48	-34	-22	-7	3
	2021	-68	-54	-42	-26	-13
2 vuxna	2004	46	.	.	48	55
	2012	-23	.	.	-17	-8
	2016	-38	.	.	-28	-18
	2021	-33	.	.	-24	-21
2 vuxna med 1 barn	2004	-10	-6	.	-2	6
	2012	-31	-27	.	-22	-9
	2016	-42	-38	.	-29	-18
	2021	-57	-54	.	-38	-32
2 vuxna med 2 barn	2004	-13	-4	.	-3	3
	2012	-46	-39	.	-31	-21
	2016	-51	-44	.	-34	-23
	2021	-30	-23	.	-11	-9

Not: Negativa tal = under gränsen, positiva tal = över gränsen. * = underhållsstöd och -bidrag

Källa: ÅSUB, egna beräkningar baserade på individdata från SC

För att sammanfatta:

1. Det skattefria bidragssystemet har främst gynnat ensamboende och det är också dessa klienthushåll som år 2021 ligger på samma nivå som fattigdomsstrecket.
2. Hushåll där två vuxna ingår och hushåll med barn har generellt sett fått se sin position försämrats såväl i det kortare som längre perspektivet.

10. Prisutveckling och ekonomisk utsatthet

Den ideala kartläggningen av hur ekonomisk utsatthet förändras över tid skulle, förutom bedömning av hushållens inkomstutveckling, även beakta utgiftsutvecklingen som påverkas bland annat av inflationen. Även stödnivåerna justeras vanligtvis i förhållande till den allmänna inflationsutvecklingen, representerat av prisutvecklingen mätt med konsumtionsprisindex, KPI.

KPI är till sin tur ett sammanvägt index som är baserat på prisutvecklingen för ett antal utvalda varor och tjänster som livsmedel, alkohol och tobak, kläder, skor, transporter, med mera. Uppgifterna sammanställs med olika vikter, för att så långt som möjligt återspegla den privata konsumtionen vid den aktuella tiden. Indexet utgår från ett basår.

Ökad inflation leder till högre utgifter bland hushållen utan motsvarande inkomstförhöjning. Ur ett socioekonomiskt perspektiv ser prisutvecklingen olika ut beroende på hur det enskilda hushållets konsumtion fördelar sig mellan olika utgiftskategorier. Låginkomsthushåll tenderar att lägga relativt mer av sin budget på hyror och mat, höginkomsthushåll mer på varaktiga konsumtionsvaror. Detta innebär att inflationen påverkar mer påtagligt de lägre än de högre inkomstgrupperna om priserna på hyror och livsmedel stiger mer än på andra konsumtionsvaror.

Figur 33 visar inflationen på Åland 2016–2021. Årsmedeltalen för procentuella ändringar i konsumentprisindexet (KPI) har under tidsperioden varierat från -0,4 (2020) till 1,7 (2017 och 2021)⁶⁴. Av diagrammet framgår en tydlig procentuell ökning av inflationen under 2021. Inflationen fortsatt att öka även under 2022.

Figur 33. KPI på Åland efter procentuella förändringar under tolv månadersperioder (inflation) januari 2016–december 2021

Not: Basår 2015 (100). Årtalet markerar januari månad
Källa: ÅSUB

⁶⁴ År 2022 var årsmedeltalet för den procentuella ändringen i konsumentprisindexet 6,6.

Fattigdomsgränsen har svårt att fånga effekterna som uppstår på grund av inflationen. Om den reala medianinkomsten sjunker på grund av inflationen i samtliga inkomstskikt förändras nödvändigtvis inte den relativa fattigdomen på ett markant sätt. Övriga mått, som att möta fattigdom med hjälp av referensbudget, kan då tydligare synliggöra ändringar i ekonomisk utsatthet. Referensbudget är en riktlinje för hushållens utgifter och kan se olika ut för olika hushållstyper. Exempelvis de proportionella kostnaderna för mat, transport och boende varierar efter hushållets sammansättning. Att använda referensbudgeter ger stöd för planering av målinriktade stödformer i arbetet mot fattigdom.

I det följande använder vi beräkningar som gjorts för referensbudget i Finland med målet om att sammanställa en standard för ett värdigt liv⁶⁵. Referensbudgeten har beräknats för följande hushållskategorier: 1) ensamstående kvinna under 45 år 2) ensamstående man under 45 år 3) ensamstående kvinna över 65 år 4) ensamstående man över 65 år 5) två vuxna över 50 år 6) ensamförsörjare med två barn samt 7) barnfamilj med två barn. För var och en av dessa hushållskategorier har forskarna utifrån specifika konsumtionskorgar konstruerat ett alternativt konsumentprisindex⁶⁶. I det alternativa konsumentprisindexet får bland annat varugrupperna för mat (livsmedel och alkoholfria drycker) och boendekostnader (hyra) en proportionerligt större vikt än i KPI, medan bland annat transport samt rekreation och kultur får proportionerligt mindre vikt.

Undersökningar som är baserade på referensbudgetar har visat att under 2021 ökade den ekonomisk utsattheten i Finland med cirka 60 000 hushåll och att hushåll tillhörande de lägsta inkomstdecilerna har haft den klart minst förmånliga inflationsutvecklingen under 2000-talet. I synnerhet hushåll med ensamförsörjare har varit ekonomiskt utsatta.⁶⁷

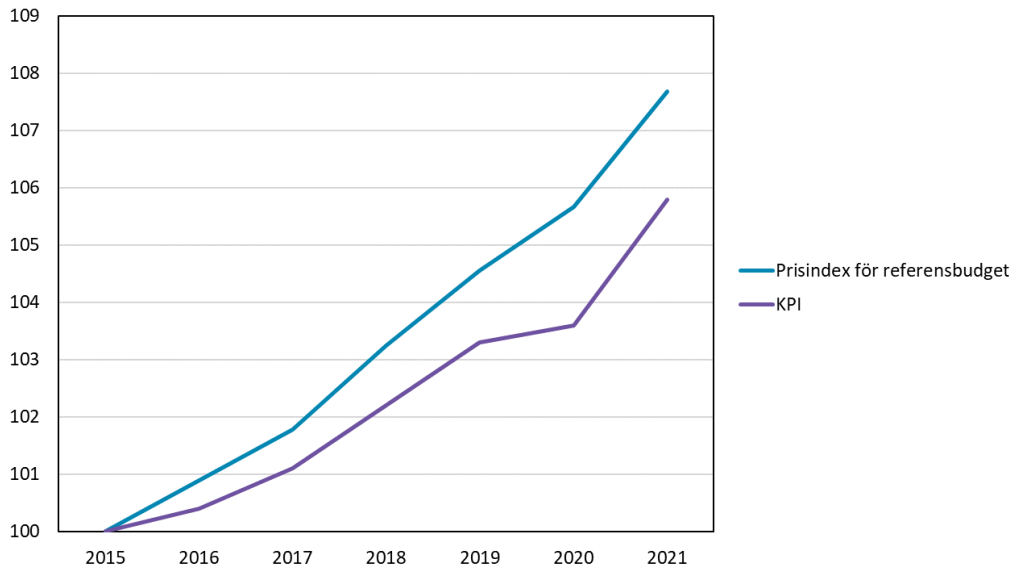
Figur 34 visar att sedan 2015 har prisindexet för referensbudget i Finland ökat snabbare än KPI. Uppgifterna visar att inflation som beräknats med minimibudget är större än den verkliga inflationen (KPI). Resultaten indikerar att även om de skattefria stödbeloppen hade inflationsjusterats enligt KPI så skulle de inte ha följt med kostnadsutvecklingen för referensbudgeten.

⁶⁵ I den förra undersökningen användes konsumtionsdata (2016) från SC som grund för analyserna. Det nya materialet från en motsvarande konsumtionsundersökning kommer att bli tillgängligt först efter publiceringen av den här rapporten.

⁶⁶ Som grund för referensbudget används beräkningar som genomförts av Centret för konsumentforskning vid Helsingfors universitet, se Lehtinen, 2021 och Savela, 2018. Även forskarkonsortium INVEST vid Åbo universitet har gjort liknande beräkningar för minimibudget, se Grahn, Kuusela, Mäkinen, Sarpila & Mukkila, 2022. Beräkningarna för minimibudget har varit omfattande och har bland annat beaktat tidigare beräkningar, forskning och rekommendationer, experternas utlåtanden samt medborgarnas erfarenheter och åsikter. Slutligen har även prissättning av tjänster och varor beaktats.

⁶⁷ Hiilamo, Korpela, Mäkinen etc. (2022).

Figur 34. Prisindex för referensbudget och KPI i Finland efter procentuella förändringar (inflation) 2015–2021

Not: Basår 2015 (100).

Källa: Savela, ÅSUBs egna beräkningar

Inflationen påverkar hushållen på olika sätt beroende på hushållets sammansättning, inkomster, boendeform, konsumtionsvanor och förmögenhet. Den totala konsumtionen varierar mellan hushållstyper och har uppskattats vara störst i barnfamiljer med två försörjare (2022)⁶⁸. Utgifternas andel av hushållets totala konsumtion varierar dock stort efter utgiftstypen. De största enskilda utgiftsgrupperna för hushållen är *boendekostnader* (inkluderat bland annat vatten och elektricitet), *livsmedel* (inkluderat alkoholfria drycker) och *transport*. Att kartlägga dessa utgiftsgrupper som andel av hushållets totala konsumtion ger en indikation av hushållens köpkraft och möjlighet till sparande.

I beräkningarna använder vi preliminära uppgifter från SC:s nationella konsumtionsundersökning som år 2022 bestod av drygt 3 000 hushåll. Hushållen var grupperade efter sex olika hushållstyper: enpersonshushåll (under 65 år), par utan barn (under 65 år), ensamförsörjarhushåll, barnfamilj med två försörjare, åldringshushåll (hushållets alla medlemmar är 65 år eller äldre) och övriga hushåll.

Utgifterna för boende är störst i åldringshushåll, motsvarande cirka 41 procent av hushållets totala konsumtion år 2022. Trots den största andelen har ökningen av boendekostnaderna i den här hushållstypen varit moderat sedan 2012 och motsvarar cirka fem procent. Ökningen av boendekostnaderna har varit snabbast i hushåll med par utan minderåriga barn, cirka 14 procent sedan 2012. Boendekostnaden i den här hushållstypen motsvarar cirka 24 procent av de totala konsumtionskostnaderna, vilket är fortsättningsvis betydligt lägre än för åldringshushållen.

Utgifterna för livsmedel var störst i ensamförsörjarhushåll, cirka 15 procent av den totala konsumtionen år 2022. I synnerhet sedan år 2016 har utgifterna för livsmedel

⁶⁸ Se stat.fi/sv/publikation/cl8mrlcn2z9uh0dut08bwq5qf.

ökat betydligt i enpersonshushåll och ensamförsörjarhushåll, ökningen motsvarar cirka 14 respektive 19 procent.

Utgifterna för transport har minskat i hushållen sedan 2012 och motsvarade cirka 10-16 procent av hushållens totala konsumtionsutgifter år 2022.

11. Slutsatser och reflektioner

Sedan ÅSUB:s första undersökning om ekonomisk utsatthet på Åland har bidragssystemet som faller under åländsk behörighet (barnbidrag, ensamförsörjartillägg och utkomststöd) justerats och ändrats på flera olika sätt. Bland annat ensamförsörjartillägget höjdes 2008⁶⁹ och reglerna avseende hur stor del av barnbidraget och ensamförsörjartillägget som skulle beaktas som inkomst vid uträkning av utkomststöd förändrades 2008 och 2011. Målet med förändringarna var att förbättra den ekonomiska situationen hos de mest utsatta hushållen.

I utredningarna om ekonomisk utsatthet var slutsatsen av analysen för perioden mellan 2008 och 2012 att förändringarna ”i den delen av det behovsprövade bidragssystemet som faller under åländsk behörighet sammantaget får ses som ändamålsenliga, men att det också måste betraktas som otillfredsställande att majoriteten av klienthushållen 2012 inte nådde över nivån för låg ekonomisk standard.”⁷⁰ Exempelvis barnbidraget indexjusterades mellan 2004 och 2016 endast en gång, år 2008. I ÅSUB:s föregående undersökning var den samlade bilden att bidragen blivit allt viktigare för hushåll med utkomststöd och att det i första hand beror på att nettointkomsterna innan bidrag minskat. Det fanns dock en förbättring för ensamboende och ensamstående föräldrar, utläst som ett minskat avstånd till fattigdomsgränsen.

Resultaten i den här undersökningen bekräftar delvis utvecklingen som rapporterats i ÅSUB:s tidigare undersökningar om ekonomisk utsatthet. Utvecklingen av bland annat inkomstskillnaderna över tid har varit snarlik på Åland som i Finland. Samtidigt har de åländska särdragen blivit alltmer tydliga. Medan forskningen om ekonomisk utsatthet har visat att arbetslöshet ofta leder till ökade inkomstskillnader och ökad ekonomisk utsatthet, har utvecklingen på Åland i stora drag varit den motsatta. Resultaten för Åland visar att lägre arbetslöshet har ett svagt men signifikant samband med ökade inkomstskillnader.

Tillväxten av både nettointkomsterna och de disponibla inkomsterna har sedan 2004 varit snabbare bland de hushåll som haft relativt låga inkomster jämfört med samtliga hushåll på Åland. När fattigdomsgränsen beräknas på hushållens nettointkomster visar resultaten att andelen hushåll under den relativa fattigdomsgränsen **före** skattefria transfereringar var 16,6 procent år 2021. Dessa hushåll är oftast antingen enpersonshushåll eller hushåll med minst fem personer. I synnerhet andelen ensamboende äldre (70 år och äldre) har minskat sedan 2004, medan andelen ensamboende unga män ökat bland enpersonshushåll under den relativa fattigdomsgränsen.

Beräkningar av fattigdomsgränsen **efter** skattefria transfereringar visar att andelen ekonomiskt utsatta hushåll var 15,1 procent år 2021. Totalt sett har andelen minskat från 17,3 procent år 2004. I synnerhet det allmänna bostadsbidraget har blivit allt viktigare bidragsform. Bidraget minskade andelen ensamboende kvinnor under

⁶⁹ Även år 2022.

⁷⁰ ÅSUB Rapport 2015:2.

fattigdomsgränsen från 25,4 till 22,4 procent, medan motsvarande andelar bland ensamboende män var 21,8 och 20,4 procent.

Trots att tillväxten av både nettoinkomsterna och de disponibla inkomsterna har varit snabbare bland hushåll med låga inkomster än samtliga hushåll på Åland har nettoinkomsterna bland hushåll som erhållit utkomststöd minskat sedan år 2016. Detta har delvis bidragit till att de flesta hushållstyperna med utkomststöd låg längre ifrån fattigdomsgränsen år 2021 än år 2016. Bland de hushåll som erhållit utkomststöd syns den ökade vikten av det allmänna bostadsbidraget tydligt.

Generellt sett kan konstateras att det allmänna bostadsbidraget har en central roll bland ekonomiskt utsatt hushåll. På Åland har inflation och höjda boendekostnader beaktats i det allmänna bostadsbidraget från och med 1.6.2023 genom en temporär höjning på tio procent som gäller under en ettårsperiod⁷¹. Riksdagen i Finland genomförde däremot i december 2023 flera förändringar i de sociala bidragen som har en central betydelse bland de ekonomiskt utsatta hushållen⁷². Ändringar i det allmänna bostadsbidraget kan ha stora effekter på ekonomin hos många av dessa hushåll. Vid Ålands landskapsregering lämnades in en lagstiftningspromemoria angående ändringar i lagen om allmänt bostadsbidrag till lagberedningen i januari 2024⁷³.

Att utkomststödet ytterligare har minskat vikt som bidragsform för de ekonomiskt utsatta hushållen är anmärkningsvärt. Inte heller under coronapandemin år 2020 upplevdes det inom socialvården att behovet av utkomststöd ökat i form av ökat antal utkomststödtagare. Ett tilläggsstöd som sommaren 2020 beviljades arbetslösa och permitterade som inte var anslutna till a-kassa ledde enligt representanterna för socialvården till att i synnerhet antalet ensamboende utkomststödtagare minskade i flera kommuner.

I den här undersökningen har vi kartlagt ekonomisk utsatthet på Åland. Avslutningsvis, mot bakgrund av det som framkommit i denna utredning blir våra övergripande policyrekommendationer följande:

- Utvecklingen av de sjunkande nettoinkomsterna behöver följas upp på ett systematiskt sätt. De sjunkande nettoinkomsterna kan relativt tydligt avläsas i synnerhet bland ensamboende och ensamförsörjarhushåll med utkomststöd sedan 2004.
- Beroendet av det allmänna bostadsbidraget har ökat och eventuella ändringar i bidraget kan ha stora effekter i vissa ekonomiskt utsatta hushåll. Effekterna av de förändringar som har nyligen genomförts och som planeras för framtiden behöver beräknas grundligt för att kunna uppskatta följderna som uppstår för ekonomiskt utsatta hushåll. Till exempel kan lagförändringen om att inte bevilja allmänt bostadsbidrag för ägarbostäder (2025) öka utsattheten i de hushåll som har bostadslån och utökade svårigheter att betala tillbaka det.
- Regelbunden och systematisk justering av de skattefria bidragsnivåerna bör övervägas. Reglerade uppjusteringar av stödbeloppen skulle även öka

⁷¹ www.kela.fi/aktuellt/5440875/det-allmanna-bostadsbidragets-maximala-boendeutgifter-pa-aland-hojs-temporart

⁷² Se mera på FPA:s webbplats www.kela.fi/forandringar/5889330/det-allmanna-bostadsbidragets-belopp-blir-mindre-ar-2024-och-bidraget-slopas-for-agarbostader-ar-2025

⁷³ PM Ändringar i lag om allmänt bostadsbidrag, 17.1.2024 (Ålands landskapsregering).

transparensen i bidragssystemet överlag. Till exempel en allmän justering av barnrelaterade bidrag (barnbidrag, ensamförsörjartillägg) kunde delvis hjälpa vissa hushållsammansättningar att nå närmare den relativa fattigdomsgränsen.

- Utkomststöd är ett ekonomiskt stöd som beviljas i sista hand med syftet att trygga en persons och familjs utkomst. Vikten av utkomststödet och tillämpningen kring beviljandet av stödet bör uppmärksammas på ett systematiskt och målmedvetet sätt. Eventuellt finns det faktorer vid tillämpningen och/eller informationen om utkomststödet som leder till den låga utnyttjandegraden.
- Det är viktigt att i beräkningarna beakta inflationen som drabbar hushåll som är ekonomiskt utsatta hårdast. Alternativa verktyg för att beakta prisökningen och dess effekter bland ekonomiskt utsatta hushåll behöver utvecklas.

Slutligen bör vi understryka att de ekonomiskt mest utsatta, exempelvis långvariga mottagare av utkomststöd, ofta behöver riktat stöd i flera olika former⁷⁴. I den här undersökningen har vi lämnat utanför analyserna sådana stödformer och utgifter som kan vara centrala i dessa hushåll. Bland annat kan ekonomin i utsatta hushåll belastas relativt mycket av avgifter inom hälso- och sjukvård samt barnomsorg⁷⁵. Ett viktigt perspektiv att beakta är långtidsarbetslöshet som fortsättningsvis var relativt hög efter coronapandemin år 2021⁷⁶. Att allt flera hushåll på Åland är enpersonshushåll, totalt 41 procent (2021)⁷⁷, bör tas hänsyn till i helhetsbilden när utgifterna i ekonomiskt utsatta hushåll diskuteras. I de hushåll som oftast ligger under fattigdomsgränsen innan skattefria transfereringar ingår även ensamförsörjare. Statistiska uppgifter för period 2016-2021 visar, att medan andelen barn i hushåll med varaktigt låg inkomst varit relativt oförändrad i hela landet, 5,4 procent, har den motsvarande andelen på Åland ökat från 3,3, procent till 4,4 procent under tidsperioden⁷⁸.

⁷⁴ ÅSUB Översikter och indikatorer 2021:3.

⁷⁵ Som högkostnadsskydd inom ÅHS tillämpas för tillfället (2023) en gräns för beskattningsbar inkomst som understiger 14 000 euro i senast fastställda statsbeskattning. Se mera här www.ahs.ax/sites/default/files/attachments/article/Handbok%20of%20C3%B6r%20Patientavgifter%20fr%C3%A5n%2001.01.2023.pdf

⁷⁶ En långtidsarbetslös är en person som varit arbetslös utan avbrott i 6 månader eller längre. ÅSUB statistikdatabas arbetslöshet, pxweb.asub.ax/PXWeb/pxweb/sv/Statistik/Statistik_AR/

⁷⁷ ÅSUB Statistikmeddelande 2022:1.

⁷⁸ Låginkomsttagare är personer vars hushålls tillgängliga penninginkomster per konsumtionsenhet är mindre än 60 procent av medianinkomsten för alla hushålls tillgängliga ekvivalenta penninginkomster. Som varaktigt låg inkomst definieras låg inkomst under statistikåret samt åtminstone två av de föregående tre åren. pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/sv/StatFin/StatFin_tjt/statfin_tjt_pxt_127y.px/

Referenser

Ahmad, M., Khan, Y. A., Jiang, C., Kazmi, S. J. H., & Abbas, S. Z. (2021). The impact of COVID-19 on unemployment rate: An intelligent based unemployment rate prediction in selected countries of Europe. *International Journal of Finance & Economics*, 28(1), 528–543.

AMS (Ålands arbetsmarknads- och studieservicemyndighet). www.ams.ax

Björklund, A. (1991). Unemployment and income distribution: time-series evidence from Sweden. *Scandinavian Journal of Economics*, 93, 457–465.

Cantillo, M. V. S. (2004). *Rising Inequality and Falling Poverty in Costa Rica's Agriculture during Trade Reform. A Macro-Micro General Equilibrium Analysis*. Shaker Publishing B.V.

Cysne, R. P. & Turchick, D. (2012). Equilibrium unemployment-inequality correlation. *Journal of Macroeconomics*, 34, 454–469.

Eronen, A., Hiilamo, H., Ilmarinen, K., Jokela, M., Karjalainen, P., Karvonen, S., Kivipelto, M., Knop, J., & Londén, P. (2021). Sosiaalibarometri 2021: koronakriisi ja palvelujärjestelmän joustavuus. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry.

Eurostat. ec.europa.eu/eurostat/?gclid=EAIaIQobChMI4JHAWpj-gwMVMVuRBR2aZg8iEAAAYASAAEgJsUvD_BwE

FPA (Folkpensionsanstalten). www.kela.fi/privatpersoner

Furceri, D., Loungani, P., Ostry, J. D., & Pizzuto, P. (2022). Will COVID-19 Have Long-Lasting Effects on Inequality? Evidence from Past Pandemics. *The Journal of Economic Inequality*, 20, 811-839.

Grahn, A., Kuusela, A., Mäkinen, L., Sarpila, O. & Mukkila, S. (2022). Mitä ihmisarvoinen elämä maksaa Suomessa? Viitebudjettimenetelmään persutuvat laskelmat vuonna 2022. THL.

Haughton, J. & Khand, S. R. (2009). *Handbook on Poverty and Inequality*. The World Bank.
documents1.worldbank.org/curated/en/488081468157174849/pdf/483380PUB0Pove101OFFICIAL0USE0ONLY1.pdf

Hiilamo, A., Korpela, T., Mäkinen, L., Mukkila, S., Räsänen, T., & Ristikari, T. (2022). Hintojen nousun vaikutuksia lapsiperheköyhyyteen voidaan lieventää vain vähän lapsilisäjärjestelmän muutoksilla. Tutkimusblogi 14.9.2022.
tutkimusblogi.kela.fi/arkisto/6774

Højbjerg, A., Nielsen, S., Jakobsen, V., Thuesen, F., Thomsen, R., Saikku, P., Mesiäislehto, M., Korpi, T., Lorentzen, T., & Hardonk, S. (2023). Barriers to employment for vulnerable groups in the Nordic countries. 10.6027/temanord2023-513.

KST (Kommunernas socialtjänst k.f.). www.kst.ax

Lag om handikappförmåner 2007/570.

Landskapslag om socialvård 2020:12.

Landskapslag om tillämpning i landskapet Åland av barnbidragslagen 1994:48.

Landskapslag om tillämpning i landskapet Åland av lagen om utkomstskydd för arbetslösa 2003:71.

Landskapslag om tillämpning i landskapet Åland av lagen om utkomststöd 1998:66.

Landskapslag om tillämpning på Åland av lagen om allmänt bostadsbidrag 2015:4.

Lehtinen, A-R. (2021). Mitä eläminen maksaa? Kohtuullisen minimibudjetin viitebudjettien hintapäivitys vuodelle 2021. Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja, Helsingin yliopisto 191:2021.

Mukkila, S., Moisio, P., Mäkinen, L. & Nykänen, E. (2022). Paljonko on riittävästi? Köyhyys ja perusturvan riittävyys. I boken *Suomalaisten hyvinvointi*, (toim. S. Karvonen, L. Kestila & P. Saikkonen). THL. 194-207.

OECD. www.oecd.org/els/soc/OECD-Note-EquivalenceScales.pdf

Piketty, T. (2014). *Capital in the Twenty-First Century*. Harvard University Press.

PM Ändringar i lag om allmänt bostadsbidrag, 17.1.2024. Dnr: 2024/413. Ålands landskapsregering. www.regeringen.ax/sites/default/files/attachments/protocol/nr3-2024-enskild-S2.pdf

Regeringens proposition (2021/22:100). Fördelningspolitisk redogörelse, Regeringskansliet, Stockholm.

Savela (2018). Köyhyysrajalla hinnat ovat nousseet enemmän. Tieto & Trendit 3.5.2018 www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2018/koyhyysrajalla-hinnat-ovat-nousseet-enemman/

SC (Statistikcentralen). stat.fi/index_sv.html

SCB (Statistikmyndigheten SCB). www.scb.se/

SCB Befolknings- och välfärdsstatistik 2010:4. Förändringar i Undersökningarna av levnadsförhållandena 2006–2008. En studie av jämförbarheten över tid för välfärdsindikatorerna. share.scb.se/ov9993/data/publikationer/statistik/publikationer/le0101_2008a01_br_be96br1004.pdf

Skatteförvaltningen (Finland). www.vero.fi/sv/skatteforvaltningen/statistiken/

United Nations. unstats.un.org/sdgs/

World Bank Institute (2005). Introduction to Poverty Analysis.
documents1.worldbank.org/curated/en/775871468331250546/pdf/902880WP0Box380okPovertyAnalysisEng.pdf

ÅHS (Ålands hälso- och sjukvård). www.ahs.ax

ÅSUB (Ålands statistik- och utredningsbyrå). www.asub.ax

ÅSUB månadsmeddelanden om arbetslöshetssituationen på Åland på
www.asub.ax/sv/statistik/arbetsmarknad

ÅSUB Rapport 2007:5. Ekonomisk utsatthet och social trygghet på Åland.
www.asub.ax/sites/default/files/reports/subrapport2007-5.pdf

ÅSUB Rapport 2014:7. Ekonomisk utsatthet i barnfamiljer.
www.asub.ax/sites/default/files/reports/rapport_2014_7ny.pdf

ÅSUB Rapport 2015:2. Ekonomisk utsatthet och social trygghet 2012.
www.asub.ax/sites/default/files/reports/ekonomisk_utsatthet_2012_rapport_2015_2_0.pdf

ÅSUB Rapport 2018:6. Ekonomisk utsatthet och social trygghet 2016.
www.asub.ax/sites/default/files/reports/rapport_2018_6_ekon_utsatthet.pdf

ÅSUB statistikdatabas arbetslöshet
pxweb.asub.ax/PXWeb/pxweb/sv/Statistik/Statistik_AR/

ÅSUB Statistikmeddelande 2022:1. Familjer och hushåll 31.12.2021.
www.asub.ax/sites/default/files/media/document/Familjer%202021.pdf

ÅSUB Översikter och indikatorer 2021:3. De särskilt utsatta och utkomststødet i kommunerna på Åland. www.asub.ax/sv/utredning/de-sarskilt-utsatta-och-utkomststodet-kommunerna-pa-aland

Bilaga 1. Kvalitetsbilaga

Nedan har vi sammanställt uppgifter som hjälper läsaren att tolka och använda resultaten på ett korrekt sätt.

Den tekniska redogörelsen för beräkning av fattigdomsindex

Ett fattigdomsindex hjälper vid mätning av avståndet till fattigdomsgränsen hos specifika hushåll. Enligt metoden beräknas fattigdomsindex först innan skattefria sociala transfereringar. Indexet ger då ett mått på vilket inkomstillskott de som initialt ligger under den relativa fattigdomsgränsen skulle behöva för att lyftas till fattigdomsstrecket. Därefter adderas de skattefria sociala transfereringarna (t.ex. utkomststöd, bostadsstöd, och barnbidrag) till de skattefria inkomsterna och avläses skillnaden mellan det ursprungliga indexet och det nya. Avståndet till den relativa fattigdomsgränsen, fattigdomsindex (P_1), hos en kategori beräknas med nedanstående formel:⁷⁹

(1)

$$P_1 = \frac{1}{Ny^*} \cdot \sum_{i \in P} (y^* - y_i)$$

Här representerar y^* den relativa fattigdomsgränsen, medan $(y^* - y_i)$ mäter avståndet mellan det fattiga hushållets (i) nettointkomst (y_i) och fattigdomsgränsen. P representerar alla fattiga hushåll i , och N antalet observationer (i detta fall antalet specifika hushållstyper med utkomststöd för vilka vi har tillgång till både inkomst- och bidragsdata).

P_1 är summan av skillnaden mellan fattigdomsgränsen och inkomsten bland alla i gruppen delad med produkten av antalet observationer och den relativa fattigdomsgränsen per konsumtionsenhet (16 544 euro per år 2021).

Eftersom vi vill beakta hushållens sammansättning och de vuxnas försörjningsbörda behöver individerna tilldelas den konsumtionsvikt som motsvarar deras specifika hushållssammanhang. Till det använder vi den ekvivalensskala som kallas OECD-skalan⁸⁰ och som vi presenterat och använt i denna rapport. Viktningssystemet grundar sig på konsumtionsenheterna vid ekvivalensskalan och tar hänsyn till att man som försörjare i olika familje-/hushållstyper belastas olika för de grundläggande levnadsomkostnaderna. Vid läsningen av denna rapport bör det hållas i minnet att inkomster före och efter transfereringar inte motsvarar de faktiska inkomsterna utan anges i viktad form som beaktar hushållets konsumtionsenheter. (Med undantag enpersonshushåll som har en konsumtionsenhet motsvarande 1,0.)

⁷⁹ Cantillo, 2004; Haughton & Khand, 2009.

⁸⁰ Inte att förväxla med den modifierade OECD-skalan som används som under senare år allmänt tagits i bruk av t.ex. den finländska Statistikcentralen.

När vi översätter fattigdomsindexet till konkreta inkomstsiffror och euro syftar vi alltid på inkomster som är viktade så att de tar hänsyn till fördelen som hushåll med fler personer har, eftersom kostnaderna för uppehållet per person blir lägre. Vi utgår då ifrån att man i dessa hushåll kan köpa en viss mängd välfärd per person för mindre pengar än motsvarande välfärd kostar ensamförsörjarna.

Vid viktningen använder vi konsumtionsenheten 1,0 för den första personen i varje hushåll. För varje individ som tillkommer lägger vi till vikten 0,7 om personen är 18 år eller äldre, och 0,5 när personen är under 18 år.

I stället för nettoinkomst (y_i), använder vi följaktligen den ekvivalerade nettoinkomsten (y_i/u) där u representerar den för det specifika hushållet aktuella konsumtionsenheten:

$$(2) \quad P_1 = \frac{1}{Ny^*} \cdot \sum_{i \in P} \left(y^* - \frac{y_i}{u} \right)$$

Vi fortsätter genom att beakta skattefria transfereringarna i våra beräkningar. De sociala transfereringarna minskar avståndet till den initiala relativa fattigdomsgränsen genom att de ökar hushållens inkomster. Till den ursprungliga nettoinkomsten adderar vi det eventuella barnbidraget (c) som inte är behovsprövat och tillfaller alla barnfamiljer. För ensamförsörjare tilldelas ett tillägg på 60 euro per barn och ett underhållsbidrag, i vissa fall kombinerat med ett underhållsstöd vilket sammantaget med underhållsbidraget uppgår till 167,35 euro per månad och barn. I beräkningarna utgår vi ifrån att alla ensamförsörjare med barn får tillägget. Denna inkomstpost representeras av (l) i nedanstående formel. Liksom övriga inkomster skall den adderas till inkomsterna och divideras med den aktuella konsumtionsenheten (u). Barnfamiljer får då ett skattefritt inkomstillskott före bostadsbidrag och utkomststöd enligt följande:

$$(3) \quad P_1 = \frac{1}{Ny^*} \cdot \sum_{i \in P} \left(y^* - \frac{(y_i + c + l)}{u} \right)$$

Vi lägger till bostadsbidraget (h) och sist utkomststödet (s) vars storlek är beroende av de andra bidragen. För att ta hänsyn till den hushållsstorlek referenspersonen ingår i, dividerar vi återigen inkomsterna och transfereringarna med den aktuella konsumtionsenheten (u) och subtraherar från den relativa fattigdomsgränsen (månadsinkomst uttryckt i euro).

(4)

$$P_1 = \frac{1}{Ny^*} \cdot \sum_{i \in P} \left(y^* - \frac{(y_i + c + l + h)}{u} \right) \cdot 100$$

I ovanstående formel (4) beskriver index (P_1) hur stor skillnaden är mellan klienternas samlade inkomster (viktade enligt konsumtionsenhet) inklusive skattefria transfereringar och de hypotetiska samlade inkomster man skulle ha om medelvärdet för alla klienters inkomst motsvarade den relativa fattigdomsgränsen (60 procent av

medianinkomsten per konsumtionsenhet). Ett negativt resultat av ekvationen innebär att klientkategorin som helhet nått *över* fattigdomsgränsen.

Slutligen multiplicerar vi med 100 för att uttrycka indexet i procentform, vilket står för det tillskott (i förkommande fall avdrag) på klientkategorins samlade inkomster som skulle behövas för att man som grupp skulle ligga på den relativa fattigdomsgränsen. Den slutliga formeln (5) ser ut som följer, med bostadsbidrag (h) och utkomststöd (s) inkluderade.

Resultatet av uträkningarna återfinns i *Bilaga 2*.

$$(5) \quad P_1 = \frac{1}{Ny^*} \cdot \sum_{i \in P} \left(y^* - \frac{(y_i + c + l + h + s)}{u} \right) \cdot 100$$

Bilaga 2. Sammanställning av olika relativa fattigdomsgränser

I den här undersökningen har vi beräknat fyra olika definierade fattigdomsgränser, alla baserade på 60 procent av medianen på den disponibla inkomsten (innan och efter skattefria transfereringar) och med två olika ekvivalensskalor (ursprunglig och modifierad OECD-skala).

I *Tabell 25* återger vi en sammanställning av dessa olika relativa fattigdomsgränser.

Tabell 25. Andelen hushåll och personer under fattigdomsgränser 2004, 2012, 2016 och 2021 innan och efter skattefria transfereringar. OECD-skalan respektive modifierade OECD-skalan

Inkomstbas	Ekvivalensskala	Enheter	2004	2012	2016	2021
<i>Beskattningsbar inkomst</i>	OECD-skalan	Personer	18,0	17,8	18,7	21,3
		Hushåll	20,5	19,9	19,9	19,1
	Modifierad OECD	Personer	16,7	16,3	17,0	21,5
		Hushåll	21,1	20,5	20,5	19,9
<i>Nettoinkomst</i> Exklusive skattefria transfereringar	OECD-skalan	Personer	16,2	15,8	16,2	20,4
		Hushåll	18,1	17,3	17,1	16,6
	Modifierad OECD	Personer	14,8	14,5	14,9	20,6
		Hushåll	19,0	18,2	17,9	17,5
<i>Inklusive barnbidrag</i>	OECD-skalan	Personer	15,9	15,1	15,7	15,4
		Hushåll	18,0	16,9	16,8	16,5
	Modifierad OECD	Personer	14,6	13,8	14,2	13,8
		Hushåll	18,9	17,8	17,6	17,3
<i>Inklusive barn- och bostadsbidrag</i>	OECD-skalan	Personer	15,5	14,7	14,7	14,6
		Hushåll	17,4	16,2	16,2	15,3
	Modifierad OECD	Personer	14,2	13,6	13,4	13,1
		Hushåll	18,4	17,5	16,8	16,5
<i>Disponibel inkomst</i> (Inklusive alla skattefria transfereringar, även utkomststöd)	OECD-skalan	Personer	15,4	14,7	14,6	14,5
		Hushåll	17,3	16,1	15,3	15,1
	Modifierad OECD	Personer	14,1	13,5	13,3	13,1
		Hushåll	18,2	17,4	16,5	16,4

Källa: ÅSUB, egna beräkningar baserade på individdata från SC

Ålands statistik- och utredningsbyrå, ÅSUB, är en oberoende institution vars främsta uppgifter är att verka som Ålands officiella statistikmyndighet och bedriva forskning och utredningsverksamhet. ÅSUB producerar aktuell statistik inom ett stort antal områden. Inom forskningen och utredningsverksamheten är det samhällsekonomiska området centralt men verksamheten omfattar även många andra relevanta samhällsfrågor.

All statistik, alla rapporter och annat kunskapsunderlag publiceras på ÅSUB:s webbplats www.asub.ax.

Tel. +358 18 25490
info@asub.ax | www.asub.ax
PB 1187 | AX-22 111 Mariehamn